

๒
294.3144
ศ 248 ๗

ทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรม
ที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สารนิพนธ์
ของ
สมถวิล พรพจน์ธนาศ

12 ก.ค. 2553

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
พฤษภาคม 2553
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

S 370371

ทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรม
ที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

บทคัดย่อ
ของ
สมถวิล พรพจน์ธนาศ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
พฤษภาคม 2553

สมถวิล พรพจน์ธนาศ. (2553). *ทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี*. สารนิพนธ์ บช.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ กุลิสร.

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มาจาก ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำนวน 400 ตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความสะดวก โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติสำหรับสังคมศาสตร์ ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 25-34 ปี สถานภาพโสด มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นข้าราชการ มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท/เดือน และมีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง
2. จำนวนปีตั้งแต่เริ่มปฏิบัติธรรมจนถึงปัจจุบันของผู้มาปฏิบัติธรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.65 ปี ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม/ปี มีค่าเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้ง จำนวนวันในการปฏิบัติธรรมต่อครั้ง มีค่าเฉลี่ยประมาณ 4 วัน และการสวดมนต์ที่บ้าน มีค่าเฉลี่ยประมาณ 3 ครั้งต่อสัปดาห์
3. ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการมาปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรม คือ ตัวเอง และช่วงเวลาของผู้ปฏิบัติธรรมเลือกมา คือ วันหยุดเสาร์อาทิตย์
4. ระดับของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง
5. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา ต่างกัน มีพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ในเรื่องของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการมาปฏิบัติ ความถี่ในการมา และการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
6. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอายุ สถานภาพสมรส และภูมิลำเนา ต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ในเรื่องแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตและการบอกต่อ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อการปฏิบัติธรรมในด้านสมณะ สติ ปัญญา และสมาธิ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในด้านเหตุผลในการมา ความถี่ และช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรมในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

8. ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อการปฏิบัติธรรมในด้านสมณะ สติ ปัญญา และสมาธิ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ในเรื่องแนวโน้มการมาปฏิบัติในอนาคตในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ และการบอกต่อในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

9. พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมา และความถี่ในการมา มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ในเรื่องแนวโน้มการมาปฏิบัติในอนาคตและการบอกต่อในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ATTITUDE AND BEHAVIOR TREND AMONG MEDITATION PRACTITIONERS
AT WAT AMPAWAN, SINGBURI PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
SOMTAWIN PORNPOTTANAMAS

Presented in Partial Fulfilment of the Requirements for the
Master of Business Administration Degree in Management
at Srinakharinwirot University

May 2010

Somtawin Pornpottanamas. (2010). *Attitude and behavior trend among meditation practitioners at Wat Ampawan, Singburi Province*. Master's Project, M.B.A. (Management). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Associate Professor Nak Gulid, Ph.D.

The objective of this research is to study demographic factors affecting behavior and behavior trend of meditation practitioners, to their behavior trend in meditation, correlation between meditation practitioner's attitude and meditation behavior, and correlation between trend behavior in meditation with meditation practitioner's attitude and behavior at Wat Ampawan, Singburi Province. The research samples are 400 meditation practitioners at Wat Ampawan, Singburi Province. Data was collected through questionnaires. The Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) for Windows was utilized for data processing. Percentage, mean, standard deviation, t-test, One-way Analysis of variance, and Pearson product moment correlation coefficient were applied as the statistical analysis tools.

The results of these findings were as follows:

1. Most meditation practitioners are single, female, age between 25 and 34 years, holding bachelor degree, government official, having average monthly income between 10,001 – 20,000 Baht and living in the central region of Thailand.
2. The average of time for making meditation is 1.65 years, frequency to make meditation is about 2 times/year, number of day for each meditation is about 4 days and pray at home is about 3 times/week.
3. The most important influence factor for meditation practitioners to make meditation is themselves.
4. Meditation practitioners express their opinion toward the reasons to make meditation at strongly agree level.
5. Meditation practitioners with different education level, occupation, income and home town have different meditation behavior in terms of reason to make meditation, frequency and selected period to make meditation at statistical significance of 0.05 levels.
6. Meditation practitioners with different age, marriage status and home town have different behavior trend in terms of trend to be back and trend to inform someone else at statistical significance of 0.05 levels.

7. The correlation between meditation practitioner attitude toward tranquility, conscious, wisdom and concentration and meditation behavior in terms of reason to make meditation, frequency to make meditation and selected period to make meditation are at low level in positive direction, with statistical significance of 0.05 levels.

8. The correlation between meditation practitioner attitude toward tranquility, conscious, wisdom and concentration and meditation behavior trend in terms of trend to be back are at low level and trend to inform someone else at very low level, in positive direction, with statistical significance of 0.01 levels.

9. The correlation between meditation practitioner behavior in terms of reason to make meditation, frequency to make meditation and selected period to make meditation and meditation behavior trend in terms of trend to be back and trend to inform someone else are at low level in positive direction, with statistical significance of 0.01 levels.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง ทศนคติและแนวโน้มพฤติกรรม การปฏิบัติธรรม ของผู้มาปฏิบัติธรรม
ที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ของ สมถวิล พรพจน์ธนาศ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ กุลิษฐ์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์ สุพาดา สิริกุดตา)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ กุลิษฐ์)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ สุพาดา สิริกุดตา)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ศิริวรรณ เสรีรัตน์)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจ
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา สังข์เกษม)
วันที่ 27 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2553

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ กุลิษฐ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในงานวิจัย นับตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินงานจนเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และรองศาสตราจารย์สุพาดา สิริกุดตา ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม ได้ช่วยแก้ไขเครื่องมือในงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามด้วยความเต็มใจ จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนประสบการณ์ที่ดี มีประโยชน์แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ เพื่อนๆ นิสิต และรวมไปถึงเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัย ทุกๆท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวก แก่ผู้วิจัย ด้วยดีเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบิดา มารดา ผู้ให้ความรัก ความเมตตา และสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีมาโดยตลอด รวมทั้งพระคุณของครู อาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้อันเป็นพื้นฐานตลอดจนครอบครัวของผู้วิจัยเอง ที่สนับสนุน และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย อันก่อให้เกิดผลสำเร็จในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้

สมถวิล พรพจน์ธนาศ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	2
ความสำคัญของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
สมมติฐานในการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ทฤษฎีและแนวคิดด้านประชากรศาสตร์	8
ทฤษฎีและแนวคิดด้านทัศนคติ	10
ทฤษฎีและแนวคิดด้านพฤติกรรม	13
หลักการปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนา	19
แนวคิดเรื่องสมณะ	37
แนวคิดเรื่องสมาธิ	40
แนวคิดเรื่องสติ	42
แนวคิดเรื่องปัญญา	44
วัดปฏิบัติ	47
ประวัติวัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี	48
ผลงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	49
3 วิธีดำเนินการวิจัย	52
การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง	52
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	53
การเก็บรวบรวมข้อมูล	61
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	62
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	63

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	68
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา.....	68
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน.....	69
สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน.....	139
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	143
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	143
สมมติฐานในการวิจัย.....	143
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	145
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	152
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	152
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	153
อภิปรายผล.....	163
ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย.....	179
ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	181
บรรณานุกรม.....	182
ภาคผนวก.....	187
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	188
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	194

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับความเห็นด้วยในเหตุผลของการมาปฏิบัติธรรม.....	57
2 แสดงเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมเองที่บ้าน.....	58
3 แสดงเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับแนวโน้มการปฏิบัติธรรมในอนาคต.....	59
4 แสดงเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับแนวโน้มการบอกต่อผู้อื่น..	59
5 แสดงเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับความเห็นด้วยต่อทัศนคติด้านต่างๆ.....	60
6 แสดงจำนวน(ความถี่) และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา.....	69
7 แสดงจำนวน(ความถี่) และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ แบ่งชั้นความถี่ใหม่.....	72
8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของข้อมูลระยะเวลาในการเริ่มปฏิบัติธรรมจนถึงปัจจุบัน ความถี่ จำนวนวันในการปฏิบัติต่อครั้ง และการสวดมนต์ที่บ้าน.....	74
9 แสดงจำนวน(ความถี่) ของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมาปฏิบัติธรรม.....	74
10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม.....	75
11 แสดงจำนวน(ความถี่) ของพฤติกรรมในเรื่องช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม	75
12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่บ้าน.....	76
13 แสดงแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม.....	77
14 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านสมณะ สติ ปัญญา และสมาธิ.....	77
15 แสดงผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามเพศ.....	80
16 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมปฏิบัติธรรมจำแนกตามอายุ.....	82
17 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามอายุ.....	83

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
18 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามอายุ..	84
19 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติ ธรรมจำแนกตามสถานภาพสมรส.....	85
20 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตาม สถานภาพสมรส.....	86
21 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตาม สถานภาพสมรส.....	86
22 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการ ปฏิบัติธรรม จำแนกตามระดับการศึกษา.....	88
23 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตาม ระดับการศึกษา.....	88
24 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาใน การมาปฏิบัติ จำแนกตามระดับการศึกษา โดยเปรียบเทียบรายคู่ Dunnett's T3.....	89
25 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม จำแนกตามระดับ การศึกษา.....	90
26 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการ ปฏิบัติธรรม จำแนกตามอาชีพ.....	91
27 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม จำแนกตามอาชีพ.....	92
28 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อ แก้ปัญหาชีวิตเป็นรายคู่ Dunnett's T3.....	93
29 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมของการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติเป็นรายคู่ Dunett's T3.....	94
30 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม จำแนกตามอาชีพ....	95
31 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการ ปฏิบัติธรรม จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	96
32 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	97

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
33 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตเป็นรายคู่ Dunnett's T3.....	97
34 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลเป็นรายคู่ Dunnett's T3.....	98
35 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	99
36 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม จำแนกตามภูมิลำเนา.....	100
37 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม จำแนกตามภูมิลำเนา.....	101
38 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลเป็นรายคู่ Dunnett's T3.....	102
39 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามภูมิลำเนา	103
40 แสดงผลการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตจำแนกตามเพศ.....	104
41 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามช่วงอายุ.....	105
42 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามช่วงอายุ โดยใช้สถิติ Brown-Forsythe.....	105
43 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามช่วงอายุ.....	106
44 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาเป็นรายคู่ LSD.....	107
45 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามสถานภาพสมรส.....	108
46 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามสถานภาพสมรส.....	108
47 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเป็นรายคู่ Dunnett's T3.....	109
48 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามสถานภาพสมรส	109
49 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาเป็นรายคู่ด้วย LSD...	110

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
50 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามระดับการศึกษา.....	111
51 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามระดับ การศึกษา.....	111
52 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามระดับการศึกษา..	112
53 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามอาชีพ.....	113
54 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามอาชีพ...	113
55 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามระดับการศึกษา..	113
56 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	114
57 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามระดับการศึกษา..	115
58 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามภูมิสำเนา.....	116
59 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตาม ภูมิสำเนา.....	116
60 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเป็นรายคู่ ด้วยวิธี Dunnett's T3.....	117
61 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรม จำแนกตามภูมิสำเนา.....	118
62 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทศนคติด้านความเป็นสมถะของผู้ ปฏิบัติธรรมกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม.....	119
63 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทศนคติด้านความมีสติของผู้ ปฏิบัติธรรมกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม.....	120
64 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทศนคติด้านความมีปัญญาของผู้ ปฏิบัติธรรมกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม.....	122
65 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทศนคติด้านความมีสมาธิของผู้ ปฏิบัติธรรมกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม.....	123

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
66 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทักษะของผู้ปฏิบัติธรรมกับ แนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต.....	125
67 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทักษะของผู้ปฏิบัติธรรมกับ แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ.....	130
68 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมกับ แนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต.....	135
69 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมกับ แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ.....	137
70 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน.....	139

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทย มากขึ้นทุกวันทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การปรับตัว ทุกอย่างดำเนินการไปอย่างรวดเร็วทำให้ประชาชนหันไปพึ่งวัตถุ เพื่อใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง จนเกิดเป็นความเคยชิน คิดว่าวัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เหล่านี้คือสิ่งจำเป็นของการดำรงชีวิต จากการสำรวจความสุขของบุคคล โดย ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์และเบญมาศ กาญจนวิโรจน์ (ประสบการณ์ความสุข, 2545) ได้สำรวจความสุขของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยไม่เจาะจงเพศ อายุ อาชีพ ด้วยการให้กลุ่มตัวอย่างเขียนถึงความสุขที่ยังจำได้ มีเด็กชายวัย 8 ขวบ คนหนึ่งตอบว่า “ความสุขของผมคือได้ทำอะไรตามใจชอบ อย่างเช่น ทำบุญ ทำให้คนอื่นมีความสุข และเล่น” เด็กหญิงวัย 12 ขวบ คนหนึ่งตอบว่า “ความสุขของฉัน คือ เมื่อตอนที่ฉันทำความดี เช่น ช่วยลูกสุนัขที่โดนกัด ช่วยสอนการบ้านเพื่อน มันอาจเป็นความดี เล็กๆ น้อยๆ แต่ฉันก็มีความสุขมากทีเดียว”

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า ในการไขว่คว้าหาความสุขนั้น คนส่วนใหญ่แสวงหาผิดที่โดยเข้าใจว่าความสุขอยู่ที่สิ่งนอกตัว จึงมุ่งแสวงหาที่วัตถุภายนอก แทนที่จะหาความสุขภายในตัว ชาวพุทธผู้มีปัญญา เริ่มที่จะค้นพบว่าแดนเกิดของความทุกข์หรือความสุขที่แท้นั้นอยู่ภายในตัวของเขาเอง อยู่ที่ใจของเขาเอง และที่จะหันความสนใจของเขาเข้ามาสู่แดนภายใน คือ “จิตใจ” นั้น “สมาธิ” เป็นสิ่งจำเป็นหรือเป็น “วิถีแห่งความสุข” ที่แท้จริง

ปัจจุบันการทำสมาธิกำลังเป็นจุดมุ่งหมายของคนจำนวนมาก ทุกสาขาอาชีพ ไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา “ใจที่มีสมาธิ” สามารถใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ “ใจ” ที่เป็นสมาธิเป็นกุญแจไขไปสู่ความสุข ละลายทุกข์ ปฏิบัติได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ทุกอิริยาบถ ไม่ต้องเสียเงิน สมาธิจึงอยู่เหนืออุปสรรคทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม หรือศาสนาใดๆ

สมาธิจะช่วยให้เข้าใจตนเอง การเข้าใจตนเองในที่นี้หมายถึงเราจะค่อยๆ เข้าใจการกระทำของตนเองว่าเมื่อสร้างเหตุดี คิดดี พูดดี ทำดีก็ได้ผลดี คือมีความสุข (พระอาจารย์มิตซูโอะ,

2548: 1)

คนส่วนใหญ่มักเข้าใจตรงกันว่า การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน คือการนั่งหลับตา กำหนดลมหายใจเข้า - ออก ยุบหนอ พองหนอ ที่จริงเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติวิปัสสนา หรือชื่อที่เรียกในเชิงวิชาการว่า สติปัฏฐาน 4 ตามตำราของพระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญ จิตธัมโม) ได้เขียนไว้ว่าเป็นการเอาสติไปควบคุมกาย จะยืน เดิน นั่ง นอน ทุกอิริยาบถต้องเอาสติไปกำหนดเสมอ นี่เป็นขั้นต้นของการปฏิบัติ ที่มีวัตถุประสงค์ทำให้เกิดสติปัญญา สามารถแก้ไขปัญหาวิตถ์ได้ เป็นการแก้ด้วยตัวของเราเอง

จากข้อมูลใน www.nitadebangkok.com วัดอัมพวัน เป็นที่รู้จักมักคุ้นของผู้ปฏิบัติธรรม เหตุที่ผู้คนจำนวนมากมาที่พากันมาจากทุกสารทิศเพื่อมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดนี้ก็เนื่องจากคนเฝ้าหาพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็คือ พระเดชพระคุณหลวงพ่ोजรรณ จิตตัมโม ซึ่งเป็นพระอริยสงฆ์ ในด้านของสถานที่ก็มีความสะดวกต่อการปฏิบัติ การบริโภคดีและสุดท้ายที่สำคัญคือแนวทางปฏิบัติ เมื่อทุกคนเห็นว่าดีจึงบอกต่อชักชวนกันมา ในปีหนึ่งจะมีการบันทึกสถิติผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งในปี 2547 ที่ผ่านมามีจำนวนผู้เข้าร่วมกว่า 50,000 คน และจากข้อมูลใน www.nitadebangkok.com ยังพบว่ากลุ่มที่มีมากที่สุดคือ เยาวชนและนักศึกษา ซึ่งเป็นผลสะท้อนของนโยบายทางวัดว่าต้องการสนับสนุนกลุ่มเยาวชน ผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาให้ได้รับรู้และเข้าใจในธรรม

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง การปฏิบัติธรรมกันมากน้อยอย่างไร สิ่งที่คนเหล่านั้นมุ่งหวังที่จะได้รับจากการปฏิบัติธรรมคืออะไร และจากสิ่งที่คนเหล่านั้นคิดและคาดหวังจะส่งผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตอย่างไร ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะทำให้เราได้รับรู้ถึงความเข้าใจและความมุ่งหวังที่แท้จริงของผู้มาปฏิบัติว่าถูกต้องหรือไม่อย่างไร ก็จะได้ทำการส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องและกระจ่างชัดขึ้นในการปฏิบัติธรรม ซึ่งเมื่อทุกคนเข้าใจและเห็นประโยชน์ที่แท้จริงแล้ว ก็จะได้สามารถนำไปปฏิบัติทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการทำงานเพื่อให้เกิดความสุขตามชีวิตความประพฤติปฏิบัติของแต่ละคนได้ต่อไป

ความมุ่งหมายของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะด้านประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมและแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ. สิงห์บุรี
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ. สิงห์บุรี

ความสำคัญของการวิจัย

สามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือการแก้ปัญหาให้กับผู้มาปฏิบัติธรรมได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลที่ตามมาคือความสงบสุขที่จะเกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากการทราบถึงทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมทำให้สามารถหาวิธีหรือแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมได้

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของเนื้อหา

ขอบเขตการศึกษาของงานวิจัยนี้ จะมุ่งศึกษาทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ. สิงห์บุรี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากร จึงคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบใช้สูตรไม่ทราบจำนวนประชากรแน่นอน โดยอาศัยสูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่าง (เพ็ญแข. 2540: 16-17) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 385 คน เพิ่มจำนวนตัวอย่างอีก 4% เท่ากับ 15 คน รวมเป็นขนาดตัวอย่างทั้งหมด 400 ตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่างมีขั้นตอน ดังนี้

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จะเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มาปฏิบัติธรรมในวันหยุดต่อเนื่อง เนื่องจากโดยปกติการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันจะทำกันต่อเนื่องอย่างน้อย 3 วันติดกัน (www.jarun.org) การที่จะได้ข้อมูลที่หลากหลายจากคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่เรียนหรือเป็นคนทำงาน มักจะเลือกมาในวันหยุดต่อเนื่อง

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (Convenience sampling) โดยจะเลือกสอบถามผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันตามช่วงเวลา que เลือกไว้

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) แบ่งเป็นดังนี้

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์

1.1 เพศ

1.1.1 เพศชาย

1.1.2 เพศหญิง

1.2 อายุ

1.2.1 ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี

1.2.2 25 – 34 ปี

1.2.3 35 – 44 ปี

1.2.4 45 ปี ขึ้นไป

1.3 สถานะภาพ

1.3.1 โสด

1.3.2 สมรส/อยู่ด้วยกัน

1.3.3 หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่

1.4 ระดับการศึกษา

1.4.1 ประถมศึกษา

1.4.2 มัธยมศึกษา

1.4.3 อนุปริญญา/ปวส.

1.4.4 ปริญญาตรี

1.4.5 สูงกว่าปริญญาตรี

1.4.6 อื่นๆ โปรดระบุ.....

1.5 การประกอบอาชีพในปัจจุบัน

1.5.1 นักศึกษา

1.5.2 ทำไร่/ทำสวน

1.5.3 ค้าขาย

1.5.4 เลี้ยงสัตว์

1.5.5 รับจ้าง

1.5.6 บริษัทเอกชน

1.5.7 รับราชการ

1.5.8 ข้างราชการบำนาญ

1.5.9 อื่นๆโปรดระบุ.....

1.6 รายได้

1.6.1 น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท

1.6.2 10,001 – 20,000 บาท

1.6.3 20,001 – 30,000 บาท

1.6.4 30,001 – 40,000 บาท

1.6.5 สูงกว่า 40,000 บาท

1.7 ภูมิสำเนา

1.7.1 ภาคเหนือ

1.7.2 ภาคกลาง

1.7.3 ภาคตะวันออก

1.7.4 ภาคตะวันตก

1.7.5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.7.6 ภาคใต้

2. ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรม

2.1 การเป็นสมณะ

2.2 การมีสติ

2.3 การมีสมาธิ

2.4 การมีปัญญา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) มีดังนี้

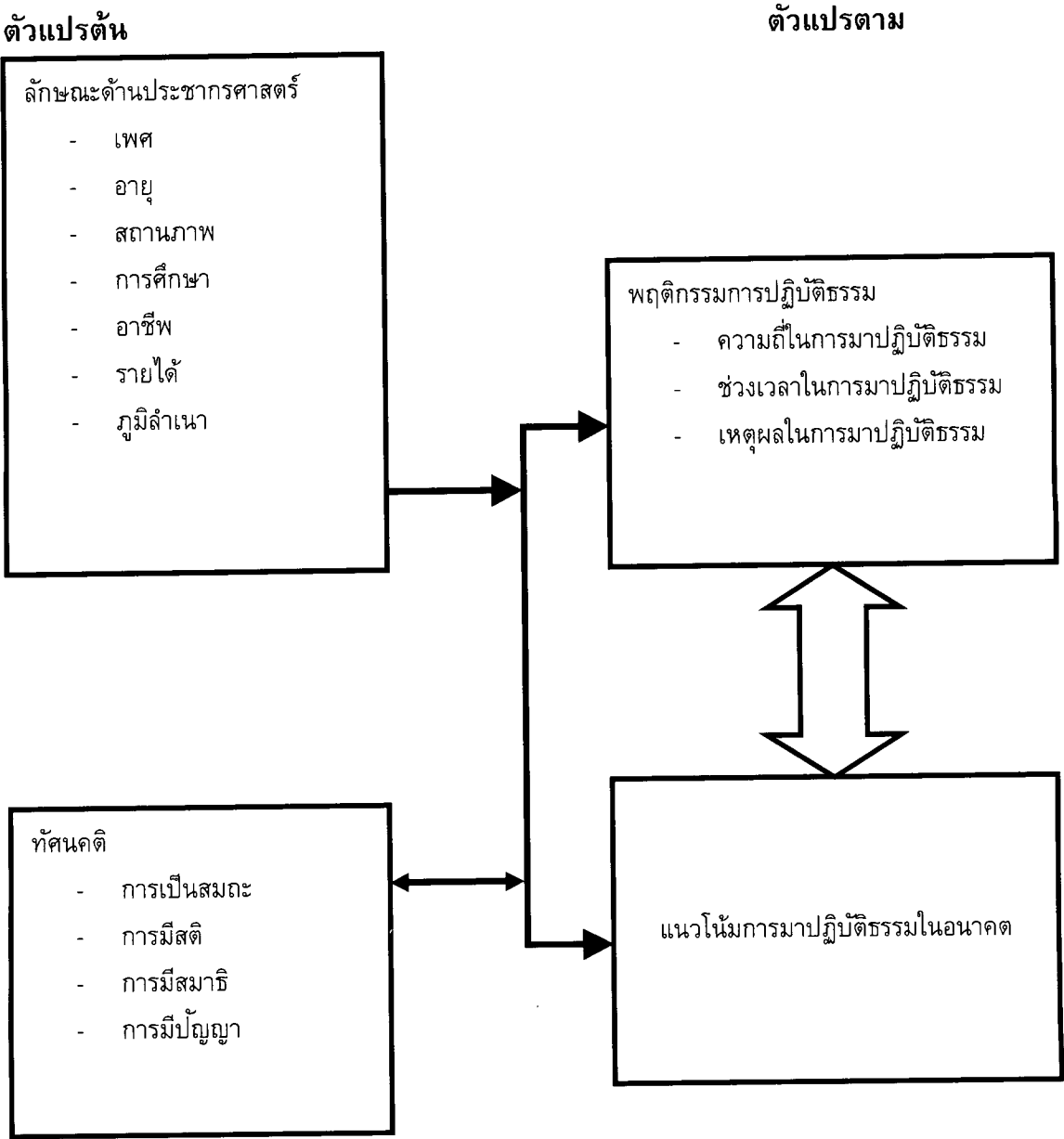
1. พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม
 - 1.1 ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม
 - 1.2 ช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม
 - 1.3 เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม
2. แนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี หมายถึง ผู้ที่มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน โดยไม่ระบุจำนวนวันที่มาอยู่ปฏิบัติ
2. ทศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยมีผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้รู้สึกไปในทางที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยประกอบด้วย
 - การเป็นสมณะ คือ การที่จิตอยู่กับจิต รู้ตนเอง หรืออยู่กับตัวเอง ไม่หลงเพลินไปกับมายาอันยั่วเยลล่อลวง
 - การมีสติ คือ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง
 - การมีสมาธิ คือ ความมีจิตสงบตั้งมั่นแน่วแนอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่คิดฟุ้งซ่าน
 - การมีปัญญา คือ ความรู้ทั่ว เข้าใจเหตุผล รับรู้โลกและชีวิตตามที่มันเป็น
3. แนวโน้มพฤติกรรม หมายถึง แนวโน้มเกิดพฤติกรรมเป็นระดับแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อวัตถุหรือกิจกรรม และเป็นแนวโน้มที่เกิดปฏิกิริยาหรือความตั้งใจก่อนพฤติกรรมที่จะมาปฏิบัติธรรม รวมทั้งเป็นแนวโน้มที่จะเกิดพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง
4. พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม หมายถึง การแสดงออกของผู้ปฏิบัติธรรมในการมาปฏิบัติธรรม เช่น ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม และเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง ทักษะคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้



สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิสำเนา แตกต่างกันมีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน
2. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิสำเนา แตกต่างกันมีแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน
3. ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
4. ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
5. พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหนังสือตำราวิชาการ และเอกสารต่างๆ เพื่อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้ได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษาวิจัย ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยดังกล่าวทำให้ได้ประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาเป็นแนวทางและกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดด้านประชากรศาสตร์
2. ทฤษฎีและแนวคิดด้านทัศนคติ
3. ทฤษฎีและแนวคิดด้านพฤติกรรม
4. หลักการปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนา
5. แนวคิดเรื่องสมณะ
6. แนวคิดเรื่องสมาธิ
7. แนวคิดเรื่องสติ
8. แนวคิดเรื่องปัญญา
9. วัดปฏิบัติ
10. ประวัติวัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
11. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประชากรศาสตร์

เบเรลสัน และสไตเนอร์ (ชิบ จิตนิยม 2534: 27; อ้างอิงจาก Berelson ;& Steiner.n.d.) ได้แสดงความเห็นว่า คนเรามีแนวโน้มที่จะดูและฟังการสื่อสารที่สอดคล้องกับกรอบอ้างอิงทางความคิดของเขา ซึ่งกรอบอ้างอิงแนวความคิดนี้ หมายรวมถึง บทบาททางเพศ การศึกษา ความสนใจ และความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ สถานภาพทางสังคมและอื่นๆ ที่เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญของบุคคล โดยกรอบอ้างอิงทางความคิดเหล่านี้ ทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องของความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสื่อสารของคน

ตัวแปรทางด้านลักษณะประชากรศาสตร์ที่สำคัญที่นิยมนำมาศึกษาความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สื่อ (ธนสิทธิ์ เกษมไชยานันท์.2544: 24-26) มีดังต่อไปนี้

1.1 เพศ (Sex) จากการวิจัยทางจิตวิทยาหลายเรื่อง แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของหญิงชายไว้ต่างกัน จึงส่งผลให้พฤติกรรมการสื่อสารของหญิงและชายต่างกันด้วย

งานวิจัยทางนิเทศศาสตร์ยังชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงมักจะถูกโน้มน้าวใจได้ง่ายกว่าผู้ชาย และมักเผยแพร่ทัศนคติที่ได้รับการจูงใจนั้นให้ผู้อื่นต่อไปอีกด้วย นอกจากนี้ เพศหญิงมีแนวโน้มและความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารมากกว่าเพศชาย ในขณะที่เพศชายไม่ได้มีความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นจากการรับข่าวสารนั้นด้วย

1.2 อายุ (Age) โดยทั่วไปบุคคลที่มีอายุมากจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อการติดต่อสื่อสารต่างจากบุคคลที่มีอายุน้อย และบุคคลที่มีอายุน้อยจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อการติดต่อสื่อสารเปลี่ยนไปเมื่อตนเองมีอายุมากขึ้น ในประเด็นนี้ ปริมาณและแบบแผนการใช้สื่อจะสัมพันธ์กับช่วงชีวิตที่เปลี่ยนไป เนื่องจากในแต่ละช่วงชีวิต คนเราจะเปลี่ยนสถานที่ที่ใช้เวลาอยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น เด็กเล็กต้องอยู่ในบ้าน วัยรุ่นอยู่กับกลุ่มเพื่อน หรือในโรงเรียน ผู้ใหญ่นอกบ้านหรือที่ทำงาน เป็นต้น แบบแผนการใช้เวลาเปลี่ยนไป นอกจากนี้ ลักษณะของกิจกรรมที่ทำและกลุ่มบุคคลที่แวดล้อมก็จะเปลี่ยนไป

1.3 การศึกษา (Education) นักวิชาการสื่อสารพบว่า การศึกษาเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับตัวแปรที่เกี่ยวกับการรับสารและใช้สื่อ การศึกษาของผู้รับสารทำให้ผู้รับสารมีพฤติกรรมการสื่อสารต่างกันไป โดยคนที่มีการศึกษาสูงจะเป็นผู้รับสารที่ดี เนื่องจากมีความรู้กว้างขวางในหลายๆเรื่อง และสามารถเข้าใจสารได้ดี จึงส่งผลให้คนที่มีการศึกษาสูงจะเลือกใช้สื่อมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย

1.4 ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Status) โดยดูได้จากรายได้ อาชีพ เชื้อชาติ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น เช่นคนที่มีฐานะดี อาศัยอยู่ในเมือง อาจมีโอกาสเลือกสื่อได้หลากหลายประเภทกว่าและบ่อยครั้งกว่า

โดยสรุป แนวคิดด้านประชากรศาสตร์เป็นแนวคิดที่พยายามชี้ให้เห็นประเด็นของความแตกต่างในด้านคุณสมบัติทางประชากรระหว่างบุคคล ซึ่งมีผลต่อการแสดงความพึงพอใจที่แตกต่างกันออกไป นั่นก็คือมองว่าคนที่มีความสัมพันธ์ทางประชากรที่แตกต่างกัน ก็จะมีคามพึงพอใจแตกต่างกันไปด้วย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรทางประชากรศาสตร์ของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิฐานะ มาใช้ในการศึกษาความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของบุคคลดังกล่าวกับทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

ความหมายทัศนคติ (The Definition of Attitude)

มโนทัศน์เกี่ยวกับทัศนคตินี้ได้รับความสนใจมานานจากนักจิตวิทยาสังคม เฮนเนอสัน, มอริส และฟิท ชกิบบอน (Henerson, Morris and Fitz-Gibbon, 1978) ได้กล่าวไว้ว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับทัศนคติดีมีลักษณะเช่นเดียวกับมโนทัศน์เชิงนามธรรมทั่วไปที่เกิดจากการสร้างขึ้น เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่มนุษย์คิด พูด หรือกระทำ หรืออาจเป็นการทำนายพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 393) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง แนวความคิดเห็น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520: 3) ได้กล่าวว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527: 131) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นผลรวมของความเข้าใจ ความรู้สึก และแนวโน้มในการตอบโต้ของเราต่อบุคคล วัตถุ หรือเรื่องราวทั้งปวง

ลัดดา กิติวิภาต (2532: 2) ได้กล่าวไว้ว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งทำให้เกิดความพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางบวกหรือในทางลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

อ็อพเพนไฮม์ (Oppenheim, 1966) ได้ให้คำจำกัดความของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อม ความพอใจที่จะแสดงปฏิกิริยาในรูปแบบต่างๆ เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งเร้า

แอลพอร์ท (Allport, 1967) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อมทางจิตซึ่งเกิดจากประสบการณ์ และมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อวัตถุ และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ดูบ (Doob, 1967) ได้ให้คำจำกัดความว่า ทัศนคติ คือ การตอบสนองที่มีความหมายทางสังคมของบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นการตอบสนองที่เกิดจากแรงขับภายในของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าในรูปแบบต่างๆ อันเป็นผลทำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาในภายหลัง

เทอร์สโตน (Thurstone, 1974) ได้กล่าวไว้ว่า ทัศนคติเป็นผลรวมของมนุษย์เกี่ยวกับความรู้สึก อคติ ความกลัว ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ไอเซน (Ajzen, 1988) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ อารมณ์ ความรู้สึก ชอบหรือไม่ชอบที่ตอบสนองต่อวัตถุ บุคคล สถาบัน หรือเหตุการณ์

จากความหมายของทัศนคติที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของการมองทัศนคติของนักการศึกษาและนักจิตวิทยา โดยมีทั้งการให้ความหมายของทัศนคติในด้านจิตใจ ในเชิงสติปัญญา และในเชิงการกระทำ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทัศนคติ

เมื่อทัศนคติเป็นมโนทัศน์ที่มีนิยามต่างกันออกไป การจะเลือกยึดนิยามหนึ่งนิยามใด โดยทั่วไปจึงต้องพิจารณาว่านิยามใดเป็นประโยชน์มากที่สุด และนิยามใดได้รับการยอมรับมากที่สุด (ธีระพร อูวรรณโณ, 2529: 413)

ความแตกต่างระหว่างทัศนคติกับความเชื่อ ค่านิยม และความคิดเห็น

ทัศนคติกับความเชื่อ

ในการศึกษาทัศนคติ บางครั้งเรามักจะพบว่ามีการใช้คำว่า ทัศนคติกับความเชื่อ ปะปนกัน อยู่เสมอแต่โดยแท้จริงแล้ว ทัศนคติและความเชื่อมีความหมายที่แตกต่างกัน

เพ็ตตี และแคคซิออปโป (Petty and Cacioppo, 1984) ได้ให้คำจำกัดความของความเชื่อ ไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ข้อมูลที่บุคคลมีต่อวัตถุ คน หรือสิ่งต่างๆ รอบตัว ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ อาจเป็นข้อเท็จจริง หรือเป็นข้อมูลที่ไม่สามารถประเมินก็ได้

นอกจากนี้เพ็ตตีและแคคซิออปโป ยังได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า ความเชื่อนี้สัมพันธ์กับ ทัศนคติในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของทัศนคติเท่านั้น ความเชื่อมิได้ประกอบด้วยความรู้สึกหรือ อารมณ์ และความพร้อม ที่จะแสดงออกเป็นพฤติกรรมเช่นเดียวกับทัศนคติ ยกตัวอย่างเช่น ในการโฆษณาขายรถยนต์ยี่ห้อหนึ่ง นักโฆษณาก็มักจะพยายามสร้างแรงจูงใจให้ลูกค้ามีความมั่นใจหรือ เชื่อว่า รถยี่ห้อนี้มีสมรรถนะในการประหยัดน้ำมันดีมาก (การเกิดความเชื่อ) เพื่อที่จะทำให้ลูกค้า ชอบรถยี่ห้อนี้มากขึ้น (ความเชื่อเปลี่ยนเป็นทัศนคติ) และเพื่อที่ว่าลูกค้าจะซื้อรถยี่ห้อนี้ในเวลาต่อมา (นำไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรม)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ถ้าบุคคลมีความเชื่อเช่นใด ก็ย่อมมีแนวโน้มที่จะมี ทัศนคติเช่นนั้นด้วยและอาจจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมในเวลาต่อมา เพราะในทางจิตวิทยาถือว่า ทัศนคติมีผลโดยตรงต่อการทำนายพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น การชักจูงให้คนเปลี่ยนทัศนคติจึงมี หลักเช่นเดียวกับการชักจูงให้คนเปลี่ยนความเชื่อหรือพฤติกรรมนั่นเอง

ทัศนคติกับค่านิยม

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2527) ได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า ค่านิยม คือ ความรู้สึก ความคิดของบุคคลที่ใช้กฎเกณฑ์ของสังคม จริยธรรม หรือความเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็น เกณฑ์ จึงมีการตัดสินว่าสิ่งใดดี หรือสิ่งใดไม่ดีในสังคม โดยมีความรู้สึกว่สิ่งที่ดีคือสิ่งที่คนในสังคม ส่วนใหญ่เห็นว่าดี ดังนั้น ถ้าไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ก็จะกลายเป็นสิ่งไม่ดี หรือคนไม่ดีของสังคม

เมื่อเปรียบเทียบค่านิยมกับทัศนคติ นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) ได้กล่าวถึงค่านิยมไว้ว่า ค่านิยมมักจะใช้สำหรับเป็นเครื่องตัดสิน หรือเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจที่จะทำให้บุคคลพัฒนา ทัศนคติหรือความเชื่อขึ้นมา ซึ่งตรงกันกับที่ กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ ได้กล่าวเอาไว้เกี่ยวกับค่านิยมว่า ค่านิยมนี้จะมีการตัดสินว่าการตอบสนองนั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีในสังคม

ทัศนคติกับความคิดเห็น

คำว่า “ความคิดเห็น” เซอร์สโตน (Thurstone, 1974) ได้ให้ความหมายในแง่ของการวัดทัศนคติไว้ว่า เป็นการแสดงทัศนคติออกมาปรากฏให้ผู้อื่นทราบโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ ในขณะที่ทัศนคติเป็นผลรวมทั้งหมดของมนุษย์เกี่ยวกับความรู้สึก อคติ และความกลัวต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

นอกจากนี้ จากการศึกษาเกี่ยวกับการวัดทัศนคติของสก็อตต์ (Scott, 1975) พบว่าทัศนคติกับความคิดเห็นมีความแตกต่างกัน ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกทางภาษาหรือคำพูด ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า เซอร์สโตนและสก็อตต์ ต่างก็กล่าวไว้ในลักษณะเดียวกันว่า ความคิดเห็นมีความหมายที่แตกต่างไปจากทัศนคติ กล่าวคือ ความคิดเห็นเป็นแต่เพียงการแสดงออกทางภาษาพร้อมเหตุผลที่บุคคลคิดขึ้นมา ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องแสดงความรู้สึก อารมณ์ หรือแม้กระทั่งการแสดงพฤติกรรมที่จะตอบสนองหรือไม่ตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ดังนั้น ในการวัดทัศนคติของบุคคลอาจทำได้โดยพิจารณาจากภาษาที่บุคคลแสดงออกหรือพิจารณาจากความคิดเห็นนั่นเอง

ลักษณะสำคัญของทัศนคติ

ดูบ, เซน, ฮอฟแลนด์ และคณะ, เซอร์รีฟ และเซอร์รีฟ, ซอร์ และไรท์, แคริช และคณะ, แมคเดวิด และฮาวารี (Doob, 1947; Chein, 1948; Hovland et al., 1953; Sherif and Sherif, 1956; Shaw; & Wright, 1956; Krech et al., 1962; MaDavid and Harari, 1969 อ้างอิงจาก จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์, 2538) ได้รวบรวมลักษณะที่สำคัญของทัศนคติไว้ดังนี้

1. ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเกิดจากการสะสมประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ไม่ใช่สิ่งที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด
2. ทัศนคติมีคุณลักษณะของการประเมิน (Evaluative nature) ทัศนคติเกิดจากการประเมินความคิดหรือความเชื่อที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวกับสิ่งของ บุคคลอื่น หรือเหตุการณ์ ซึ่งจะเป็นสื่อกลางทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง คุณลักษณะของทัศนคติในด้านการประเมินนี้ ฟิชบายน์ และไอเซน (Fishbein and Ajzen, 1975) เน้นว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้ทัศนคติแตกต่างกันอย่างแท้จริงจากแรงผลักดันภายในอื่นๆ เช่นนิสัย แรงขับ หรือแรงจูงใจ
3. ทัศนคติมีคุณภาพและความเข้ม (Quality and Intensity) คุณภาพและความเข้มข้นของทัศนคติ จะเป็นสิ่งที่บ่งถึงความแตกต่างของทัศนคติที่แต่ละคนมีต่อสิ่งต่างๆ คุณภาพของทัศนคติเป็นสิ่งที่ได้จากการประเมิน เมื่อบุคคลประเมินทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็อาจมีทัศนคติทางบวก (ความรู้สึกชอบ) หรือทัศนคติทางลบ (ความรู้สึกไม่ชอบ) ต่อสิ่งนั้น
4. ทัศนคติมีความคงทนไม่เปลี่ยนแปลง (Permanence) เนื่องจากทัศนคติเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และผ่านกระบวนการเรียนรู้มามาก นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) ได้กล่าวเอาไว้ว่า

ทัศนคติของมนุษย์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอ เช่น คนที่เคยมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อแขก แต่พอได้พบปะสังสรรค์แล้ว ก็อาจเปลี่ยนทัศนคติมาเป็นชอบก็ได้

5. ทัศนคติต้องมีที่หมาย (Attitude Object) ที่หมายเหล่านี้ เช่น คน วัตถุ สิ่งของ สถานที่ หรือเหตุการณ์ เป็นต้น

6. ทัศนคติมีลักษณะความสัมพันธ์ ทัศนคติแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุ สิ่งของ บุคคลอื่น หรือสถานการณ์

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

ความหมายของพฤติกรรม

พฤติกรรม (Behavior) ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ (2530: 373) หมายถึง การแสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า ได้มีผู้ให้ความหมายของพฤติกรรมดังต่อไปนี้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520: 10) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ได้ เช่น การทำงานของหัวใจ การทำงานของกล้ามเนื้อ การเดิน การพูด การคิด ความรู้สึก ความชอบ ความสนใจ

ธงชัย สันติวงษ์ (2540: 24) กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์ หมายถึง กระบวนการต่างๆ ของบุคคลต่อสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ภายนอก

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2526 ก: 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนอง หรือได้ตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตได้ ได้ยินได้ อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าการแสดงออก หรือการตอบสนองนั้น จะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกาย

โดยทั่วไปแล้ว พฤติกรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) หมายถึง การกระทำ การแสดงออก หรือการตอบสนองที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยินได้ หรือวัดได้ เป็นพฤติกรรมที่เป็นการกระทำ เรียกว่า กายกรรม และพฤติกรรมที่เป็นคำพูดเรียกว่า วาจกรรม พฤติกรรมที่เป็นกายกรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกโดยส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น การเดิน การปรบมือ การยกคิ้ว การเต้นของหัวใจ การผลิตฮอร์โมนต่างๆ ความดันโลหิต ฯลฯ ส่วนพฤติกรรมที่เป็นวาจกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่เป็นคำพูด เช่น การเล่นิทาน การสั่งงาน การร้องเรียก การดำหนิ การดู การดักเตือน ฯลฯ วาจกรรมที่จัดเป็นพฤติกรรมภายนอกนี้แตกต่างจากคำรายงาน โดยที่คำรายงานเป็นวาจกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมพรรณนาความรู้สึกนึกคิดของตน เล่าพฤติกรรมในอดีตของตนหรือเล่าแผนการของตนในอนาคต ส่วนวาจกรรมภายนอกนั้น เป็นคำพูดโดยทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับการพรรณนาพฤติกรรมของตนโดยตรง (ชัยพร วิชชาวุธ, 2528:41) นั่นก็หมายความว่า การเป็นพฤติกรรมภายนอกของวาจกรรมอยู่

ที่กิริยาอาการ (Action) มีใช้อยู่ที่ลักษณะเนื้อหาสาระที่พูด (Content) พฤติกรรมภายนอกแบ่งออกเป็นพฤติกรรมโมลาร์ (Molar behavior) และพฤติกรรมโมเลกุล (Molecular behavior)

1.1 พฤติกรรมโมลาร์ หมายถึง พฤติกรรมที่มีหน่วยใหญ่สามารถสังเกตได้ง่าย เช่น การโบกมือ การขุดดิน การทำหน้าบึ้ง การร้องไห้ การพูดเสียงดัง ฯลฯ พฤติกรรมที่คนเราแสดงออกต่อกันล้วนเป็นพฤติกรรมโมลาร์ ทั้งสิ้น

1.2 พฤติกรรมโมเลกุล หมายถึง พฤติกรรมที่มีหน่วยเล็กต้องอาศัยเครื่องมือขยายหรือวิเคราะห์จึงจะสังเกตได้ชัดเจน เช่น การเต้นของหัวใจ การหลั่งเหงื่อที่ผิวหนัง การบีบตัวของลำไส้ การผลิตฮอร์โมนของต่อมต่างๆ การทำงานของเซลล์ประสาท ฯลฯ (ชัยพร วิชชาวุธ, 2525 : 42)

2. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้โดยตรง เช่น ความเข้าใจ การรับรู้ การคิด การตัดสินใจ ความรู้สึก ฯลฯ พฤติกรรมภายในเป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสต้องสันนิษฐาน (infer) จากพฤติกรรมภายนอก เช่น ชายหนุ่มรักหญิงสาวคนหนึ่ง ครั้งแรกชายหนุ่มชวนหญิงสาวไปเที่ยว เจ้าหล่อนปฏิเสธว่าไม่ว่างเพราะติดธุระสำคัญ ครั้งที่สองชวนรับประทานอาหารเย็นนอกบ้าน เจ้าก็ขอตัวโดยอ้างว่าไม่ค่อยสบาย ครั้งที่สามชายหนุ่มจะไปหาที่บ้าน เจ้าหล่อนก็บอกว่าจะไม่อยู่บ้านในเวลานั้น ชายหนุ่มเขียนจดหมายถึงเจ้าหล่อนก็ไม่ตอบจดหมาย เป็นต้น จากพฤติกรรมภายนอกดังกล่าวนี้ ก็สันนิษฐานได้ว่า หญิงสาวคนนี้ไม่ได้รับรักจากชายหนุ่มคนนี้ อย่างไรก็ตามการสันนิษฐานพฤติกรรมภายในจากพฤติกรรมภายนอกอาจผิดพลาดได้ โดยเฉพาะการสันนิษฐานจากพฤติกรรมโมลาร์เพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องสังเกตพฤติกรรมโมเลกุลให้มาก ๆ หากจะให้การสันนิษฐานมีความถูกต้องยิ่งขึ้น ควรจะสังเกตจาก พฤติกรรมโมเลกุลประกอบด้วย เช่น การสันนิษฐานความโกรธ คนบางคนเมื่อโกรธจะไม่แสดงกิริยาท่าทางใด ๆ ให้รู้ เป็นผู้ที่เก็บความโกรธได้ดี ไม่สามารถสังเกตได้จาก พฤติกรรมโมลาร์ ไม่ว่าจะเป็นคำพูด น้ำเสียง หรือ สีหน้าท่าทาง การที่จะรู้ได้ว่าคนคนนั้นโกรธหรือไม่ สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมโมเลกุล คือ วัดความดันโลหิต วัดความถี่ของการเต้นของหัวใจ หรือวัดความเปลี่ยนแปลงทางเคมีในโลหิต เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

ปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจ

ในส่วนของปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา และปัจจัยส่วนบุคคล

1. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

ในกระบวนการตัดสินใจปัจจัยส่วนหนึ่งที่มีผลอย่างมากในการตัดสินใจ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา คือ เมื่อผู้บริโภคได้รับการกระตุ้นจากสิ่งกระตุ้นจนเกิดการงุนงง แล้วพัฒนาสู่การ

เรียนรู้ ในขณะที่บุคลิกภาพเข้ามามีบทบาทในการดำเนินไปสู่ทัศนคติ ซึ่งมีผลต่อกระบวนการการตัดสินใจ โดยสรุปรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบดังนี้

1.1 การจูงใจ

การจูงใจ (Motivation) หมายถึง การกระตุ้นให้กระทำ หรือดำเนินการให้ได้มาซึ่งเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งการจูงใจจะเกิดภายในตัวบุคคล เป็นปัจจัยภายในตัวแรกที่มีผลต่อพฤติกรรม ผู้บริโภคมักจะได้รับอิทธิพลจากแรงจูงใจหลายชนิดมากกว่าจะเป็นแรงจูงใจชนิดใดชนิดหนึ่ง โดยแรงจูงใจที่ว่านี้คือความต้องการที่เป็นแรงกระตุ้นของบุคคลหนึ่งที่จะชักนำให้เกิดพฤติกรรมบุคคล เพื่อความแสวงหาความพอใจ แรงจูงใจปกติก็คือ แรงกระตุ้น ซึ่งก็คือตัวที่ทำให้เกิดการกระตุ้นอย่างแรง เพื่อจะได้เกิดการตอบสนองที่พอใจ

1.2 การรับรู้

การรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการที่บุคคลคัดเลือก จัดระเบียบ และตีความหมาย ข้อมูล หรือ สิ่งกระตุ้น เพื่อกำหนดเป็นภาพที่มีความหมายขึ้น โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นแล้ว การรับรู้จะเข้ามามีบทบาทต่อไป ดังนั้น การรับรู้จึงหมายถึง การเปิดรับ หรือ กระบวนการของความเข้าใจที่มีต่อโลกที่บุคคลอาศัยอยู่ โดยบุคคลต้องมีการจัดและรวบรวมสิ่งต่างๆ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น และได้รู้สึก ออกมาเป็นผลรวมที่มีความหมาย การรับรู้ถึงตัวกระตุ้นของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ในอดีต ความรู้สึก ปัจจัยภายในตัวอื่นๆ ของแต่ละบุคคล การรับรู้มีความสำคัญต่อการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด เนื่องจากการรับรู้ของบุคคลแต่ละครั้งนั้น จะมีความเกี่ยวข้องกับแนวความคิดของกระบวนการของข้อมูลค่อนข้างมาก ซึ่งหมายถึง กระบวนการของข้อมูลที่บุคคลจะรับรู้เข้ามาเมื่อ ได้รับการกระตุ้นที่นักการตลาดกำหนด ซึ่งขั้นตอนของการรับรู้ มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การเปิดรับข้อมูลที่ได้เลือกสรร จะเกิดขึ้นเมื่อผู้บริโภคเปิดโอกาสให้ข้อมูลเข้ามาสู่ตัวเอง

ขั้นที่ 2 การตั้งใจรับรู้ข้อมูลที่ได้เลือกสรรแล้ว จะเกิดขึ้นเมื่อผู้บริโภคติดตามที่จะได้รับรู้ข้อมูลหรือสิ่งกระตุ้นอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความตั้งใจ ถ้าข้อมูลในข้อที่ 1 น่าสนใจ

ขั้นที่ 3 ความเข้าใจข้อมูลที่ได้เลือกสรร ถึงแม้ว่าผู้บริโภคจะตั้งใจรับข่าวสาร ก็ไม่ได้หมายความว่า ข่าวสารนั้นจะถูกตีความหมายไปในทางที่ถูกต้อง ในขั้นนี้จึงเป็นการตีความหมายของข้อมูลที่นับเข้ามา และนำไปสู่ขั้นตอนต่อไปในการตีความนั้น จะขึ้นอยู่กับทัศนคติ ความเชื่อถือ และประสบการณ์

ขั้นที่ 4 การยอมรับข้อมูลที่ได้รับการเลือกสรร เป็นการยอมรับหรือไม่ยอมรับในสิ่งที่เข้าใจ

ขั้นที่ 5 การเก็บรักษาข้อมูลที่ได้รับการเลือกสรร หมายถึง การที่ผู้บริโภคจดจำข้อมูลบางส่วนที่เข้าใจ ที่เห็น และยอมรับ ซึ่งสิ่งที่จดจำจะเป็นความทรงจำที่ถูกนำมาใช้ใหม่ เมื่อได้รับข้อมูลแบบเดิมอีก อันจะนำไปสู่การซื้อซ้ำของผู้บริโภค

1.3 การเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเกิดจากประสบการณ์หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความโน้มเอียงของพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการสังเกตและประสบการณ์ที่ผ่านมา หลังจากบุคคลได้รับการกระตุ้น โดยการรับรู้ถึงตัวกระตุ้นนั้น นักการตลาดสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบของการเรียนรู้ โดยอาศัยทฤษฎีที่อธิบายถึงการเรียนรู้ต่างๆ มากมาย เช่น

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theories) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการของสิ่งที่สัมพันธ์กัน นักจิตวิทยาที่สร้างทฤษฎีการเรียนรู้เหล่านี้ เช่น Pavlov, Skinner และ Hull โดยมีความคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นบุคคลถูกทำให้เกิดความต้องการที่ได้รับความพอใจสำหรับการตอบสนองที่ถูกต้อง หรือถูกลงโทษสำหรับการตอบสนองที่ไม่ถูกต้อง และเมื่อมีการตอบสนองที่ถูกต้องซ้ำๆ กัน ด้วยสิ่งกระตุ้นเกินที่จะเกิดแบบแผนของพฤติกรรมที่แน่นอน ทฤษฎีการกระตุ้นและการตอบสนองนี้ ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้กับการตลาดได้โดย Watson ซึ่งได้นำไปสร้างทฤษฎีขึ้น ชื่อว่า การศึกษาพฤติกรรมศาสตร์ (Behaviorism Approach) ที่ยังคงใช้ในด้านโฆษณา ตามทฤษฎีนี้คือ การกระตุ้นซ้ำๆ กัน จะก่อให้เกิดการตอบสนองที่มั่นคง ซึ่งถูกนำไปใช้ในการโฆษณาซ้ำๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองด้วยการซื้อ

ทฤษฎีว่าด้วยเงื่อนไขของการปฏิบัติ (Operant Conditioning or Instrumental Learning) ทฤษฎีนี้มีสมมติฐานว่า บุคคลมีการเรียนรู้โดยการลองผิดลองถูก (Trial and Error) นั่นคือ ตัวกระตุ้นตัวหนึ่งสามารถมีการตอบสนองได้หลายอย่าง โดยถ้าได้ผลลัพธ์ที่พึงพอใจก็จะกระทำซ้ำ นั่นคือ พฤติกรรมที่ได้รับประสบการณ์ที่พึงพอใจจะเป็นเครื่องมือที่ชักจูงใจให้บุคคลกระทำซ้ำในการบริโภค แต่ถ้าผู้บริโภคได้ผลลัพธ์ที่ไม่พึงพอใจ ถือว่าเป็นการเสริมแรงด้านลบ ก็จะเกิดความไม่พอใจต่อสิ่งนั้น ดังนั้น นักการตลาดจะพยายามสร้างการยอมรับ หรือการสนับสนุนของผู้บริโภค โดยการเสนอสินค้าที่มีคุณภาพสูง จัดหาบริการที่ดีกว่าการขาย มีพนักงานขายที่คอยติดตามลูกค้าหลังการซื้อ และส่งจดหมายหรือบัตรขอบคุณลูกค้าที่มาใช้บริการของธุรกิจ เป็นต้น

ทฤษฎีเกสตัลท์ หรือทฤษฎีฟิลด์ (Gestalt or Field Theory) เกิดจากนักจิตวิทยาเกสตัลท์ โดยให้ความสนใจการมองภาพในส่วนรวมทั้งหมดมากกว่าที่จะมองทีละส่วน ดังนั้นเกสตัลท์จึงเห็นสำคัญ การเรียนรู้และพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ต้องถูกมองในลักษณะของภาพรวมทั้งหมดที่อยู่ในความทรงจำแทนที่จะแยกเป็นชิ้นส่วน ซึ่งได้พัฒนาเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดระเบียบการรับรู้ ได้แก่ การจัดระเบียบการรับรู้ ซึ่งเกิดจากรูปร่าง ลักษณะและพื้นหลัง (Figure and Ground) การจัดกลุ่ม (Grouping) คือการที่บุคคลได้รับการกระตุ้นแล้วกำหนดภาพ หรือความประทับใจโดยส่วนรวม แทนที่จะแยกมาเป็นชิ้นส่วนแล้วเกิดความทรงจำ แบบเกิดจากการระลึกได้ การต่อเติมสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ (closure) เป็นการจัดระเบียบการรับรู้จากสิ่งกระตุ้นที่ไม่สมบูรณ์เป็นภาพรวมทั้งหมด

ทฤษฎีว่าด้วยความเข้าใจ (Cognitive Learning Theory) เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงความรู้และความเข้าใจ ซึ่งเกิดจากกระบวนการทางความคิด ตลอดจนการแก้ปัญหาของผู้บริโภคและการเกิดพฤติกรรมการซื้อ ทฤษฎีเชื่อว่า ความเข้าใจของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ ทฤษฎีว่าด้วยความเข้าใจจะแย้งกับทฤษฎี S-R

2. ปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

1. อายุ กลุ่มอายุที่แตกต่างกัน จะมีความต้องการผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน เช่น กลุ่มวัยรุ่นชอบทดลองสิ่งแปลกใหม่ และชอบสินค้าประเภทแฟชั่น และรายการพักผ่อนหย่อนใจ
2. วงจรชีวิตครอบครัว เป็นขั้นตอนการดำรงชีวิตของบุคคลในลักษณะของการมีครอบครัวการดำรงชีวิตในแต่ละขั้นตอน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความต้องการ ทศนคติ และค่านิยมของบุคคล ทำให้เกิดความต้องการในลักษณะ และพฤติกรรมที่แตกต่างกัน
3. อาชีพ ที่แตกต่างกัน จะนำไปสู่ความจำเป็นและความต้องการใช้สินค้าและบริการที่ตัดสินใจซื้อ ประกอบด้วย รายได้ การออมทรัพย์ อำนาจการซื้อและทัศนคติเกี่ยวกับการจ่ายเงิน โอกาสทางเศรษฐกิจ หรือรายได้ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อนิสัยและพฤติกรรมที่ตัดสินใจซื้อ ประกอบด้วย รายได้ การออมทรัพย์ อำนาจการซื้อและทัศนคติเกี่ยวกับการจ่ายเงิน
4. การศึกษา ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มจะบริโภคผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีมากกว่า ผู้มีการศึกษาดำ
5. ค่านิยมหรือคุณค่า และรูปแบบการดำรงชีวิต หมายถึง ความนิยมในสิ่งของหรือบุคคล หรือความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหมายถึง อัตราส่วนของผลประโยชน์ที่รับรู้ต่อราคาสินค้า ส่วนรูปแบบการดำรงชีวิต หมายถึง รูปแบบของการดำรงชีวิตในโลกมนุษย์ โดยแสดงออกในรูปของกิจกรรม ความสนใจ ความคิดเห็น

ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค

ในส่วนของปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม และปัจจัยด้านสังคม

1. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม

เป็นสัญลักษณ์และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น โดยเป็นที่ยอมรับจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยเป็นตัวกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ค่านิยมในวัฒนธรรมจะกำหนดลักษณะของสังคม และกำหนดความแตกต่างของสังคมอื่นของวัฒนธรรม และนำลักษณะการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นไปใช้กำหนดโปรแกรมการตลาด (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2543: 130) ซึ่งแต่ละอย่างมีอิทธิพลต่อผู้ซื้อ ดังนี้

1.1 วัฒนธรรมพื้นฐาน หมายถึง รูปแบบหรือวิถีทางในการดำเนินชีวิตที่สามารถเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยผ่านขบวนการอบรมของบุคคล และขัดเกลาทางสังคม ดังนั้น

วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่พื้นฐานในการกำหนดความต้องการและพฤติกรรมของบุคคล เช่น วัฒนธรรมแบบไทยๆ ที่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา ทำให้คนไทยมีความเป็นอยู่ที่สมถะเรียบง่าย และมักน้อย การที่จะชักจูงให้ผู้บริโภคซื้อผลิตภัณฑ์นั้น นักการตลาดต้องใช้การโฆษณากระตุ้น และจูงใจให้ผู้บริโภคซื้อผลิตภัณฑ์นั้นว่าเป็นสิ่งจำเป็น ไม่ใช่สิ่งหรูหรา ฟุ่มเฟือย เป็นต้น

1.2 วัฒนธรรมย่อย หมายถึง วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกัน ซึ่งจะอยู่ภายใต้สังคมขนาดใหญ่และสลับซับซ้อน วัฒนธรรมย่อยเกิดจากพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ และลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ วัฒนธรรมย่อยประกอบด้วย

1.2.1 กลุ่มเชื้อชาติ เชื้อชาติต่างๆ ได้แก่ ไทย จีน อังกฤษ อเมริกัน ฯลฯ ซึ่งแต่ละเชื้อชาติมีการบริโภคสินค้าแตกต่างกัน

1.2.2 กลุ่มศาสนา ชาวพุทธ ชาวคริสต์ ชาวมุสลิม ฯลฯ แต่ละกลุ่มมีประเพณีและข้อความที่แตกต่างกัน จึงมีผลต่อพฤติกรรมการบริโภค

1.2.3 กลุ่มสีผิว ได้แก่ ผิวดำ ผิวขาว ผิวเหลือง เป็นต้น แต่ละกลุ่มจะมีค่านิยมในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดทัศนคติที่แตกต่างกัน

1.2.4 พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หรือท้องถิ่น ทำให้เกิดลักษณะการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน และมีอิทธิพลต่อการบริโภคที่แตกต่างกันด้วย

1.2.5 กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มพนักงาน กลุ่มนักธุรกิจ เป็นต้น

1.2.6 กลุ่มย่อยด้านอายุ เช่น วัยรุ่น ผู้ใหญ่วัยทำงาน และผู้สูงอายุ

1.2.7 กลุ่มย่อยด้านเพศ ได้แก่ เพศหญิง เพศชาย

ชั้นทางสังคม หมายถึง การแบ่งสมาชิกของสังคมออกเป็นระดับฐานะที่แตกต่างกัน โดยที่สมาชิกในแต่ละชั้นสังคมจะมีสถานะอย่างเดียวกัน และสมาชิกในชั้นสังคมที่แตกต่างกัน จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน การแบ่งชั้นทางสังคม โดยทั่วไปถือเกณฑ์ รายได้ ทรัพย์สิน หรืออาชีพ ชั้นทางสังคมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค แต่ละชั้นสังคมจะมีลักษณะค่านิยมและพฤติกรรมการบริโภคเฉพาะอย่าง ชั้นทางสังคมแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ 3 ระดับ และกลุ่มย่อย 6 ระดับ

2. ปัจจัยด้านสังคม

เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อ ลักษณะทางสังคมประกอบด้วย

2.1 กลุ่มอ้างอิง เป็นกลุ่มที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย กลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความคิดเห็น และค่านิยมของบุคคลในกลุ่มอ้างอิง ซึ่งกลุ่มอ้างอิงแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

2.1.1 กลุ่มปฐมภูมิ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนสนิท และเพื่อนบ้าน

2.1.2 กลุ่มทุติยภูมิ ได้แก่ กลุ่มบุคคลชั้นนำในสังคม เพื่อนร่วมอาชีพร่วมสถาบัน บุคคลต่างๆ ในสังคม

2.2 ครอบครัว บุคคลในครอบครัวถือว่า มีอิทธิพลมากที่สุดต่อทัศนคติ ความคิดเห็น และค่านิยมของบุคคล สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อขายของครอบครัว การขายสินค้าอุปโภคบริโภค จะต้องคำนึงถึง ลักษณะการบริโภคของครอบครัว คนไทย จีน ญี่ปุ่น หรือยุโรป ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน บทบาทและสถานะ บุคคลที่จะเกี่ยวข้องกับกลายกลุ่ม เช่น ครอบครัว กลุ่มอ้างอิง องค์กร และสถาบัน บุคคลจะมีบทบาทและสถานะแตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม เช่น ในการซื้อนาฬิกาข้อมือของบุคคลในครอบครัว จะต้องมีการวิเคราะห์ว่าใครมีบทบาทเป็น ผู้คิดริเริ่ม ผู้ตัดสินใจซื้อ ผู้มีอิทธิพล ผู้ซื้อ ผู้ใช้

การเลือกซื้อสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นจะมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคทั้งปัจจัยภายใน เช่น ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา, ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยด้านวัฒนธรรม และปัจจัยด้านสังคม ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการซื้อ จึงสามารถนำมาอธิบายการศึกษาครั้งนี้เกี่ยวกับแนวโน้มพฤติกรรมการซื้อนาฬิกาข้อมือคาสิโอของคณวิทย์ทำงานในเขตกรุงเทพมหานครได้

4. หลักการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของการปฏิบัติธรรม

โดยปกติทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำว่า “ปฏิบัติธรรม” มักเป็นที่เข้าใจว่า หมายถึง รักษาศีล เจริญภาวนา โดยมีรูปแบบหรือวิธีชีวิตที่ต่างไปจากคนทั่วไปอย่างชัดเจน เช่นนั่งขาวหม่นขาว มีข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด และอยู่ในวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นการเฉพาะ ความเข้าใจเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ และหากไม่ถูกต้อง ความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นเช่นไร ในที่นี้จะได้ศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

ตามคำนิยามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, 2526: 647) คำว่า “ปฏิบัติธรรม” หมายถึง “ประพฤติตามธรรม, เจริญภาวนา” คำนิยามดังกล่าวนี้ ดูเหมือนว่าเมื่อกล่าวถึงการปฏิบัติธรรม อาจเข้าใจความหมายได้ 2 นัย คือ การประพฤติตามหลักธรรมต่างๆ ซึ่งเป็นความหมายอย่างกว้างๆ อย่างหนึ่ง และการเจริญภาวนา ซึ่งเน้นที่การฝึกอบรมจิตใจให้สงบระงับและเกิดปัญญาอีกอย่างหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจเช่นนี้อาจยังสรุปไม่ได้อย่างแน่ชัดว่าถูกต้องหรือเหมาะสมหรือไม่ เพราะในที่ที่มำดังกล่าวยังไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจน จึงควรศึกษาวิเคราะห์โดยศัพท์และเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น

คำว่า “ปฏิบัติธรรม” มาจากคำว่า “ปฏิบัติ” และ “ธรรม” ตามคำนิยามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, 2526:647) คำว่า “ปฏิบัติ” เป็นคำกริยา หมายถึง “ดำเนินการไปตามระเบียบแบบแผน เช่น ปฏิบัติราชการ, กระทำเพื่อให้เกิดความชำนาญ เช่น ภาควิปฏิบัติ, กระทำตาม เช่น ปฏิบัติตามสัญญา, ประพฤติ เช่น ปฏิบัติสมณธรรม ปฏิบัติต่อกัน, ประนินับไว้ เช่น ปฏิบัติปิตามารดา ปฏิบัติครูบาอาจารย์” ส่วนคำว่า “ธรรม” หมายถึง “คุณความดี เช่น เป็นคนดีมีศีลธรรม, คำสั่งสอนในศาสนา

เช่น ธรรมของพระพุทธเจ้า, หลักประเพณีปฏิบัติในทางศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม, ความจริง เช่น ได้ดวงตาเห็นธรรม, ความยุติธรรม, ความถูกต้อง เช่น ความเป็นธรรมในสังคม...” (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, 2526: 553)

ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 10, 2546: 117) ได้ให้คำนิยามความหมายคำว่า “ปฏิบัติ” ไว้ว่า หมายถึง “ ประพฤติ, กระทำ, บำรุง, เลี้ยงดู” ส่วนคำว่า “ธรรม” หมายถึง สภาพที่ทรงไว้, ธรรมดา, ธรรมชาติ, สภาวะธรรม, สัจธรรม, ความจริง, เหตุ, ต้นเหตุ, สิ่ง, ปรากฏการณ์, ธรรมารมณ์, สิ่งที่ใจคิด, ความถูกต้อง, ความประพฤติชอบ, หลักการ, แบบแผน, ธรรมเนียม, หน้าที่, ความชอบ, ความยุติธรรม, พระธรรม, คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งแสดงธรรมให้เปิดเผยปรากฏขึ้น (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 10, 2546: 85)

ตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์หลังสมัยพุทธกาล (วริยา ชินวรรณและคณะ, สมานธิ ในพระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, 2543: 9-12) คำว่า “ธรรม” มีความหมาย 10 นัย ดังนี้ ไญยธรรม (สิ่งที่ควรรู้) มรรคธรรม (ปฏิบัติที่ควรดำเนิน) นิพพานธรรม (ธรรมคือนิพพาน) สภาวะธรรม (สิ่งที่มีเองเป็นเอง) ชาติธรรม (สิ่งธรรมดาสามัญทั่วไปหรือธรรมชาติ) มโนธรรม (ความรู้สึกลึกซึ้งในใจ) วิสัยธรรม (สิ่งที่เป็นอารมณ์หรือวิสัยของอายตนะภายใน) ปุญญธรรม (สิ่งที่เป็นความดีและนำมาซึ่งความสุข) ภาวะธรรม (สิ่งที่มีอยู่ซึ่งใช้เป็นคำคุณศัพท์) และ ปาวจนธรรม (คำสอนหรือปรีชาธรรม)

ท่านพุทธทาสภิกขุ, พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2549: 88) ได้อธิบายความหมายคำว่า “ธรรม” ไว้ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ยกเว้นสิ่งใดเลย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งดี สิ่งชั่ว สิ่งไม่ดีไม่ชั่ว ก็รวมอยู่ในคำว่า “ธรรม” ทั้งหมด เพื่อให้เห็นชัดว่าสิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้น หมายถึงทุกสิ่งอย่างไร ท่านยังได้อธิบายให้ชัดออกไปซึ่งสรุปได้ว่า ธรรมหมายถึง สิ่งเหล่านี้ คือ

1. ธรรมชาติทุกอย่างทุกชนิด
2. กฎธรรมชาติ ซึ่งมีประจำอยู่ในธรรมชาติเหล่านั้น
3. หน้าที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์จะต้องประพฤติหรือกระทำในทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม กล่าวคือ มนุษย์ต้องประพฤติให้ถูกต้องตรงตามกฎของธรรมชาติ จึงจะไม่เกิดทุกข์ขึ้นมา
4. ผลของการทำหน้าที่ หรือการปฏิบัติที่เกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ เช่น ความสุข ความทุกข์ หรือการบรรลุมรรค ผล นิพพาน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2549: 89-90)

ในหนังสือพุทธธรรม พระธรรมปิฎก (อ.ป.ปยุตโต) ได้สรุปลักษณะของธรรม โดยเฉพาะธรรมในทางพระพุทธศาสนาไว้เป็น 2 อย่าง คือ

1. หลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาธรรม” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผล บริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ
2. ข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้ทันเท่าชีวิต ไม่หลงงมงาย มุ่งผลสำเร็จ คือ ความสุข ความสะอาด สว่าง สงบ เป็น

อิสระที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้ (พระธรรมปิฎก, พุทธธรรม พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546: 6)

จากคำนิยามความหมายทั้งหมดข้างต้น อาจจะประมวลได้ว่า คำว่า “ปฏิบัติ” ในคำว่า “ปฏิบัติธรรม” นั้นมีความหมายเฉพาะว่า “ประพฤติหรือกระทำ” ส่วนคำว่า “ธรรม” นั้นมีความหมายกว้างมาก ความหมายที่กว้างที่สุด คือทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ยกเว้นสิ่งใดๆ แต่หากกล่าวเฉพาะความหมายในคำว่า “ปฏิบัติธรรม” คำว่า “ธรรม” จะมีความหมายแคบลง กล่าวคือ หลักประพฤติปฏิบัติในทางศาสนา หรือ หลักความดีที่สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ ความหมายของคำว่า “การปฏิบัติธรรม” จึงได้แก่ การประพฤติปฏิบัติตามหลักความดีซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

อย่างไรก็ตาม ความหมายของการปฏิบัติธรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น ยังเป็นคำนิยามที่อาจแบ่งได้เป็น 2 นัย ดังนี้

1. ในความหมายแคบๆ หมายถึง การถือวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด โดยการบวชหรือการนุ่งขาวห่มขาว รักษาศีล 8 และเจริญภาวนาด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบและเกิดปัญญาเห็นแจ้ง ซึ่งอาจจะกระทำที่บ้าน วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมต่างๆ ก็ได้ ความหมายนี้สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดและความเข้าใจของคนโดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ปฏิบัติธรรม” กล่าวคือ เห็นว่าการปฏิบัติธรรมเป็นรูปแบบชีวิตที่ต่างหากจากชีวิตปกติอย่างเด่นชัด และมีจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติที่อยู่ในระดับสูง คือ เป็นการบำเพ็ญบารมีความดีเพื่อความพ้นทุกข์ หรือ สังคมไว้เป็นอุปนิสัยในชาติต่อไป โดยมีจุดหมายปลายทาง คือ การบรรลุ มรรค ผล นิพพาน

2. ในความหมายกว้างๆ หมายถึง การประพฤติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการประพฤติสุจริตทั้งทางกาย วาจาและใจ เช่น การปฏิบัติตามหลักธรรมต่างๆ อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตหรือหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อาทิ หลักอิทธิบาท 4, หลักสังคหวัตถุ 4, พรหมวิหาร 4 และศีล 5 ความหมายนี้ยังครอบคลุมไปถึงการถือวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีจุดมุ่งหมายในระดับที่สูงขึ้นตามนัยความหมายในข้อที่ 1 ด้วย

ความหมายของการปฏิบัติธรรมดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ควรมีการทำความเข้าใจกันในวงสังคมให้ชัดเจน เพื่อให้เป็นที่เข้าใจว่า เมื่อพูดถึงการปฏิบัติธรรม อาจต้องดูบริบทด้วยว่าผู้พูดมุ่งหมายถึงการปฏิบัติธรรมในนัยใด เช่น ถ้าพูดว่า “ช่วงวันหยุดนี้ ไปปฏิบัติธรรมกันเถิด” ประโยคนี้น่าจะหมายถึงการปฏิบัติธรรมในลักษณะที่ 1 แต่ถ้าพูดว่า “สังคมไทยจะร่มเย็นได้ เพราะทุกคนปฏิบัติธรรม” ประโยคนี้น่าจะมีความหมายอย่างกว้างๆ ตามนัยที่ 2

สิ่งสำคัญที่ควรเน้นย้ำสำหรับคฤหัสถ์ทั่วไปคือ การปฏิบัติธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่ทำให้วิถีชีวิตต้องผิดแยกไปจากวิถีชีวิตตามปกติโดยเด็ดขาด กล่าวคือ การไม่ได้บวชเป็นบรรพชิตและการไม่ได้นุ่งขาวห่มขาวถือวัตรปฏิบัติเคร่งครัด มิใช่เงื่อนไขที่ทำให้ผู้เป็นคฤหัสถ์ได้ชื่อว่าไม่ปฏิบัติธรรม หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนหรือพุทธสาวกผู้เชื่อฟังและปฏิบัติตามหลักธรรม

คำสอนของพระพุทธเจ้าท่าน มีได้หมายเฉพาะบรรพชิตและอุบาสกอุบาสิกาผู้หนุ่มสาวเท่านั้น ผู้ศรัทธาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแม้ใช้ชีวิตแบบชาวบ้านทั่วไป ยังมีความรักใคร่ชอบใจในสิ่งต่างๆ ก็จัดเป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้เป็นพุทธสาวกได้ ดังความในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงความแพร่หลายของพระพุทธศาสนาว่ามีความสมบูรณ์ได้เพราะมีพุทธสาวกแพร่หลาย ได้แก่ มีทั้งภิกษุผู้เป็นเถระ ภิกษุณีผู้เป็นเถรี ซึ่งบรรลุนิพพานชั้นสูง รวมทั้งภิกษุภิกษุณีผู้มีภูมิธรรมปานกลาง ผู้บวชใหม่ อุบาสกอุบาสิกาผู้ประพฤติพรหมจรรย์หนุ่มสาวและอุบาสกอุบาสิกาผู้ยังมีความชอบความใคร่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสอยู่ (ที.ปา.11/106/137-138)

ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนที่ใช้ชีวิตตามปกติในแต่ละวันก็สามารถเป็นผู้ปฏิบัติธรรมได้ หากมีหลักการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น นำมาซึ่งความสุข ความสงบ ความร่มเย็น โดยการละเว้นความชั่ว ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด หมั่นทำความดี ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เคารพกฎกติกาสังคม รู้จักให้ มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีความรักใคร่สามัคคีกัน และหมั่นทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เป็นต้น

ความสำคัญของการปฏิบัติธรรม

ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา ทุกชีวิตในโลกต่างปรารถนาความสุขด้วยกันทั้งนั้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายย่อมต้องการความสุข (ขุ.ธ. 25/20/32) และความสุขที่แท้จริง หรือความสุขที่ถือว่าเป็นความสุขอันสูงสุดก็คือ ความดับทุกข์หรือนิพพาน (ที.ม. 13/287/281) ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงบรรลุถึงและทรงสั่งสอนให้พุทธสาวกดำเนินตามพระองค์ โดยทรงแสดงหลักการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าวไว้ เรียกว่า “ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” หรือ “มรรค” อันเป็นแนวทางสำคัญในการปฏิบัติธรรม

จากทัศนะนี้ ทำให้สรุปได้ว่า ความสำคัญสูงสุดของการปฏิบัติธรรมมีเพียงประการเดียวคือ ความดับทุกข์ ซึ่งเป็นภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสเหตุแห่งทุกข์ทั้งหลาย ดังที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสรู้อนุตระสัมมาสัมโพธิญาณจนถึงนิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ในระหว่างนี้ทรงพร่ำสอนเทวดา มนุษย์ นาค และยักษ์ หรือทรงพิจารณาตลอดเวลา 45 ปี ได้ตรัสพระพุทธพจน์ได้ไว้ พระพุทธพจน์นั้นทั้งหมดมีรสอย่างเดียว คือ มีวิมุตติเป็นรสเท่านั้น (วินย.อ.1/19)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการปฏิบัติธรรมนั้นมีหลายลักษณะหรือหลายระดับชั้น กลุ่มบุคคลผู้ปฏิบัติธรรมอันได้แก่ พุทธบริษัท 4 ก็มีภูมิธรรมที่แตกต่างกัน ผลหรือประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมจึงต้องแบ่งเป็นระดับชั้นไปด้วย นับตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน จนถึงระดับขั้นสูงสุด ดังแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเรื่องอัตตะ (ขุ.จู. 30/673/333) ที่แสดงให้เห็นชัดเจนถึงประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติธรรม 3 ชั้น ได้แก่ 1) ขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ประโยชน์ที่จะพึงได้รับในปัจจุบัน เรียกว่า “ทิฏฐธัมมิกัตตะ” 2) ชั้นกลาง ได้แก่ ประโยชน์ที่จะพึงได้รับในอนาคตหรือภพชาติต่อไป เรียกว่า “สัมปรายิกัตตะ” และ 3) ขั้นสูงสุด ได้แก่ ประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายสูงสุด คือ นิพพาน หรือ “ปรมาัตตะ”

แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกันกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ตรัสถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรมไว้ว่าธรรมในพระพุทธศาสนามีความหมดจดบริสุทธิ์และสมบูรณ์ด้วยเหตุผล ซึ่งบุคคลสามารถจะศึกษาและปฏิบัติด้วยปัญญา ความเพ่งพินิจให้เกิดประโยชน์คือความเจริญความผาสุกแก่ตนได้อย่างแท้เที่ยง ตั้งแต่ประโยชน์ขั้นพื้นฐาน คือ การตั้งตัวให้เป็นปรกติสุข จนถึงขั้นประโยชน์ปรมาตม คือ หลุดพ้นจากเครื่องเกาะร้อยรัดทุกประการ (ปภาโสภิกขุ, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาพระธรรมวินัย”, วารสารแม่กองธรรม ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, กรกฎาคม 2549:15)

จะเห็นว่า นอกเหนือจากความดับทุกข์อันเป็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมในระดับสูงสุดที่เรียกว่า “ขั้นปรมาตม” แล้ว ยังมีประโยชน์ในระดับขั้นอื่นซึ่งมีความสำคัญอีก เพื่อให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมที่ครอบคลุมและชัดเจน ไม่มุ่งเน้นเฉพาะเป้าหมายสูงสุดอย่างเดียว ในที่นี้ จึงขอแสดงทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิบัติธรรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นกว้างๆ ได้แก่

1. ความสำคัญในระดับปัจเจก

ข้อนี้เป็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในส่วนที่มีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติธรรมโดยการเฉพาะ กล่าวคือ ผู้ใดปฏิบัติธรรม ผลแห่งการปฏิบัติธรรมย่อมเกิดแก่ผู้นั้น ความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในระดับนี้จึงอยู่ที่ผลซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมจะพึงได้รับ ในประเด็นนี้มีพระพุทธพจน์รับรองไว้ว่า “ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า” (ขุ.ธ. 25/23/38) คำว่า “โลกนี้” ในที่นี้หมายถึง ภพชาติปัจจุบันที่ดำรงอยู่หรือชีวิตความเป็นอยู่ในโลกมนุษย์ขณะนี้ ส่วนคำว่า “โลกหน้า” หมายถึงภพชาติหน้าหรือภพชาติที่จะต้องไปเกิดหลังจากการตาย ตามนัยนี้อธิบายได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมมีความเป็นอยู่ที่เป็นสุข กล่าวคือ ปัจจุบันก็มีสุข ชาติหน้าก็ไม่ตกอบาย แต่ที่นอกเหนือจากนี้ ถ้าหากปฏิบัติธรรมถึงขั้นสมบูรณ์สูงสุด หมดสิ้นกิเลสอาสวะทั้งหลาย ยุติการเวียนว่ายตายเกิดได้ ก็ทำให้ได้รับผลขั้นปรมาตม ได้แก่ การบรรลุนิพพาน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้หมดสิ้นอาสวะ ย่อมปรินิพพาน” (ขุ.ธ. 25/19/31) ซึ่งเป็นความสำคัญสูงสุดของการปฏิบัติธรรม

เพราะฉะนั้นในประเด็นนี้ ผู้วิจัยจึงจำแนกความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในระดับปัจเจกออกเป็น 3 ขั้นตามหลักอัตตะ หรือ ประโยชน์ 3 ประการ (ขุ.จู. 30/673/333) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังต่อไปนี้

1.1 ความสำคัญขั้นพื้นฐาน หมายถึง การมีชีวิตที่เป็นสุขในภพชาติปัจจุบัน โดยที่ความสุขนั้นพระพุทธศาสนาได้จำแนกไว้ 2 ประการ ได้แก่ ความสุขทางกาย (กายิกสุข) และความสุขทางใจ (เจตสิกสุข) และถือว่าความสุขทางใจเป็นความสุขที่สำคัญที่สุด (อง.ทุก. 20/315/101) การปฏิบัติธรรมสามารถนำมาซึ่งความสุขได้ทั้งสองทางนั้น กล่าวคือ ความสุขทางกาย หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสะอาด ความสบายที่เกี่ยวข้องด้วยวัตถุ ดังเช่น ตามหลักพระพุทธศาสนาคฤหัสถ์ทั่วไปย่อมมีความสุขที่พึงปรารถนา 4 ประการ ได้แก่ การมีทรัพย์ การได้ใช้จ่ายทรัพย์ตามต้องการ การไม่มีหนี้สิน และมีการงานที่ดีทำ (อง.จตุกก. 21/62/90) การจะได้มาซึ่งความสุขเหล่านี้ หากไม่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหรือสร้างเหตุที่ดีทั้งที่เป็นเหตุในอดีตและปัจจุบันก็คง

เป็นไปได้ และหากกล่าวเฉพาะเหตุในปัจจุบันที่สามารถนำมาซึ่งความสุขเหล่านี้ซึ่งเห็นชัดคือ การปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น หลักกฏฐัมมิกัตถะ 4 (ประโยชน์ในภพปัจจุบัน) ได้แก่ (1) มีความขยันหมั่นเพียรประกอบการงานหน้าที่ อย่างเอาจริงเอาจัง ไม่ย่อท้อ เรียกว่า “อุฏฐานสัมปทา” (2) รู้จักเก็บออม รู้จักรักษาคุ้มครองทรัพย์ที่หามาได้จากการงานหรืออาชีพ รวมทั้งความดีที่พยายามกระทำให้งอกอยู่ เรียกว่า “อารักขสัมปทา” (3) มีมิตรสหายและบุคคลรอบข้างที่สมาคมด้วยเป็นคนดี เรียกว่า “กัลยาณมิตตตา” และ (4) ใช้ชีวิตพอเพียง เลี้ยงชีวิตเหมาะสมกับฐานะ ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย เรียกว่า “สมชีวิตา” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม: 595)

การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรย่อมเป็นเหตุแห่งทรัพย์และเกียรติยศ ซึ่งเป็นปัจจัยให้สามารถซื้อหาสิ่งต่างๆ ที่ต้องการได้ตามความปรารถนา พรั่งพร้อมด้วยมิตรบริวาร ทั้งยังสามารถสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวมให้กว้างขวางออกไปได้ แต่หากไม่รู้จักรักษาทรัพย์และคุณค่าความดี ประกอบกับไม่เลือกคบมิตรที่ดีและใช้จ่ายฟุ่มเฟือยก็ยากที่จะทำให้ประสบสุขในชีวิตคฤหัสถ์ข้างต้นได้ การปฏิบัติธรรมจึงมีความสำคัญเพราะสามารถอำนวยสุขขั้นพื้นฐานนี้ได้

นอกจากนั้นแล้ว ในการอยู่ร่วมกันในสังคม บุคลิกภาพ (Personality) ของบุคคลก็มีส่วนสำคัญในการเป็นเครื่องประสานใจให้ผู้อื่นเข้าหา สมาคมด้วยหรือร่วมงานกันอย่างมีความสุข ซึ่งก็เป็นผลให้ผู้มีบุคลิกภาพที่ดีมีความสุขไปด้วย การปฏิบัติธรรมสามารถเป็นเครื่องสร้างเสริมบุคลิกภาพของบุคคล (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, พฤติกรรมองค์การ, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, 2541: 49) ได้เป็นอย่างดี เพราะเรื่องบุคลิกภาพเป็นเรื่องของลักษณะภายในและภายนอกของตัวบุคคลที่สามารถเสริมสร้างให้สง่างามได้ด้วยธรรม เช่น อากัปภิกขิยา การวางท่า การวางตัว เหล่านี้สามารถเสริมสร้างได้ด้วยความสำรวมระวัง (อินทริยสังวร) ความเคารพ นอบน้อม (คารวธรรม) ความอดทน (ขันติ) ความสงบเสถียร (โสรจจะ) และความมีน้ำใจเสียสละ แบ่งปัน (ทาน) เป็นต้น

ในด้านการทำงาน การปฏิบัติธรรมสามารถสร้างเสริมความสามารถ (Ability) คือ สมรรถภาพของบุคคลในการทำงานได้เป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมหลายประการที่เป็นคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานที่ดีและทำให้งานประสบความสำเร็จ เช่น ความพึงพอใจในการทำงาน (ฉันทะ) ความขยัน ไม่ย่อท้อ (วิริยะ) ความเอาใจใส่ มีสมาธิกับงาน (จิตตะ) และรู้จักพิจารณา ทดสอบ ทบทวน วางแผนงานอย่างรอบคอบ (วิมังสา) ซึ่งเรียกว่า หลักอิทธิบาท 4 (ที.ป.า. 11/231/233) นี้เป็นตัวอย่างของหลักธรรมที่เสริมสร้างความสามารถในตัวบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมเช่นกัน

ส่วนความสุขทางใจ ในขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความไม่เดือดร้อนใจที่เรียกว่า “อวิปปกัสนา” ก็เป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม โดยการไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีศีลหรือปฏิบัติตามวินัย จนเป็นผลให้มีความสุขขั้นละเอียดขึ้นโดยลำดับ กล่าวคือ เมื่อไม่มีความเดือดร้อนใจ (อวิปปกัสนา) ก็ทำให้เกิดความแช่มชื่นใจ (ปราโมทย์) อิ่มเอมใจ (ปีติ) สงบใจ (ปัสสัทธิ) สุขใจ (สุข) จนถึงขั้นมีสมาธิและปัญญา (วิมहा.อ. 1/126)

อนึ่ง การปฏิบัติธรรมในลักษณะการปฏิบัติกรรมฐาน ก็มีผลสำคัญที่ทำให้ได้รับความสุขในปัจจุบันได้ ดังเช่นที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการเจริญเมตตาไว้ว่ามีอานิสงส์ 11 ประการ ได้แก่ ทำให้นอนหลับเป็นสุข ตื่นก็เป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์และอมมนุษย์ เทวดาคุ่มครอง ปลอดภัยจากอันตราย (ไฟ ยาพิษและศาตราวุธ) จิตเป็นสมาธิได้เร็ว สีสหน้าผ่องใส มีสติไม่หลงลืมในเวลากลางคืน และถ้ายังไม่ได้บรรลุคุณธรรมขั้นสูงสุด คือ นิพพาน เมื่อตายไปก็จะมีพรหมโลกเป็นแดนเกิด (ขุ.ปฎิ.31/574/482) อานิสงส์เกือบทุกข้อถือเป็นความสุขขั้นพื้นฐานของชีวิต ที่ทุกคนปรารถนา (ข้อท้ายสุดนั้นจัดเป็นเป้าหมายที่มีความสำคัญขั้นกลาง)

ในลักษณะเดียวกันนี้ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การปฏิบัติธรรมโดยการเจริญกรรมฐานหรือการเจริญสตินี้เป็นวิธีการทางปัญญาอย่างยอดเยี่ยมและมีประโยชน์สุดคณา เพราะช่วยให้สัมผัสความจริงและการคิดตรงและคมชัดมากขึ้น กล่าวคือ การเจริญสติทำให้จิตเป็นกลาง การเจริญสติทำให้เอาปัญญามาใช้ได้ทัน ป้องกันความผิดพลาดและสกัดกั้นความไม่ตั้งใจไม่ให้เข้ามาสู่ตัว การเจริญสติทำให้เกิดความสุขอันล้นเหลือ ทำให้สัมผัสความงามอันดำรงอยู่รอบตัว การเจริญสติยังช่วยรักษาสุขภาพและช่วยให้อายุยืน (ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: บริษัท เคล็ดไทย จำกัด, 2538: 29) เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างของผลการปฏิบัติธรรมซึ่งจัดอยู่ในความสำคัญระดับปัจเจกขั้นพื้นฐานทั้งสิ้น

2. ความสำคัญขั้นกลาง คือ การเกิดในภพใหม่ที่เป็นสุข หรือเกิดในสุคติภูมิ ได้แก่ มนุษย์ สวรรค์และพรหมโลก (พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์, คำบรรยายพุทธศาสนา ภาคที่ 3, กรุงเทพมหานคร, กมลการพิมพ์, 2527: 362) ตามทัศนะทางพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติธรรม นอกจากจะมีชีวิตในปัจจุบันที่เป็นสุขดังกล่าวยังมั่นคงแล้ว เมื่อละจากโลกนี้ไปย่อมไม่ตกอบายหรือไม่ไปเกิดในทุคติดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

ธรรมบุคคผลประพตติดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้

นี่เป็นอานิสงส์ ในธรรมที่ประพตติดีแล้ว

ผู้ประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุคติ (ขุ.เถร.26/332/314)

การจะบรรลุถึงประโยชน์หรือความสำคัญขั้นกลางนี้ได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมสำหรับเป็นแนวปฏิบัติไว้ 4 ประการ เรียกว่า “สัมปรายิกัตถะ 4” (อง.อฎฐก.23/145/297-298) ได้แก่ (1) มีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ถูกหลักพระศาสนา ซาบซึ้งในพระรัตนตรัย มีสิ่งตั้งงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า สัทธาสัมปทา (2) ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติดีงาม เลี้ยงชีพในทางสุจริต มีระเบียบวินัยสมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า สีลสัมปทา (3) ประกอบด้วยความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือคนที่ควรได้รับความช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา และ (4) ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิดรู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม:595) หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ หากปฏิบัติสมบูรณ์ย่อมเป็นหลักประกันได้ว่าชีวิตในโลกหน้าเป็นชีวิตที่ดีงามแน่นอน

ความสำคัญขั้นสูงสุด คือ การบรรลุนิพพาน (ดับทุกข์โดยสิ้นเชิง) ซึ่งถือว่าเป็นความสำคัญอย่างยิ่งยวด เป็นจุดหมายขั้นสูงสุดหรือขั้นสุดท้าย (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม:595) ดังที่กล่าวแล้วในตอนต้น สำหรับวิธีปฏิบัติให้บรรลุความสำคัญขั้นสูงสุดของการปฏิบัติธรรมนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ตั้งแต่การแสดงธรรมครั้งแรก คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งว่าด้วยทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรคมีองค์ 8) ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

ตถาคคได้ตรัสรู้แล้ว ซึ่งทางสายกลางที่ไม่ช้งแวงะที่สุดสองอย่างนั้น เป็นทางที่ก่อให้เกิดจักขุ (การเห็น) ก่อให้เกิดญาณ (การรู้) เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ก็ทางสายกลางนั้น.....เป็นในน ทางนั้น คือ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ (วิ.มหา.4/13/18)

หลักการอริยมรรคมีองค์ 8 นี้ สามารถสรุปย่อลงเป็นหลักในการฝึกฝนพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาได้ 3 ประการ ได้แก่

1. การปฏิบัติฝึกฝนอบรมตนในด้านความประพฤติ คือ การแสดงออกทางกายและวาจา ได้แก่ ข้อที่ 3, 4 และ 5 จัดเข้าในอธิศีลสิกขา หรือ ศีล
2. การปฏิบัติฝึกฝนอบรมตนด้านจิตใจให้สงบ พอกพูนคุณธรรมความดีให้เกิดขึ้นในจิตใจ ได้แก่ ข้อที่ 6, 7 และ 8 จัดเข้าในอธิจิตตสิกขา หรือ สมาธิ
3. การฝึกฝนอบรมตนด้านปัญญา ให้มีความรู้แจ้งเห็นจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิต และคิดการเพื่อแก้ปัญหาทั้งปวงได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ได้แก่ ข้อที่ 1 และ 2 จัดเข้าในอธิปัญญาสิกขา หรือปัญญา (ม.ม.12/508/549)

ความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในขั้นนี้ ถือเป็นขั้นที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความโดดเด่นกว่าลัทธิอื่นอย่างเด่นชัด เพราะเป็นจุดยืนสำคัญที่ไม่มีศาสนาใดเหมือน

ความสำคัญในระดับสังคม

การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะมีความสำคัญเป็นการเฉพาะบุคคล คือ เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเอง (อรรถกถา) แล้ว พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญแก่สังคมหรือผู้อื่น (ปรหิตะ) ด้วย (อง.อฎฐก.23/115/224) ดังจะเห็นได้จากพระพุทธจริยาวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นแบบอย่าง ซึ่งล้วนก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนในสังคมอินเดียสมัยพระพุทธกาลเป็นอย่างยิ่ง หลักธรรมคำสอนของพระองค์มากมายสะท้อนให้เห็นว่าทรงมีพระพุทธประสงค์ให้มีการดำเนินชีวิตที่ไม่เห็นแก่ตัว เอาใจเขามาใส่ใจเรา และเมตตาผู้อื่น อันเป็นเหตุทำให้สังคมมีสันติสุขได้ เพราะจะทำให้ไม่มีการเบียดเบียนกัน ดังเช่นพระพุทธพจน์ที่ว่า

สัตว์ทั้งหลายย่อมสะดุ้งต่ออาชญา สัตว์ทั้งหลาย ย่อมหวาดกลัวต่อความตาย

บุคคลควรยึดตัวเองเป็นข้อเปรียบเทียบ ไม่ควรฆ่ากัน ไม่ควรทำร้ายกัน (ขุ.ธ.25/20/32)

พระพุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระพุทธศาสนามุ่งให้ปฏิบัติธรรม มีโช่ม่งแต่ประโยชน์สุขส่วนตนเท่านั้น แต่ให้เห็นแก่ผู้อื่นหรือสังคม โดยให้ตระหนักว่าตัวเรารักษาสกุลียดทุกข์ฉันใด ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นก็เหมือนกัน จึงไม่ควรเบียดเบียนทำร้ายกัน เพราะฉะนั้น หากมีผู้ปฏิบัติธรรมในสังคมมาก ๆ สังคมย่อมเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความสงบสุข

ในอีกแง่หนึ่ง สังคมที่สงบสุขย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตของปัจเจกมีสุขมีความสุขเจริญก้าวหน้า ดังในมงคลสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องการอยู่ในประเทศที่เหมาะสม หรือที่เรียกว่า “ปฏิรูปเทศ” ว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต (ขุ.ข.25/6/3) คำว่า “ปฏิรูปเทศ” นี้ ก็คือ สังคมที่ดี หรือสังคมที่มีการปฏิบัติธรรม ดังที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายไว้ว่า “ในประเทศใดบริษัท 4 ยังจาริกอยู่ ยังบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุมีทานเป็นต้นอยู่ นวักศัตถุศาสน์ยังรุ่งเรืองอยู่ ประเทศนั้น ชื่อว่า ปฏิรูปเทศ การอยู่อาศัยในปฏิรูปเทศนั้น (พระพุทธเจ้า) ตรัสว่าเป็นมงคล เพราะเป็นปัจจัยแก่การทำบุญของสัตว์ทั้งหลาย” (ขุ.ข.อ.16/176) จากคำอธิบายนี้แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรมของบุคคลมีคุณค่าต่อสังคม คือ ทำให้สังคมเป็นสังคมที่ดี เมื่อสังคมเป็นสังคมที่ดีก็มีผลเกื้อกูลแก่บุคคล คือ ทำให้มีชีวิตที่เป็นมงคล เป็นสุขร่มเย็น

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่ควรให้ความสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การปฏิบัติธรรมนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนและดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง กล่าวคือ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรมของพระบรมศาสดา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่ปรากฏก็เป็นเรื่องของการสั่งสอนแนวทางการปฏิบัติธรรมและมีผู้เชื่อในคำสั่งสอน ถือปฏิบัติตามจนบรรลุผลของการปฏิบัติจริง เข้าถึงเป้าหมายของการปฏิบัติตามที่พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนไว้ และมีการสืบทอด สืบต่อกันมาเรื่อยๆ ด้วยการสั่งสอน ศึกษาและปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมจึงเป็นแกนสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับและดำรงอยู่ได้จนปัจจุบัน

โดยนัยดังกล่าวมา จึงสามารถจำแนกความสำคัญของการปฏิบัติธรรมออกเป็นประเด็นกว้างๆ ที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. ทำให้เกิดความสงบร่มเย็นในสังคม คำว่า “สังคม” ในที่นี้ หมายรวมทุกระดับของสังคม นับตั้งแต่การอยู่ร่วมกันของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จนกระทั่งสถาบันต่างๆ ทางสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการเมือง จนถึงสังคมระดับโลก หากสังคมใดมีผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ร่วมกัน ก็ย่อมทำให้สังคมนั้นเกิดสันติภาพ คือ มีความสงบ ไม่วุ่นวาย ไม่มีการเบียดเบียนทำร้าย ทำลายล้างกัน มีแต่ภราดรภาพ คือ ความเป็นพี่เป็นน้องกัน รักใคร่สมัคปรองดองกัน เพราะหลักธรรมหลายประการในทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักการปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ดังเช่น หลักเบญจศีลหรือ ศีล 5 ซึ่งอันเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นให้บุคคลละเว้นจากการเบียดเบียนกัน เว้นการประพฤติดุจริตกันอันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งต่อตนและผู้อื่น (ที.ปา.11/286/247), หลักทศ 6 ที่มุ่งเน้นให้บุคคลรู้จักดำรงตนและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามฐานะของตน เช่น เป็นบิดามารดาควรประพฤติอย่างไรต่อลูก เป็นลูกควรประพฤติอย่างไรต่อบิดา

มารดาเป็นต้น (ที่.ปา.11/198-205/202-206) หรือหลักสังคหวัตถุ 4 ที่มุ่งเน้นให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสงเคราะห์กันด้วยหลัก 4 ประการ ได้แก่ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักให้รู้จักแบ่งปัน (ทาน) เจริญด้วยวาจาที่อ่อนหวานสมานไมตรี (ปิยวาจา) บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว (อัตตจริยา) และวางตนให้ถูกต้อง เหมาะสมกับฐานะ เสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตยา) (ที่.ปา.11/140/167)

หลักธรรมเหล่านี้ ล้วนเป็นหลักธรรมที่เมื่อปฏิบัติกันโดยทั่วถึง ย่อมทำให้เห็นประโยชน์โดยชัดแจ้งว่ามีความสำคัญต่อสังคม สามารถทำให้สังคมอยู่ได้อย่างสงบสุขร่มเย็น

2. ทำให้พระพุทธรูปสามารถดำรงอยู่ได้ ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา สรรพสิ่งในโลกแม้จะประเสริฐเลิศเลอสักปานใดก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความเป็นไปตามกฎธรรมชาติได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา” (อง.ติก.20/576/368) ด้วยเหตุนี้ แม้พระพุทธรูปก็ต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาตินั้น

แต่กระนั้น เนื่องด้วยพระพุทธศาสนามีหลักธรรมอันเป็นทางแห่งสันติสุขของมวลมนุษยชาติ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงยาวนานของพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตทั้งหลาย แนวทางอย่างหนึ่งที่จะทำให้พระพุทธรูปสามารถดำรงอยู่ได้ก็คือ การรักษา สืบทอดพระพุทธรูปให้คงอยู่สืบต่อกันไปทุกยุคทุกสมัย ซึ่งวิธีการที่จะสืบทอดพระพุทธรูปให้ดำรงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยกระบวนการสำคัญ 3 ประการ คือ การเล่าเรียน การศึกษา หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ปริยัติธรรม” การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ปฏิบัติธรรม” การบรรลุผลของการปฏิบัติตามหลักธรรม เรียกว่า “ปฏิเวธธรรม” เมื่อใดองค์ประกอบทั้ง 3 ขาดหายไป เมื่อนั้นพระพุทธรูปย่อมเสื่อมคลายไป (ที่.ปา.อ. 6/136)

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้พระพุทธรูปสามารถดำรงอยู่ได้

หลักการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากความหมายและความสำคัญของการปฏิบัติธรรมข้างต้น สามารถประมวลหลักการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น 2 ลักษณะ คือ หลักการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็น การปฏิบัติตามหลักธรรมต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงความสุขขั้นที่ละเอียดขึ้นไป และหลักการปฏิบัติธรรมฐาน ซึ่งเป็นการฝึกฝนอบรมจิตขั้นสูง เพื่อเป็นการสั่งสมบ่มเพาะกำลังแห่งฌานและวิปัสสนาญาณให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น หรือเพื่อเป็นอุปนิสัย แห่งการบรรลุมรรค ผล นิพพานในอนาคต หรือบางคนอาจจะมุ่งบรรลุมรรค ผล นิพพานในปัจจุบันซึ่งก็เป็นเป้าหมายที่สามารถเป็นไปได้ หากปฏิบัติอย่างจริงจัง ถูกทาง และมีอุปนิสัยสั่งสมมาแก้กล้ามปัญญากล้าแข็ง หรืออย่างน้อยที่สุดก็เพื่อสงบระงับกิเลสให้ได้มากที่สุด

ให้มีสมาธิมากขึ้น มีสติปัญญาเพิ่มพูนขึ้น และสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาชีวิตในปัจจุบันได้ อันจะสามารถช่วยให้ชีวิตในปัจจุบันมีความสุข

ทั้งนี้ หลักการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น แม้จะมีการจำแนกหรือแบ่งออกเป็นหมวดหมู่และหัวข้อต่าง ๆ มากมาย ก็สามารถอธิบายให้สอดคล้อง เชื่อมโยงกันได้เสมอ เพราะหลักการปฏิบัติธรรมแต่ละข้อมีเป้าหมายซึ่งมุ่งตรงสู่ความดับทุกข์หรือเป็นเครื่องแก้ปัญหาวิตถิทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง หลักธรรมทุกข้อ ทุกหมวด ล้วนมีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่เป็นปัจจัยเกื้อกูล ส่งเสริมซึ่งกันและกันนั่นเอง แต่ที่มีการจำแนกออกไปต่าง ๆ นั้น เพราะแต่ละข้อ แต่ละหมวดมีลักษณะเด่น หรือมีจุดประสงค์หลักของการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้ชัดว่า หลักธรรมเพียงหลักเดียว แต่มีอยู่ในหมวดหรือชุดของหลักธรรมหลายแห่ง เช่น ทาน (การให้) มีทั้งในหลักบุญกิริยาวัตถุ (หลักการสร้างบุญ) หลักสังคหวัตถุ (หลักการสงเคราะห์เกื้อกูลกัน) และหลักทศพิธราชธรรม (ธรรมของพระราชา 10 ประการ) เป็นต้น

กรรมฐานคืออะไร

คำว่า “กรรมฐาน” แปลตามศัพท์ว่า ที่ตั้งแห่งการงาน หมายถึง ที่ซึ่งทำให้จิตทำงาน สิ่งที่เกิดใช้เป็นอารมณ์ในการภาวนาหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรมจิต เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ภาวนา”(แปลว่า การอบรม การเจริญ การทำให้มีขึ้น) ตามนัยในพระไตรปิฎก กรรมฐานหรือภาวนามี 2 ประเภท คือ สมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา และวิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนาภาวนา (ที่.ปา. 11/379/290) กรรมฐานทั้ง 2 ประเภทนี้ มีลักษณะ วิธีการปฏิบัติและผลของการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งจะแสดงไว้โดยลำดับ ดังนี้

ประเภทของกรรมฐาน

1. **สมถกรรมฐาน** สมถกรรมฐาน กรรมฐานชนิดนี้เป็นอุบายให้ใจสงบคือ ใจที่อบรมในทางสมถะแล้ว จะเกิดนิ่งและเกาะอยู่กับอารมณ์หนึ่งเพียงอย่างเดียว อารมณ์ของสมถกรรมฐานนั้น แบ่งออกเป็น ๔๐ กอง คือ กสิณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อนุสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตุววัฏฐาน ๑ อรูปธรรม ๔
2. **วิปัสสนากรรมฐาน** วิปัสสนากรรมฐาน เป็นอุบายให้เรืองปัญญา คือ เกิดปัญญาเห็นแจ้งหมายความว่า เห็นปัจจุบัน เห็นรูปนาม เห็นพระไตรลักษณ์และเห็น มรรค ผล นิพพาน

การปฏิบัติสมถกรรมฐาน

สมถกรรมฐาน เป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ จนตั้งมั่นเป็นสมาธิ สมถะ แปลว่า สงบ ในความหมายทั่วไป คำว่า “สมถกรรมฐาน” จึงหมายถึง วิธีทำใจให้สงบ (วริยา ชินวรโณ และคณะ, สมาธิในพระไตรปิฎก: 61) หรือการทำสมาธิ ลักษณะของจิตที่สงบด้วยการปฏิบัติสมถกรรมฐานนั้น ในพระไตรปิฎก มีคำอธิบายไว้ว่า หมายถึง “จิตที่อยู่นิ่ง ตั้งมั่น คงที่ ไม่ซัดส่าย ไม่ฟุ้งซ่าน

ไม่สัปสน สงบ เป็นสมาธิทรี (สมาธิที่เป็นใหญ่) เป็นสมาธิพละ (สมาธิที่มีพลัง) เป็นสัมมาสมาธิ” (อภิ.ธ.34/81/27-28) ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายไว้สอดคล้องกันว่า “ความมีอารมณ์อันเดียวแห่งจิตที่เป็นกุศล ชื่อว่า “สมาธิ” (วิสุทธิ.1/105)

ความมุ่งหมายของการปฏิบัติสมถกรรมฐาน

ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา สมถกรรมฐาน หรือ การปฏิบัติสมาธินี้ มีความมุ่งหมายสำคัญ คือ การกำจัดสิ่งที่ทางกันหรือขัดขวางจิตไม่ให้บรรลุความดี หรืออกุศลกรรมที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ได้แก่ นิวรณ์ 5 ประการ ดังนี้

1. กามฉันทะ คือ ความรักใคร่พอใจในกามคุณ 5 (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส)
2. พยาบาท คือ ความคิดปองร้าย ความขัดเคืองแค้นใจ
3. ถีนมิทธะ คือ ความหดหู่ เชื่องซึม เหนงหงอย
4. อุทธัจจกุกกุกจะ คือ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ กระวนกระวาย กังวลใจ
5. วิจิกิฉา คือ ความลังเลสงสัย ไม่แน่อนใจ (อง.ปญจก.22/51/72)

จะเห็นว่า นิวรณ์ 5 ประการนี้ ล้วนเป็นอาการที่เกิดขึ้นทางจิต ทำให้จิตไม่คงที่ ชักนำจิตให้แปรปรวนด้วยอกุศล การที่จะกำจัดนิวรณ์เสียได้ จึงจำเป็นต้องทำให้จิตคงที่ และเป็นกุศล ซึ่งก็คือ การปฏิบัติสมถกรรมฐานหรือสมาธินี้เอง

ผลที่สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติสมาธินี้ นำมาซึ่งประโยชน์หลายประการ ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ประมวลไว้ในพุทธธรรม สรุปได้ดังนี้

1. ประโยชน์ที่เป็นจุดหมายหรืออุดมคติทางศาสนา เป็นความมุ่งหมายอันแท้จริงสูงสุด คือ การหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง
2. ประโยชน์ในด้านการสร้างความสามารถพิเศษเหนือสามัญวิสัย (บรรลุมิปัญญา) เช่น หูทิพย์ ตาทิพย์ ทายใจคนอื่นได้ ระลึกชาติได้
3. ประโยชน์ด้านสุขภาพจิตและการพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความหนักแน่น มั่นคง สงบ เยือกเย็น สุขภาพ นุ่มนวล เป็นต้น
4. ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน คือ ช่วยให้จิตผ่องคลาย หายเครียด เสริมประสิทธิภาพในการทำงาน การเรียนและการทำกิจต่างๆ ช่วยเสริมสุขภาพกายและช่วยแก้โรค (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม: 833-835)

ระดับขั้นของสมาธิ

ในการปฏิบัติสมถกรรมฐานนั้น ย่อมเกิดภาวะที่จิตเป็นสมาธิ ซึ่งแบ่งได้ 3 ขั้น ได้แก่

1. ขณิกสมาธิ คือ จิตสงบชั่วขณะหนึ่งๆ เป็นภาวะจิตที่อยู่ร่วมกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งชั่วคราว ในระยะเวลาสั้นๆ เช่น การอ่านหนังสือ การดูทีวีอย่างจดจ่อ การสวดมนต์ และการนั่งสมาธิจนจิตสงบ ขณะหนึ่งด้วยอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง

2. อปัณาสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวอย่างแนบแน่นยิ่งขึ้น จนไม่เปลี่ยนย้ายไปในอารมณ์อื่นได้ และองค์ฌาณปรากฏชัด พร้อมข่มนิวรณ์ให้สงบลงได้แน่นอน (วรรณสิทธิ ไวทยะ เสวี, คู่มือการศึกษาพระพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร, หจก.ทิพย์สุทธินิ, 2549: 80)

บรรดาสมาธิทั้ง 3 ระดับนี้ สมาธิระดับแรก เป็นสมาธิที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วย ส่วนสองระดับหลังเป็นสมาธิที่เป็นผลของการปฏิบัติสมถกรรมฐานเท่านั้น โดยผลสูงสุด คือ อปัณาสมาธิ เป็นขั้นที่จิตตั้งมั่นอยู่ในฌาณ อันเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางหรือเป็นผลสำเร็จของการเจริญสมาธิ ((พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม: 826) ในที่นี้ จะได้นึกกล่าวถึงหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพียงอย่างเดียว โดยจะเป็นการนำเนื้อหาและแนวทางการปฏิบัติธรรมมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อเป็นความรู้ประกอบการวิจัยครั้ง

ขั้นตอนการปฏิบัติสมถกรรมฐาน

การปฏิบัติสมถกรรมฐานมีหลายวิธีด้วยกัน แต่วิธีที่ปฏิบัติสืบๆ กันมาช้านานในการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท คือ การปฏิบัติอย่างเป็นแบบแผน (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม: 849) ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง โดยมุ่งฝึกจำเพาะแต่ตัวสมาธิแท้ๆ มีลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติดังที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (วิสุทธิ.1/112) ดังนี้

1. ชำระศีลให้บริสุทธิ์ คือ ผู้จะปฏิบัติกรรมฐานดำรงอยู่ในฐานะใด ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม เมื่อมีศีลซึ่งจะต้องรักษาหรือประพฤติดุกปฏิบัติก็ข้อ ก็ให้ชำระศีลของตนให้บริสุทธิ์ ดังเช่น พระสงฆ์เมื่อจะปฏิบัติกรรมฐานก็ต้องมีการปลงอาบัติเสียก่อน เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่ตนได้ละเมิดพระวินัยข้อเล็กน้อยต่างๆ ให้หมดจด ส่วนฆราวาสในการปฏิบัติกรรมฐานนิยมรักษาศีล 8 โดยมีการสมาทานศีลก่อนการปฏิบัติ การที่จะต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์ก่อนนั้น เพราะศีลเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติกรรมฐาน เมื่อมีศีลบริสุทธิ์ย่อมทำให้จิตใจไม่เดือดร้อนและสามารถปฏิบัติกรรมฐานได้ดี

2. ตัดปลิโพธ คือ ขัดขัดข้องหรือเหตุกังวล 10 ประการ ได้แก่ ความกังวลเรื่องที่อยู่อาศัย วงศ์ตระกูล ผลประโยชน์หรือรายได้ หมู่คณะ หน้าที่การงาน การเดินทางไกล (จะต้องไปที่นั่นที่นี่) ญาติ ความเจ็บไข้ได้ป่วย การศึกษาเล่าเรียน และฤทธิ์ที่เกิดจากการปฏิบัติหากยังมีความกังวลใจประการใดอยู่ ก็ให้จัดการเสียให้หายกังวลจึงปฏิบัติกรรมฐาน

3. เข้าหากัลยาณมิตร คือ ครูอาจารย์ที่มีคุณสมบัติจะให้กรรมฐาน ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมของกัลยาณมิตร 7 ประการ “กัลยาณมิตรธรรม 7” (อง.สตตก.23/34/33) ได้แก่ น่ารัก (ปิโย), น่าเคารพ (ครุ) , น่าเจริญใจหรือน่าสรรเสริญ (ภาวนีโย), รู้จักว่ารู้จักพูด (วัตตา), ยอมให้พูด ยอมให้ว่า (วจนักขโม), แกล้งเรื่องเล็กซึ่งได้ (คัมภีร์จะ กถัง กัตตา) และไม่ชักนำในเรื่องที่ไม่ควร (โนอัญฐานะ นิโยชเย)

4. รับเอากรรมฐานอย่างใดอย่างหนึ่งในกรรมฐาน 40 อย่างที่เหมาะสมกับจริตของตนมา ปฏิบัติ กรรมฐาน 40 อย่างนั้น ได้แก่ กสิณ 10 (การเพ่งวัตถุหรือสิ่งที่จูงใจให้หนึ่งได้ 10 ประการ), อสุภะ 10 (การพิจารณาซากศพ 10 ชนิด), อนุสติ 10 (การระลึกถึงอารมณ์ที่ติงาม ควรระลึกถึง 10 อย่าง), อัปปมัญญา 4 (การแผ่เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาไปในสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยไม่มีขอบเขต), อาหาเร ปฏิกุศลสัญญา (กำหนดหมายความเป็นปฏิกุศลของอาหาร), จตุธาตววัฏฐาน (การกำหนดธาตุ 4 ให้เห็นเป็นสักว่าธาตุเท่านั้น) และอรูป 4 (กำหนดภาวะที่เป็นอรูปธรรมเป็นอารมณ์)

4.1 เลือกวัดหรือสถานที่ที่เหมาะสม เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกรรมฐาน ไม่มีเหตุรบกวนจิตใจเพื่อป้องกันความกังวลเล็กๆ น้อยๆ ที่จะเกิดขึ้นในการปฏิบัติกรรมฐาน

4.2 ปฏิบัติตามวิธีปฏิบัติสมถกรรมฐาน ซึ่งได้พิจารณาเลือกแล้วว่าเหมาะสมกับจริตของตนอย่างต่อเนื่อง ไม่ให้บกพร่อง

ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติกรรมฐานดังกล่าวนี้ สอดคล้องกันกับหลักสัปปายะ คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการปฏิบัติธรรม 4 ประการ (สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนากับการศึกษา: ภาควิทยูแห่งความรู้, กรุงเทพมหานคร, นีลนารการพิมพ์, 2534: 5-6) ได้แก่

1. เสนาสนสัปปายะ คือ ที่อยู่อาศัยสะดวก ปราศจากแหล่งเพาะเชื้อโรค, มีอากาศถ่ายเทได้ดี ไม่มีพลุกพล่านด้วยผู้คน

2. อาหารสัปปายะ คือ มีอาหารที่สบาย บริโภคแล้วไม่เกิดโทษ ไม่เกิดโรคภัย

3. บุคคลสัปปายะ คือ อยู่ร่วมกับคนดี มีคุณธรรม ได้ครุติ เป็นกัลยาณมิตร

4. ธรรมสัปปายะ คือ ปฏิบัติกรรมฐานที่สอดคล้องกับพื้นเพ จริตของผู้ปฏิบัติ

การปฏิบัติสมถกรรมฐานให้ได้ผล จึงควรเริ่มต้นจากขั้นตอนต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว และควรคำนึงถึงหลักสัปปายะ 4 ประการ เพื่อเป็นเครื่องเกื้อหนุนในการปฏิบัติด้วย

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

“วิปัสสนากรรมฐาน” เป็นเรื่องของการศึกษาชีวิต เพื่อจะปลดปล่อยความทุกข์ นานาประการ ออกเสียจากชีวิต เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงว่า ชีวิตมันคืออะไรกันแน่ ปกติเราปล่อยชีวิต ดำเนินไปตามความเคยชินของมันไปแล้วปีแล้ว ปีเล่า มันมีแต่ความมืดบอด

“วิปัสสนากรรมฐาน” เป็นเรื่องของการตีปัญหาซับซ้อนของชีวิต เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำมา

“วิปัสสนากรรมฐาน” เป็นการเริ่มต้นในการปลดปล่อยตัวเราให้พ้นจากความเป็นทาสของความเคยชิน

ในตัวเรานั้น เรามีของดีที่มีคุณค่าอยู่แล้ว คือ สติสัมปชัญญะ แต่เรานำออกมาใช้น้อยนัก ทั้งที่เป็นของมีคุณค่าแก่ชีวิตหาประมาณมิได้ วิปัสสนาฯ เป็นการระดมเอา สติ ทั้งหมดที่มีอยู่ในตัวเราเอา ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์

“วิปัสสนากรรมฐาน” คือการอัญเชิญ สติ ที่ถูกทอดทิ้ง ขึ้นมานั่งบัลลังก์ของชีวิต เมื่อสติ ขึ้นมานั่งสู่บัลลังก์แล้ว จิตก็จะคลานเข้ามา หมอบถวายบังคมอยู่เบื้องหน้าสติ สติจะควบคุมจิต มิให้ แลออกไปคบหาอารมณ์ต่าง ๆ ภายนอก ในที่สุดจิตก็จะค่อยคุ้นเคย กับการสงบอยู่กับอารมณ์เดียว เมื่อจิตสงบตั้งมั่นดีแล้ว การรู้ตามความเป็นจริง ก็เป็นผลติดตามมา เมื่อนั้นแหละเราก็จะทราบได้ว่า ความทุกข์มีมาจากไหน เราจะสกัดกั้นมันได้อย่างไร นั่นแหละผลงานของสติละ

ภายหลังจากได้ทรมานผัสติสัมปชัญญะลงไปอย่างเต็มที่แล้ว จิตใจของผู้ปฏิบัติ ก็จะได้สัมผัส กับสัจจะแห่งสภาวะธรรมต่าง ๆ อันผู้ปฏิบัติไม่เคยเห็นอย่างซึ่งใจมาก่อน ผลงานอันมีค่าล้ำเลิศของ สติ สัมปชัญญะ จะทำให้เราเห็นอย่างแจ่มชัดว่า ความทุกข์ร้อนนานาประการนั้น มันไหลเข้ามาสู่ ชีวิตของเราทางช่องทวาร ๖ ช่องทวาร ๖ นั้นเป็นที่ต่อและบ่อเกิดสิ่งเหล่านี้คือ ชันธ์ ๕ จิต กิเลส

ช่องทวาร ๖ นี้ ทางพระพุทธศาสนาท่านเรียกว่า อายตนะ อายตนะมีภายใน ๖ ภายนอก ๖ ดังนี้ อายตนะภายในมี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอกมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (กาย ถูกต้องสัมผัส) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดจากใจ) รวม ๑๒ อย่างนี้ มีหน้าที่ต่อกันเป็นคู่ ๆ คือ ตาคู่กับรูป หูคู่กับเสียง จมูกคู่กับกลิ่น ลิ้นคู่กับรส กายคู่กับการสัมผัสถูกต้อง ใจคู่กับอารมณ์ที่เกิด กับใจ

เมื่ออายตนะคู่ใดคู่หนึ่ง ต่อกันเข้า จิตก็จะเกิดขึ้น ณ ที่นั้นเอง และจะดับลงไป ณ ที่นั้น ทันที จึงเห็นได้ว่า จิตไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน การที่เราเห็นว่าจิตเป็นตัวตนนั้น ก็เพราะว่าการเกิดดับของ จิตรวดเร็วมาก การเกิดดับของจิตเป็นสันตติคือ เกิดดับต่อเนื่องไม่ขาดสาย เราจึงไม่มีทางทราบได้ ถึงความไม่มีตัวตนของจิต ต่อเมื่อเราทำการกำหนด รูป นาม เป็นอารมณ์ตามระบบวิปัสสนา กรรมฐาน ทำการสำรวจสติ สัมปชัญญะอย่างมั่นคง จนจิตตั้งมั่นดีแล้ว เราจึงจะรู้เห็นการเกิด ดับ ของจิต รวมทั้งสภาวะธรรมต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

การที่จิตเกิดทางอายตนะต่าง ๆ นั้น มันเป็นการทำงานร่วมกันของชันธ์ ๕ เช่น ดากระทบ รูป เจตสิกต่าง ๆ ก็เกิดตามมาพร้อมกัน คือ เวทนา เสวยอารมณ์ สุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ สัญญา จำ ได้ว่ารูปอะไร สังขาร ทำหน้าที่ปรุงแต่ง วิญญาณ รู้ว่ารูปนี้ ดี ไม่ดี หรือ เจย ๆ กิเลสต่าง ๆ ก็จะ ติดตามเข้ามาคือ ดีชอบเป็นโลภะ ไม่ดีไม่ชอบเป็นโทสะ เจย ๆ ขาดสติกำหนดเป็นโมหะ อันนี้เอง จะบันดาล ให้อกุศลกรรมต่าง ๆ เกิดติดตามมา ความประพฤติชั่วร้ายต่าง ๆ ก็จะเกิด ณ ตรงนี้เอง

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

โดยเอาสติเข้าไปตั้งกำกับจิตตามช่องทวารทั้ง ๖ เมื่อปฏิบัติได้ผลแก่กล้าแล้ว ก็จะเข้าตัด ต่อยายตนะทั้ง ๖ คู่กันไม่ให้ติดต่อกันได้ โดยจะเห็นตามความเป็นจริงว่า เมื่อดากระทบรูปก็จะเห็น ว่า สักแต่ว่าเป็นแค่รูป ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน บุคคล เรา เขา ไม่ทำให้ความรู้สึกนึกคิดปรุงแต่ง ให้เกิด ความพอใจหรือไม่พอใจเกิดขึ้น รูปก็จะดับลงอยู่ ณ ตรงนั้นเอง ไม่ให้ไหลเข้ามาสู่ภายในจิตได้ อกุศลกรรมทั้งหลายก็จะไม่ตามเข้ามาสู่สติที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น นอกจากจะคอย

สกดกันก็เลยไม่ให้เข้ามาทางอายตนะแล้ว ยังเพ่งเล็งอยู่ที่รูปกับนาม เมื่อเพ่งอยู่ก็จะเห็นความเกิดดับของรูปนามนั้น จักนำไปสู่การเห็นพระไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่มีตัวตนของสังขาร หรืออรรถาพอย่างแจ่มแจ้ง

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น จะมีผลน้อยมากเพียงใด อยู่ที่หลักใหญ่ ๓ ประการ

๑. อาตาปี ทำความเพียรเพิกกิเลสให้เร้าร้อน

๒. สติมา มีสติ

๓. สัมปชาโนมีสัมปชัญญะอยู่กับรูปนามตลอดเวลาเป็นหลักสำคัญ

นอกจากนั้นผู้ปฏิบัติต้องมีศรัทธา ความเชื่อว่าการปฏิบัติเช่นนี้มีผลจริง ความมีศรัทธาเปรียบประดุจเมล็ดพืชที่สมบูรณ์ดีพร้อม ที่จะงอกงามได้ทันทีที่นำไปปลูก ความเพียรประดุจน้ำที่พรมลงไปให้เมล็ดพืชนั้น เมื่อเมล็ดพืชได้น้ำพรมลงไป ก็จะงอกงามสมบูรณ์ขึ้นทันที เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติจะได้ผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ด้วยการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติจะต้องเปรียบเทียบดูจิตใจของเราในระหว่าง ๒ วาระ ว่าก่อนที่จะยังไม่ปฏิบัติ และหลังการปฏิบัติแล้ว วิเคราะห์ตัวเองว่า มีความแตกต่างกันประการใด

ในที่นี้ จะได้เน้นกล่าวถึงหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพียงอย่างเดียว โดยจะเป็นการนำเนื้อหาและแนวทางการปฏิบัติตามที่มีการฝึกสอนให้กับผู้มาปฏิบัติที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยมีเนื้อหาการปฏิบัติดังนี้

วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเบื้องต้น

การเดินจงกรม

ก่อนเดินให้ยกมือไขว้หลัง มือขวาจับข้อมือซ้าย วางไว้ตรงกระเบนเหน็บ ยืนตัวตรง เยกหน้า หลังให้สติจับอยู่ที่ปลายผม กำหนดว่า “ยืนหนอ” ซ้ำ ๆ ๕ ครั้ง เริ่มจากศีรษะลงมาปลายเท้า และจากปลายเท้าขึ้นไปบนศีรษะ กลับขึ้นกลับลงจนครบ ๕ ครั้ง แต่ละครั้งแบ่งเป็นสองช่วง ช่วงแรก คำว่า “ยืน” จิตวาดมนภาพร่างกาย จากศีรษะลงมาหยุดที่สะดือ คำว่า “หนอ” จากสะดือลงไปปลายเท้า กำหนดคำว่า “ยืน” จากปลายเท้ามาหยุดที่สะดือ คำว่า “หนอ” จากสะดือขึ้นไปปลายผม กำหนดกลับไปกลับมา จนครบ ๕ ครั้ง ขณะนั้นให้สติอยู่ที่ร่างกาย อย่าให้ออกไปนอกกาย เสร็จแล้ว ลืมตาขึ้น ก้มหน้าทอดสายตาไปข้างหน้าประมาณ ๑ ศอก สติจับอยู่ที่เท้า การเดิน กำหนดว่า “ขวา...” “ย่าง...” “หนอ...” กำหนดในใจ คำว่า “ขวา” ต้องยกสันเท้าขวาขึ้นจากพื้นประมาณ ๒ นิ้ว เท้ากับใจนึกต้องให้พร้อมกัน “ย่าง” ต้องก้าวเท้าขวาไปข้างหน้าซ้าที่สุดเท่า ยังไม่เหยียบพื้น คำว่า “หนอ” เท้าลงถึงพื้นพร้อมกัน เวลายกเท้าซ้ายก็เหมือนกัน กำหนดว่า “ซ้าย...” “ย่าง...” “หนอ...” คงปฏิบัติ เช่นเดียวกันกับ “ขวา...” “ย่าง...” “หนอ...”

ระยะก้าวในการเดิน ห่างกันประมาณ ๑ คืบ เป็นอย่างมากเพื่อการทรงตัว ขณะก้าวจะได้ดีขึ้น เมื่อเดินสุดสถานที่ใช้แล้ว ให้หน้าเท้ามาเคียงกัน เยกหน้าหลังตา กำหนด “ยืนหนอ” ซ้ำ ๆ อีก

๕ ครั้ง ทำความรู้สึกโดยจิต สติ รู้ยั้งตั้งแต่กลางกระหม่อม แล้วกำหนด “ยีนหนอ” ๕ ครั้ง เบื้องต่ำ ตั้งแต่ปลายผมลงมาถึงปลายเท้า เบื้องบนตั้งแต่ปลายเท้าขึ้นมา “ยีนหนอ” ๕ ครั้ง แล้วหลับตา ตั้งตรง ๆ เอาจิตปักไว้ที่กระหม่อม เอาสติตาม ดังนี้ “ยีน.....” (ถึงสะดือ) “หนอ.....” (ถึงปลายเท้า) หลับตาสบายลิ้นตา นึกมโนภาพ เอาจิตมอง ไม่ใช้มองเห็นด้วยสายตา “ยีน.....” (จากปลายเท้าถึงสะดือ หยุด) แล้วก็ “หนอ.....” ถึงปลายผม คนละครั้ง พอทำได้แล้ว ภาวนา “ยีน....หนอ....” จากปลายผม ถึงปลายเท้าได้ทันที ไม่ต้องไปหยุดที่สะดือ แล้วคล่องแคล่วว่องไว ถูกต้องเป็นธรรม

ขณะนั้นให้สติอยู่ที่ร่างกายอย่าให้ออกไปนอกกาย เสร็จแล้วลืมตาขึ้น ก้มหน้า ทอดสายตาไปข้างหน้าประมาณ ๑ ศอก สติจับอยู่ที่เท้า การเดิน กำหนดว่า “ขวา...” “ย่าง...” “หนอ...” กำหนดในใจ

คำว่า “ขวา” ต้องยกส้นเท้าขวาขึ้นจากพื้นประมาณ ๒ นิ้ว เท้ากับใจนึกต้องให้พร้อม

คำว่า “ย่าง” ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้าให้ช้าที่สุด เท้ายังไม่เหยียบพื้น

คำว่า “หนอ” เท้าเหยียบพื้นเต็มฝ่าเท้า อย่าให้ส้นเท้าหลังเปิด

เวลายกเท้าซ้ายก็เหมือนกัน กำหนดคำว่า “ซ้าย...” “ย่าง...” “หนอ...” คงปฏิบัติเช่นเดียวกับ “ขวา...” “ย่าง...” “หนอ...” ระยะก้าวในการเดินห่างกันประมาณ ๑ คืบ เป็นอย่างมาก เพื่อการทรงตัวขณะก้าวจะได้ดีขึ้น เมื่อเดินสุดสถานที่ใช้เดินแล้ว พยายามใช้เท้าขวาเป็นหลักคือ “ขวา...” “ย่าง...” “หนอ...” แล้วตามด้วยเท้า “ซ้าย...” “ย่าง...” “หนอ...” จะประกบกันพอดี

การนั่งจงกรม

กระทำต่อจากการเดินจงกรม อย่าให้ขาดตอนลง เมื่อเดินจงกรมถึงที่จะนั่ง ให้กำหนด “ยีน... หนอ...” อีก ๕ ครั้ง ตามที่กระทำมาแล้วเสียก่อน แล้วกำหนดปล่อยมือลงข้างตัวว่า “ปล่อยมือหนอ ๆ ๆ ๆ ๆ” ช้า ๆ จนกว่าจะลงสุดเวลานั่งค่อย ๆ ย่อตัวลงพร้อมกับกำหนดตามอาการที่ทำไปจริง ๆ เช่น “ย่อตัวหนอ ๆ ๆ ๆ” “เท้าพื้นหนอ ๆ ๆ” “คุกเข่าหนอ ๆ ๆ” “นั่งหนอ ๆ ๆ” เป็นต้น วิธีนี้ ให้นั่งขัดสมาธิ คือ ขาขวาทับขาซ้าย นั่งตัวตรง หลับตา เอาสติมาจับอยู่ที่สะดือที่ท้องพองยุบ เวลาหายใจเข้าท้องพอง กำหนดว่า “พอง หนอ” ใจนึกกับท้องที่พองต้องให้ทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกัน หายใจออกท้องยุบ กำหนดว่า “ยุบ หนอ” ใจนึกกับท้องที่ยุบต้องทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกัน ข้อสำคัญให้สติจับอยู่ที่พอง ยุบ เท่านั้น อย่าดูลมที่จมูก อย่าตะเบ็งท้องให้มีความรู้สึกตามความ เป็นจริงว่าท้องพองไปข้างหน้า ท้องยุบมาทางหลัง อย่าให้เห็นเป็นไปว่า ท้องพองขึ้นข้างบน ท้องยุบลงข้างล่าง ให้กำหนดเช่นนี้ตลอดไป จนกว่าจะถึงเวลาที่กำหนดเมื่อมีเวทนา เวทนาเป็นเรื่องสำคัญที่สุด จะต้องบังเกิดขึ้นกับผูปฏิบัติแน่นอน จะต้องมีความอดทน เป็นการสร้างขันติบารมีไปด้วย ถ้าผูปฏิบัติขาดความอดทนเสียแล้ว การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้นก็ล้มเหลว ในขณะที่นั่งหรือเดินจงกรมอยู่นั้น ถ้ามีเวทนาความเจ็บ ปวด เมื่อย คัน ๆ เกิดขึ้น ให้หยุดเดิน หรือหยุดกำหนดพองยุบ ให้เอาสติไปตั้งไว้ที่เวทนาเกิด และกำหนดไปตามความเป็นจริงว่า “ปวดหนอ ๆ ๆ” “เจ็บหนอ ๆ ๆ” “คันหนอ ๆ ๆ” เป็นต้น ให้กำหนดไปเรื่อย ๆ จนกว่าเวทนาจะหายไป เมื่อ

เวทนาหายไปแล้ว ก็ให้กำหนดนั่งหรือเดินต่อไปจิต เวลานั้นอยู่หรือเดินอยู่ ถ้าจิตคิดถึงบ้าน คิดถึง ทรัพย์สินหรือคิดฟุ้งซ่านต่าง ๆ นานา ก็ให้เอาสติปักลงที่ลึ้นปีพร้อมกับกำหนดว่า “คิดหนอ ๆ ๆ ๆ” ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจิตจะหยุดคิด แมตใจ เสียใจ หรือโกรธ ก็กำหนด เช่นเดียวกันว่า “ดีใจหนอ ๆ ๆ ๆ” “เสียใจหนอ ๆ ๆ ๆ” “โกรธ หนอ ๆ ๆ ๆ” เป็นต้น

เวลานอน

เวลานอนค่อย ๆ เอนตัวนอนพร้อมกับกำหนดตามไปว่า “นอนหนอ ๆ ๆ ๆ” จนกว่าจะนอนเรียบร้อย ขณะนั้นให้เอาสติจับ อยู่กับอาการเคลื่อนไหวของร่างกาย เมื่อนอนเรียบร้อยแล้วให้เอาสติมาจับที่ท้อง แล้วกำหนดว่า “พอง หนอ” “ยุบ หนอ” ต่อไปเรื่อย ๆ ให้คอยสังเกตให้ดีว่า จะหลับไปตอนพอง หรือตอนยุบอริยาบถต่าง ๆ การเดินไปในที่ต่าง ๆ การเข้าห้องน้ำ การเข้าห้องส้วม การรับประทานอาหาร และการกระทำกิจการงานทั้งปวง ผู้ปฏิบัติต้องมีสติกำหนดอยู่ทุกขณะ ในอาการเหล่านี้ ตามความเป็นจริง คือ มีสติ สัมปชัญญะ เป็นปัจจุบัน อยู่ตลอดเวลาสรุปการกำหนดต่าง ๆ พอสังเขป ดังนี้

1. ตาเห็นรูป จะหลับตาหรือลืมตาก็แล้วแต่ ให้ตั้งสติไว้ที่ตา กำหนดว่า เห็นหนอ ๆ ๆ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้สึกว่าจะเห็นก็สักแต่ว่าเห็น ละความพอใจและความไม่พอใจออกเสียได้ ถ้าหลับตาอยู่ ก็กำหนดไปจนกว่าภาพนั้นจะหายไป
2. หูได้ยินเสียง ให้ตั้งสติไว้ที่หู กำหนดว่า เสียงหนอ ๆ ๆ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้สึกว่าเสียง ก็สักแต่ว่าเสียง ละความพอใจและความไม่พอใจออกเสียได้
3. จมูกได้กลิ่น ตั้งสติไว้ที่จมูก กำหนดว่า กลิ่นหนอ ๆ ๆ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้สึกว่ากลิ่น ก็สักแต่ว่ากลิ่น ละความพอใจและความไม่พอใจออกเสียได้
4. ลิ้นได้รส ตั้งสติไว้ที่ลิ้น กำหนดว่า รสหนอ ๆ ๆ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้สึกว่ารส ก็สักแต่ว่ารส ละความพอใจและความไม่พอใจออกเสียได้
5. การถูกต้องสัมผัส ตั้งสติไว้ตรงที่สัมผัส กำหนดตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ละความพอใจและความไม่พอใจออกเสียได้
6. ใจนึกคิดอารมณ์ ตั้งสติไว้ที่ลึ้นปี กำหนดว่า คิดหนอ ๆ ๆ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าความนึกคิดจะหายไป
7. อาการบางอย่างเกิดขึ้น กำหนดไม่ทัน หรือกำหนดไม่ถูกว่า จะกำหนดอย่างไร ตั้งสติไว้ที่ลึ้นปี กำหนดว่า รู้หนอ ๆ ๆ ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าอาการนั้นจะหายไป

การที่เรากำหนดจิต และตั้งสติไว้เช่นนี้ เพราะเหตุว่าจิตของเรา อยู่ได้บังคับของความโลภ ความโกรธ ความหลง เช่น ตาเห็นรูป ชอบใจ เป็นโลภะ ไม่ชอบใจ เป็นโทสะ ขาดสติไม่ได้กำหนด เป็นโมหะ หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายถูกต้องสัมผัสก็เช่นเดียวกัน

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยเอาสติเข้าไปตั้งกำกับตาม อายตนะนั้น เมื่อปฏิบัติได้ผล แก่กล้าแล้ว ก็จะเข้าตัดที่ต่อของอายตนะต่าง ๆ เหล่านั้นมิให้ติดต่อกันได้ คือว่า เมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่า

ว่าเห็น เมื่อได้ยินเสียงก็สักแต่ว่าได้ยิน ไม่ทำความรู้สึกนึกคิดปรุงแต่ง ให้เกิดความพอใจหรือความไม่พอใจ ในสิ่งที่ปรากฏให้เห็นและได้ยินนั้น รูปและเสียง ที่ได้เห็นและได้ยินนั้นก็ดับไป เกิด และดับ อยู่ทีนั้นเอง ไม่ไหลเข้ามาภายใน อกุศลธรรมความทุกข์ร้อนใจที่คอยจะติดตาม รูป เสียง และอายตนะภายนอกอื่น ๆ เข้ามาก็เข้าไม่ได้

สติที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น นอกจากจะคอยสกัดกั้นอกุศลธรรม และความทุกข์ร้อนใจที่จะเข้ามาทางอายตนะแล้ว สติเพ่งอยู่ที่ รูป นาม เมื่อเพ่งเล็งอยู่ก็ย่อมเห็นความเกิดดับของ รูป นาม ที่ดำเนินไปตามอายตนะต่าง ๆ อย่างไม่ขาดสาย การเห็นการเกิดดับของรูป นามนั้น จะนำไปสู่การเห็น พระไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่มีตัวตนของสังขาร หรือ อัตตาพออย่างแจ่มแจ้ง

5. แนวคิดความเป็นสมณะ

ในการปฏิบัติธรรมนั้น ถือว่ามีด้วยกัน 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ การทำสมณะ และการทำวิปัสสนา จากบทความใน www.thaingo.org (โดย พันธกัมภา, 9 พย. 2551) กล่าวว่า การทำสมณะ คือ การทำให้จิตสงบ ทำให้จิตนิ่ง อยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์เดียว ซึ่งการปฏิบัติในสมณะกรรมฐานนี้จะช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติมีจิตที่ละเอียด และนิ่งเข้ากับอารมณ์หนึ่งๆ โดยเหมาะแก่การพักจิต หรือการหยุดการคิด แล้วมาสงบจิตให้อยู่ในอารมณ์หนึ่งเดียวก่อน ซึ่งในวิธีนี้ สามารถทำได้หลายรูปแบบเช่น การนั่งสมาธิ ภาวนาพุท-โธ ดูพองยุบ เป็นต้น

ส่วนการทำวิปัสสนานั้น เท่าที่ผมเข้าใจก็คือการดู การรู้ การเห็น ทุกๆ สิ่งที่เกิดขึ้นในกายและใจตามความเป็นจริงด้วยใจที่เป็นกลาง วางเฉย โดยการทำวิปัสสนาก็สามารถที่จะได้โดยการทำสมณะก่อน และค่อยเคลื่อนจิตไปสู่การทำวิปัสสนา หรือ จะทำวิปัสสนาโดยไม่ต้องทำสมณะก็ได้ หรืออีกอย่างคือทำทั้งสองอย่างควบคู่กันไป

การ ทำวิปัสสนา สามารถ ดูได้ทั้งทางกาย เวทนา จิต ธรรม หรือสรุปย่อๆ ก็คือ "กาย" กับ "ใจ" เราดูกาย รู้กาย ผ่านลมหายใจ การเคลื่อนไหว การกระทบตา กลืนน้ำลาย การเดิน ฯลฯ และส่วนใจนั้นก็ดูตรงที่ความคิด อารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะสุข จะทุกข์ จะไม่สุขไม่ทุกข์ ดีใจ เสียใจ โกรธ โมโห อารมณ์ต่างๆ เหล่านี้ เกิดขึ้นมาได้ทุกเมื่อเชื่อก่อน ฉะนั้นการดูจิตนั้นก็คือการตามรู้อารมณ์ต่างๆ อย่างที่ปรากฏตามความเป็นจริง

ทั้งนี้ที่เกริ่นมาว่า 2 ส่วนนี้ต่างกันอย่างไรนั้น ก็เพราะว่า ต้องการชี้ให้เห็นว่าสมณะนั้นทำเพื่ออะไร และวิปัสสนานั้นทำเพื่ออะไร เพราะไม่เช่นนั้นแล้วบางคนอาจคิดว่าที่ตัวเองกำลังทำอยู่นั้นคือวิปัสสนา แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่เลย แต่เป็นสมณะ ซึ่งจุดที่ต้องให้ความสำคัญมากหากเราปรารถนาที่จะพากายและใจไปสู่ การพ้นทุกข์อย่างแท้จริง นั่นคือคงต้องเรียนรู้ที่จะทำวิปัสสนาให้ถูกวิธี หรือ ทำอะไรก็ตามแต่รู้จุดมุ่งหมายว่าทำอะไรเพื่ออะไรจะได้ไม่หลงทางสับสนและติดอยู่กับอะไรบางอย่าง

จากบทความใน <http://namasikarn.bloggang.com> สมณะ คือ การใช้จิตทำงานโดยมีความตั้งใจ จิตถูกบังคับ ถูกกดขี่ จิตไม่เป็นอิสระ เช่น การส่งจิตไปจับลมหายใจบริเวณปลายจมูก

การส่งจิตไปจับที่เท้าเวลาเดินจงกรม การส่งจิตไปจับที่มีเวลาเคลื่อนไหวแบบหลวงพ่อกุ๊ยน การส่งจิตไปจับที่ท้องที่พองยุบ การเพ่งให้จิตจับความรู้สึกตัว การเพ่งกลิ่นให้จิตนิ่ง และสารพัดวิธีการบังคับจิตให้ทำงานตามความต้องการของผู้ปฏิบัติ

ในขบวนการของสมณะนั้น ยังสามารถแบ่งย่อยได้อีก 2 ประเภทอีก

1. ประเภท 1 เป็นการใชจิตทำงานก็จริง แต่เป็นการใช้ที่เบา ๆ ละมุนละม่อม เปรียบเหมือนการให้จิตไปจับอะไรที่เบา ๆ โดยจิตนั้นยังสามารถที่จะรับรู้อารมณ์อื่น ๆ ที่จิตไปสัมผัสได้อยู่ เช่น ในการส่งจิตไปจับที่เท้าในการเดินจงกรม ก็ส่งจิตไปจับที่เท้าเบา ๆ ในขณะเดียวกัน จิตก็ยังรับรู้สภาวะธรรมอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ดาวยังมองเห็น หูยังได้ยิน กายยังรู้สึกได้ถึงความเป็นความร้อนที่มาสัมผัสกายได้ ถ้าจะเปรียบเทียบกับอีกอย่างก็เหมือนกับที่ฝรั่งจับมือกันแต่จับแบบเบา ๆ ต่อกัน การปฏิบัติวิธีนี้ ถึงแม้เป็นสมณะ แต่ก็ยังเป็นสมณะที่ดี ที่เกื้อหนุนต่อการเจริญวิปัสสนาต่อไป

2. ประเภทที่ 2 ประเภทนี้เป็นการใช้จิตอย่างแนบแน่น หรือ บางที่เรียกว่า เพ่งจิต ไม่ปล่อยจิตให้หลุดไปที่อื่นเลย เช่น ถ้าส่งจิตไปจับที่ปลายจมูกเพื่อดูลมหายใจ ก็จะรู้แต่ที่ปลายจมูก ไม่รับรู้อารมณ์จิตอื่นเลย ถ้าเปรียบกับฝรั่งจับมือกันก็เหมือนกับการจับมือที่บีบแน่น ไม่ปล่อยให้มือที่กำลังจับหลุดออกไปได้ การปฏิบัติวิธีนี้ เป็นสมณะแบบฤาษี เป็นการบังคับจิตให้หนึ่ง ที่ไม่เกื้อหนุนต่อการเจริญวิปัสสนา แต่ถ้าผู้ปฏิบัติกำลังมีจิตตกมาก วิธีนี้ก็ใช้ได้ดีในการแก้จิตตกที่กำลังเกิดอย่างรุนแรง แต่ถ้าจิตหายตกแล้ว ก็ควรหยุดการทำสมณะแบบนี้ ถ้าผู้ปฏิบัติฝึกสมณะแบบนี้ไปนาน ๆ ก็จะเป็นการสร้างปัญหาให้กับตนเองต่อไปในการเจริญวิปัสสนาในอนาคตเพราะการแก้ไขให้จิตหยุดเพ่งแบบนี้เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง ผู้ปฏิบัติในประเทศไทย มักปฏิบัติสมณะประเภทนี้อยู่เสมอ ๆ โดยที่ตนเองไม่เข้าใจว่า สมณะประเภทนี้ไม่เกื้อหนุนต่อการเจริญวิปัสสนา

สมณะพร้อมวิปัสสนา

ในการเจริญวิปัสสนาจริง ๆ นั้น ๆ จิตผู้ปฏิบัติต้องถึงพร้อมด้วยกันทั้งสมณะและวิปัสสนา ในขณะเดียวกันจึงจะเจริญวิปัสสนาได้ จิตที่เป็นสมณะ จะมีลักษณะ สงบ ตั้งมั่น ถึงพร้อมด้วยความรู้ที่ว่องไว จนจิตตสังขารไม่สามารถลากจิตให้หลงไหลไปกับกิเลสที่เกิดขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน ผู้ปฏิบัติก็ไม่บังคับ ไม่กดขี่จิต ปล่อยให้จิตที่สงบ ตั้งมั่น ถึงพร้อมด้วยความรู้ที่ว่องไวนั้น ทำงานของมันไปอย่างเป็นอิสระ รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีการคิดพิจารณาธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อจิตรู้เห็นสภาวะธรรมเป็นไตรลักษณ์ได้เอง นั่นคือการรู้ที่เป็นจริงตามวิปัสสนาแล้ว

จาก www.dhamma.livibg.in.th กล่าวว่า สมณะ คือ จิต อยู่กับจิต จึงได้ชื่อว่า รู้ตนเอง หรืออยู่กับตนเองผู้ไม่หลงเพลนไปกับมายาอันชั่วร้ายล่อลวงย่อมสงบ

วิปัสสนา คือ การพิจารณาในสิ่งที่เห็น เพื่อให้เข้าใจสัจจะ หรือหลักการ ของสิ่ง หรือสภาพที่เป็นไปแก่ตน ความเข้าใจนี้เป็น ปัญญา บุคคลบรรลุความเป็นสมณะได้ ด้วยปัญญาที่อบรมมาดีแล้วแห่งตน ดังนั้นจึงกล่าวว่าบุคคลเข้าถึงสมณะได้ด้วยปัญญา

บุคคลบรรลุความเป็นวิปัสสนาได้ ย่อมกระทำปัญญาที่ยังไม่เกิด ให้เกิดแก่ตนได้ แต่ต้องอาศัยความรู้ตน ความอยู่กับตน คือความเป็นสมณะ เป็นองค์ประกอบ เป็นฐาน จึงจะสามารถกำหนดรู้ฐานะเดิมของตนได้ เพราะหากกำหนดฐานะเดิมของตนมิได้อย่างถูกต้องแล้ว สิ่งที่จะพิจารณาอยู่ก็จะไม่ตรงกับความเป็นจริงของตน ก็จะไม่สามารถเจริญปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิมได้แก่ตนด้วยเหตุนี้ คนบางพวก เผ่าคั่นคว่ำครุ่นคิดอยู่กับสิ่งที่ตนเรียกว่าวิปัสสนา นานไป ก็รู้มากมาย แต่แก้ปัญหาที่ตนเองติดขัดมิได้ เช่น รู้ว่า โลกนี้เป็นมายาบ้าง รู้ว่า สิ่งใดๆในโลกเป็นอนิจจัง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาบ้าง ฯลฯ แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้ตนพ้นความทุกข์ ไม่ได้ช่วยให้ตนปล่อยวางในสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นอยู่ได้มากขึ้นอย่างแท้จริงเลย ก็กลายเป็นว่า รู้มากขึ้น แต่ทุกข์กลับไม่ลดลงเลย แม้เช่นนี้แล้ว บางพวกก็พยายามมองข้าม หรือครุ่นคิดเหตุผลขึ้นมาหลอกลวงตนเองอยู่นั่นเอง เพราะไม่รู้สมณะ สมณะ และวิปัสสนา เป็นธรรมที่ควรเจริญคู่กันไป จึงจะบรรลุคุณประโยชน์อันสูงสุดอันพึงบรรลุได้คือ อมตะธรรมผู้เจริญสมณะฝ่ายเดียว โดยตลอด ไม่ประกอบด้วยวิปัสสนา อาจมีประโยชน์บางประการ แต่ไม่บรรลุประโยชน์อันบริบูรณ์ ผู้เจริญวิปัสสนาฝ่ายเดียว โดยตลอด ไม่ประกอบด้วยสมณะ อาจมีประโยชน์บางประการแต่ไม่บรรลุประโยชน์อันบริบูรณ์

ดังนั้น บุคคลบางพวก อาจมีข้อสงสัยว่า หากเจริญสมณะอย่างเดียว ไม่ประกอบด้วยวิปัสสนา จะบรรลุพระนิพพานได้หรือไม่ หรือ อาจมีข้อสงสัยว่า หากเจริญวิปัสสนาอย่างเดียว ไม่ประกอบด้วยสมณะ จะบรรลุพระนิพพานได้หรือไม่ ปัญหาทั้งสองข้อนี้ มีคำตอบเดียวกัน คือ เป็นฐานะ หมายถึง ไม่เป็นฐานะที่จะเป็นได้แก่บุคคลใดเลย

จะเปรียบเทียบการเจริญสมณะ โดยไม่ประกอบด้วยวิปัสสนา ว่า เสมือนบุคคลปรารถนาจะเข้าใจแตกฉานรอบรู้วิชาการในตำราเล่มใดเล่มหนึ่ง ก็เฝ้ามองแต่ตำรานั้น ท่องจำตำรานั้น แต่ไม่พิจารณาเพื่อทำความเข้าใจกับเนื้อหาในตำรานั้นเลยแม้แต่น้อย ก็ย่อมไม่เข้าใจหลักการในวิชานั้นๆ เป็นธรรมดา ครั้นเมื่อเจอโจทย์ที่พลิกแพลงไปจากที่ท่องจำมาได้นั้น ก็ไม่สามารถพิจารณาหาคำตอบที่ถูกต้องตามหลักวิชานั้นได้

หรือจะเปรียบเทียบการเจริญวิปัสสนา โดยไม่ประกอบด้วยสมณะ ว่า เสมือนบุคคลปรารถนาจะเข้าใจแตกฉานรอบรู้วิชาการในตำราเล่มใดเล่มหนึ่ง แต่กลับเฝ้าพิจารณาสิ่งอื่น ตำราอื่น ไม่ใส่ใจอยู่กับตำราที่ตนต้องการจะรู้ ย่อมไม่อาจแทงตลอดในเนื้อหา และหลักวิชาการในตำราที่ตนต้องการจะรู้ได้เลย

ต้นเหตุของการบัญญัติคำว่า สมณะยานิก และวิปัสสนายานิก นั้น ไม่ได้หมายถึงผู้เจริญสมณะอย่างเดียว กับผู้เจริญวิปัสสนาอย่างเดียว (อย่างที่บุคคลสุดโต่งบางจำพวกประกาศกัน) แต่จำแนกโดยหลักการว่า ความเป็นสมณะเกิดก่อน หรือความเป็นวิปัสสนาเกิดก่อน แก่บุคคลผู้นั้นในขณะที่จะเจริญกรรมฐานภาวนาจิตอยู่ เท่านั้น

6. แนวคิดเรื่องสมาธิ

ความหมายของสมาธิ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)(2542: 824) ได้ให้ความหมายว่า สมาธิ ความตั้งมั่นแห่งจิต หรือ ภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2542: 12) ทรงให้ความหมายว่า สมาธิ ได้แก่ ความตั้งใจไว้ถูกโดยแน่วแน่มั่นคง

สรุปว่า สมาธิ เป็นภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือ การที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่นิ่งกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไปมา เป็นความตั้งมั่นแห่งจิต ความสำรวมใจให้แน่วแน่เพื่อให้จิตใจสงบ หรือเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง

สมาธิ คือ ความมีจิตสงบตั้งมั่นแน่วแน่อยู่นิ่งกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่คิดฟุ้งซ่าน (สรุปการบรรยายประชุมวิชาการกรมพัฒนา เรื่อง "กายหายไข ใจหายทุกข์", โดย นพ.ชูฤทธิ์ เตังไตรสรณ์ วันที่ 13 ตุลาคม 2547)

ความสำคัญและประโยชน์ของสมาธิ

สมาธิทำให้เกิดความสงบ ผ่องใส รู้สึกผ่อนคลาย และจิตนุ่มนวล เหมาะที่จะนำไปใช้งานพิจารณาความเป็นไปของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในใจ และสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกตัว นอกจากนี้ จิตที่เป็นสมาธิ ยังเป็นจิตมีพลัง เข้มแข็ง ไม่ถูกกระทบได้ง่าย (สรุปการบรรยายประชุมวิชาการกรมพัฒนา เรื่อง "กายหายไข ใจหายทุกข์", โดย นพ.ชูฤทธิ์ เตังไตรสรณ์ วันที่ 13 ตุลาคม 2547)

ความมุ่งหมายของสมาธิที่ใช้อย่างถูกต้อง หรือพูดตามศัพท์ว่าความมุ่งหมายของสัมมาสมาธินั้นเป็นที่ชัดเจนดังได้กล่าวมาแล้วบ่อยๆว่า เพื่อเตรียมจิตใจให้พร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างได้ผลดี พูดอย่างง่ายๆว่า สมาธิเพื่อปัญญา ดังบาลีที่เคยอ้างไว้ว่า “สมาธิเพื่อรรตคือยถาภูตญาณทัสสนะ (สมาธิเพื่อจุดหมายคือการรู้เห็นตามเป็นจริง)” บ้าง “สมาธิมียถาภูตญาณทัสสนะเป็นอรรตเป็นอนิสังส (ความมุ่งหมายและผลสนองที่พึงประสงค์ของสมาธิ คือการรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นจริง)” บ้าง “จิตวิสุทธิเพียงแค่นี้มีทวิวิสุทธิเป็นอรรต (การบำเพ็ญสมาธิให้จิตบริสุทธิ์ มีจุดหมายอยู่แต่จะทำความเห็นความเข้าใจให้ถูกต้องบริสุทธิ์)

โดยสรุป พอจะประมวลประโยชน์ของสมาธิได้ดังนี้

1. ประโยชน์ที่เป็นจุดหมายหรืออุดมคติทางศาสนา ประโยชน์ที่เป็นความมุ่งหมายแท้จริงของสมาธิ ตามหลักพระพุทธศาสนา คือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งแห่งการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด อันได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลส และทุกข์ทั้งปวง

1.1 ประโยชน์ที่ตรงแท้ของข้อนี้คือ การเตรียมจิตใจพร้อมที่จะใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้แจ้งสภาวะธรรมตามความเป็นจริง เรียกตามศัพท์ว่า เป็นบาทแห่งวิปัสสนา หรือทำให้เกิดญาณทัสสนะ ดังได้กล่าวแล้ว ซึ่งจะไปสู่วิชาและวิมุตติในที่สุด

1.2 ประโยชน์ที่รองลงมาในแนวเดียวกันนี้ แม้จะไม่ได้ถือว่าเป็นจุดหมายที่แท้จริง คือการบรรลุมภาวะที่จิตหลุดพ้นจากกิเลสชั่วคราว ที่เรียกว่าเจโตวิมุตติประเภทยังไม่เด็ดขาด กล่าวคือ หลุดพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจพลังจิต โดยเฉพาะด้วยกำลังของฌาน กิเลสถูกกำลังสมาธิ กดข่ม หรือทับไว้ ตลอดเวลาที่อยู่ในสมาธินั้น เรียกเป็นศัพท์ว่า วิกัมภณวิมุตติ

2. ประโยชน์ในด้านการสร้างความพิเศษเหนือสามัญวิสัย ที่เป็นผลสำเร็จอย่างสูงในทางจิตหรือเรียกสั้นๆว่า ประโยชน์ในด้านอภิญญา ได้แก่การใช้สมาธิระดับฌานสมาบัติเป็นฐานทำให้เกิดฤทธิ์และอภิญญาชั้นโลกีย์อย่างอื่น ๆ คือ หูทิพย์ ตาทิพย์ ทายใจคนอื่นได้ ระลึกชาติได้ จำพวกที่ปัจจุบันเรียกว่า ESP (Extrasensory Perception)

3. ประโยชน์ในด้านสุขภาพจิตและการพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ทำให้เป็นผู้มีจิตใจและมีบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สงบ เยือกเย็น สุขภาพ นุ่มนวล สดชื่น ผ่องใส กระฉับกระเฉง กระปรี้กระเปร่า เบิกบาน งามสง่า มีเมตตากรุณา มองดูรู้จักตนเองและผู้อื่นตามความเป็นจริง (ตรงข้ามกับลักษณะของคนมีนิวรณ์ เช่น อ่อนไหว ดิตใจหลงใหลง่าย หรือหยาบกระด้าง ฉุนเฉียว เกรี้ยวกราด หงุดหงิด วุ่นวาย จู้จี้จ้าน สอดแสบ ลุกลี้ลุลกลน หรือหงอยเหงา เศร้าซึม หรือขี้หวาดระแวง ลังเล) เตรียมจิตให้อยู่ในสภาพพร้อมและง่ายแก่การปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ และเสริมสร้างนิสัยที่ดี รู้จักทำให้สงบและสะกดยังผ่อนเบาความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจได้ เรียกอย่างสมัยใหม่ว่ามีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต ประโยชน์ข้อนี้จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้นในเมื่อใช้จิตที่มีสมาธินั้นเป็นฐานปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน คือดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ตามดูรู้ทันพฤติกรรมทางกายวาจา ความรู้สึกนึกคิดและภาวะจิตของตนที่เป็นไปต่างๆ มองอย่างเอามาเป็นความรู้สำหรับใช้ประโยชน์อย่างเดียว ไม่ยอมเปิดช่องให้ประสบการณ์และความเป็นไปเหล่านั้นก่อพิษเป็นอันตรายแก่ชีวิตจิตใจของตนได้เลย ประโยชน์ข้อนี้ยังเป็นไปในชีวิตประจำวันด้วย

3.1 ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น

3.1.1 ใช้ช่วยให้จิตผ่อนคลาย หายเครียด เกิดความสงบหากระวนกระวายยังหลุดจากความก่อกวนวิตกกังวล เป็นเครื่องพักผ่อนกาย ให้อ่อนสบายและมีความสุข เช่น บางท่านท้ออาณานิสิต (กำหนดลมหายใจเข้าออก) ในเวลาที่ต้องรอคอยและไม่มีอะไรจะทำเหมือนดังเวลานั่งคิดในรถประจำทาง หรือปฏิบัติสลับแทรกในเวลาทำงานใช้สมองหนัก เป็นต้น หรืออย่างสมบุรณ์แบบ ได้แก่ฌานสมาบัติที่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย ใช้เป็นที่พักผ่อนกายใจเป็นอยู่อย่างสุขสบายในโอกาสสว่างจากการบำเพ็ญกิจ ซึ่งมีคำเรียกเฉพาะว่า เพื่อเป็นทิวภูมิธรรมสุขวิหาร

3.1.2 เป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน การเล่าเรียน และการทำกิจทุกอย่าง เพราะจิตที่เป็นสมาธิ แน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก ไม่เลื่อนลอย เสีย ย่อมช่วยให้เรียน ให้คิด ให้ทำงานได้ผลดี การงานก็เป็นไปโดยรอบคอบ ไม่ผิดพลาด และป้องกันอุบัติเหตุได้ดี เพราะเมื่อมีสมาธิก็ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย ดังที่ท่านเรียกว่าจิตเป็นกัมมณียะ หรือ กรรมนีย แปลว่าควรแก่งาน หรือเหมาะแก่การใช้งาน ยิ่งได้ประโยชน์ในข้อที่มาช่วยเสริมก็ยิ่งได้ผลดีมากยิ่งขึ้นไปอีก

"อารมณ์" ตามความเป็นจริงตามที่ได้อธิบายมาแล้ว (ที่มา: หนังสือทำอย่างไรให้ใจถึงธรรม ผู้แต่ง พระอาจารย์มานพ อุปสโม(www.buddha4u.org))

สติ คือ ความระลึกได้ หมายถึง การควบคุมจิตไว้กับกิจที่ทำหรือที่เกี่ยวข้องอยู่ ความไม่เผลอ การระลึกได้ถึงสิ่งที่ผ่านเลยไปแล้ว (สรุปการบรรยายประชุมวิชาการกรมพัฒนา เรื่อง "กายหาย ใจหายทุกข์", โดย นพ.ชูฤทธิ์ เตังไตรสรณ์ วันที่ 13 ตุลาคม 2547)

สติ ตามความหมายในทางพุทธศาสตร์แปลว่า ความระลึกได้, นึกได้, ความไม่เผลอ, การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือการปฏิบัติตนเอง

สติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการปฏิบัติในทางพุทธศาสนา เช่น สติในมรรค๘ หรือสติในโพชฌงค์ ๗ สติในสติปัฏฐาน๔ เป็นต้น. อันเป็นเหตุปัจจัยอันสำคัญยิ่งในการบรรลุถึงจุดหมายในการดับทุกข์ หรือความจางคลายหายจากทุกข์ ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวจำเพาะเจาะจงลงไปในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติ โดยเฉพาะสติให้เห็นเวทนาและจิตเป็นสำคัญ (เวทนานุปัสสนา และจิตตานุปัสสนา ในสติปัฏฐาน๔)

สตินั้นก็คือ กริยาหรืออาการหนึ่งของจิตนั่นเองที่ทำหน้าที่ระลึกได้หรือสำนึกพร้อม เป็นหนึ่งในเจตสิก๕๒ จัดเป็นสังขารชั้นอย่างหนึ่ง และเป็นสังขารชั้นที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่า "สติ มีประโยชน์ในที่ทั้งปวง"

พึงจดจำไว้ว่า สติที่ใช้ในการปฏิบัติเพื่อการดับไปแห่งทุกข์นั้น ทำหน้าที่สำคัญที่สุดอย่างยิ่ง คือ เพื่อระลึกอย่างเท่าทันในเวทนาและจิตสังขารเป็นจุดประสงค์สำคัญสูงสุด ถ้าไม่เท่าทันในเวทนาแล้ว จึงพึงให้ระลึกอย่างเท่าทันในจิต หรือสังขารจิตนั่นเอง เช่น จิตคิดฟุ้งซ่าน จิตคิดหตู่ หรือจิตคิดปรุงแต่งต่าง ๆ นั้นเอง อันเป็นผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากเวทนานั้นเอง เพราะสังขารหรือธรรมารมณ์บางอย่างเห็นเวทนาอันเกิดขึ้นแล้วเผลอ เช่น อทุกข์มสุขเวทนาได้ไม่ชัดเจนเหมือนจิตสังขาร เช่น ความคิดปรุงแต่ง, โทสะ, ราคะ, หตู่ นั้นเอง ดังนั้นการมีสติเห็นเวทนาหรือจิตสังขารจึงเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกัน ดังนั้นการฝึกสติและอุบายวิธีทั้งหลายทั้งปวงเป็นร้อยเป็นพัน ก็สรุปลงมาถึงจุดประสงค์สูงสุดเดียวกันเท่านั้นจริง ๆ เมื่อสติระลึกเท่าทันเวทนาหรือจิตสังขารได้แล้ว ปัญญาจึงทำหน้าที่จัดการต่อไป ดังเช่น นิพพิทาญาณ ปัญญาที่รู้เข้าใจตามความเป็นจริงจึงยังให้เกิดความหน่ายคลายความกำหนัด จึงไม่ไปยึดไปอยากอันเกิดขึ้นจากการไปรู้ตามความเป็นจริงที่เป็นไปของธรรมนั้น ๆ ทุกข์จึงจางคลายหรือดับไป, สติรู้เท่าทันเวทนาหรือจิตในชีวิตประจำวัน ต้องไม่ใช่ไปจดจ่อ จดจ้อง หรือโฟกัสในเวทนาหรือจิตที่ระลึกรู้เหล่านั้นอย่างไม่ปล่อยวาง รู้เท่าทันแล้วปล่อยวาง หรืออุเบกขา อันพึงยกเว้นในขณะวิปัสสนาหรือพิจารณาธรรมหรือโยนิโสมนสิการเท่านั้น อันเป็นไปเพื่อให้เกิดสติและปัญญา

การมีสติตามลมหายใจ หรือสติในอริยาบถ หรือการเคลื่อนไหว(สัมปชัญญะ)ในกายานุปัสสนาของสติปัฏฐาน๔นั้น ก็เป็นการฝึกสติและเป็นเครื่องอยู่ของจิตอันดีอย่างหนึ่ง แต่พึงเข้าใจด้วยว่าเป็นการฝึกสติในเบื้องต้น รวมทั้งเป็นเครื่องอยู่ของจิตไม่ให้ซัดส่ายออกไปปรุงแต่งหรือฟุ้งซ่านออกไปภายนอกให้เป็นทุกข์ ก็เพื่อให้มีสติเป็นสัมมาสมาธิที่หมายถึงต่อเนื่องในระดับขณิก

มาธิ เพื่อเป็นกำลังหรือบาทฐานในการฝึกสติต่อไปในขั้น เวทนาอุปัสสนาและจิตตานุปัตสนาดังที่กล่าวข้างต้น หรือเพื่อใช้สติไปในการพิจารณาธรรม(ธรรมานุปัตสนา) อันเป็นไปเพื่อการดับอุปาทานทุกข์โดยตรง ดังนั้นถ้าปฏิบัติแต่ตามลมหายใจ อริยาบทหรือสัมปชัญญะโดยไม่ดำเนินการปฏิบัติในขั้นต่อไปเลย ย่อมก่อให้เกิดความชงกัณฑ์เป็นธรรมดา ในขั้นแรกอาจได้ความสงบจากนิพพิทาในกาย แต่ถ้าไม่ดำเนินให้เกิดปัญญาต่อไป จนถึงขั้นไปติดเพลินจึงกลายเป็นมิจจาสติหรือมิจจาสมาธิเสียก็เป็นได้

มีสติเห็นเวทนาหรือจิต พร้อมทั้งปัญญาความเข้าใจ(ญาณ) ในเวทนาหรือจิตหรือจิตสังขาร ให้เหมือนดังตาเห็นรูป หรือหูได้ยินเสียง คือ มีสติระลึกไว้ในเวทนาหรือจิตคิด พร้อมทั้งปัญญาความเข้าใจ ให้ได้อุปมาดังตาเห็นรูปหรือตัวอักษร ที่สติเห็นระลึกและปัญญาเข้าใจในสิ่งที่เห็นนั้น หรือดังเมื่อหูได้ยินระลึกเสียงไพเราะหรือไม่, พร้อมทั้งเข้าใจในความหมายที่สื่อ่นั้น หรือกล่าวอย่างสั้นๆว่า มีสติเพื่อทำญาณให้เห็นจิต ให้เหมือนตาเห็นรูปอันเป็นไปตามหลักปฏิบัติสติปัฏฐาน๔ คือเห็นเวทนาหรือจิต(จิตสังขาร)ที่เกิดขึ้นบ้าง หรือเห็นความเสื่อมไปบ้าง หรือเห็นความดับลงไปบ้างหรือเห็นความเกิดขึ้นในบุคคลอื่นบ้าง ในตนเองบ้าง ฯ(www.gotoknow.org)

" สติ" หมายถึง ความระลึกได้ คือ จดจำถ้อยคำหรือเรื่องราวที่ผ่านมา แม้นานแล้วก็สามารถระลึกหรือนึกขึ้นได้ และหมายถึง การควบคุมจิตใจให้จดจ่ออยู่กับกิจที่ทำ หรือเรื่องที่กำลังพึงพิจารณาอยู่ได้ไม่พลั้งเผลอ "สัมปชัญญะ" หมายความว่า ความรู้สึกตัวพร้อม หากเผลอสติก็ระลึกถึงขึ้นได้ใหม่ สัมปชัญญะจึงเป็นคุณเครื่องส่งเสริมสติให้เจริญ ให้เต็ม ใหมั่นคง ไม่พลั้งเผลอ สัมปชัญญะจึงเป็นเจตสิกธรรมที่มาคู่กับสติ (ที่มา www.ebook.nfe.go.th:172 ชุตติวิชา กศน. หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย)

8. แนวคิดด้านปัญญา

ปัญญาคืออะไร

ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว เข้าใจเหตุผล รับรู้โลกและชีวิตตามที่มันเป็น รู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายว่าเป็นสภาพที่เกิดจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งกันขึ้นมา และเป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้นๆ ทำให้จิตใจเป็นอิสระ ไม่ไปยึดติดถือนั่นกับสิ่งใดๆ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เป็นอยู่ด้วยปัญญา และบำเพ็ญประโยชน์แก่โลกด้วยเมตตากรุณา (สรุปการบรรยายประชุมวิชาการกรมพัฒนาฯ เรื่อง "กายหายไข่ ใจหายทุกข์", โดย นพ.ชูฤทธิ์ เตังไตรสรณ์ วันที่ 13 ตุลาคม 2547)

ปัญญา หมายถึง ความรู้จริงเกี่ยวกับเรื่องต่างๆอย่างทั่วถึง หรือรู้ตลอด โดยอาศัยความเพียร อาศัยการพัฒนาอยู่เสมอ ทั้งนี้การพัฒนาปัญญาสามารถทำได้ ๓ วิธี (www.yimsiam.com) ดังนี้

1. จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาหรือความรู้ที่เกิดจากการคิดและพิจารณาหาเหตุผล เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งทำให้เราได้ความรู้ใหม่ๆ หรือเข้าใจให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น หรือเข้าใจความรู้ที่มีอยู่ให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

2. สุตมยปัญญา หมายถึงปัญญาหรือความรู้ที่ได้จากการฟัง ในที่นี้หมายถึงการอ่านหนังสือ และค้นหาข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งการรับฟังความเห็นหลายๆด้าน ย่อมทำให้เราเกิดความแตกฉานออกไปได้

3. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาหรือความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ ซึ่งต้องทดลองปฏิบัติจริงจนเห็นผลจริง ถึงจะเข้าใจลึกซึ้ง

ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ คนเราทุกคนต้องอาศัยปัญญาเป็นเสมือนแสงสว่างส่องทางในการดำเนินชีวิต (www.yimsiam.com) หมายความว่า ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้จะมีพื้นฐานทางปัญญามาแต่กำเนิด เรียกว่า สขาคิภัญญา คือปัญญาที่เกิดมาพร้อมกับชาติ จะเรียกว่า โอคิวิ ก็ได้ แต่เป็นปัญญาที่มีอยู่ในระดับปานกลางไม่แก่กล้า บางคนที่มีสขาคิภัญญาน้อยหรือมีโอคิวิต่ำ ก็เรียกว่า คนปัญญาอ่อน ตามธรรมดาคนที่เกิดมาโดยปกติทั่ว ๆ ไปนั้นย่อมมีปัญญาดิดตัวมาทุกคน แต่ถ้าจะพัฒนาให้มีปัญญาอยู่ในระดับสูงขึ้นไป เช่น มีปัญญาความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ รอบรู้ถึงอุบายวิธีที่จะละเว้นความชั่วหันมาประพฤติความดี จนมีความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ จะต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมปัญญาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

เหตุเกิดของปัญญา

ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดมาเหตุ ปัญญาเองก็เช่นเดียวกันจะต้องเกิดมาจากเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังพุทธภาษิตที่ว่า โยคา เว ชายะติ ภูริ แปลว่า ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการกระทำให้เกิดขึ้น ซึ่งเหตุที่จะให้เกิดปัญญานั้นมี 3 ประการด้วยกันคือ สุตมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการคิดค้น และภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการอบรมฝึกฝนในบทเรียนนี้จะนำมาศึกษาเฉพาะเรื่อง จินตามยปัญญา หรือปัญญาเกิดจากการคิดค้น กล่าวคือ บุคคลบางคนไม่ได้ร่ำเรียนวิชาอะไรจากผู้อื่น ไม่ได้อ่านตำราหรืออ่านหนังสือใด ๆ ทั้งไม่ได้ฟังการพูดการบรรยายวิชาการจากที่ไหนมาก่อนเลย แต่บุคคลนั้นได้ทำปัญญาความรอบรู้ของตนให้เกิดขึ้น โดยวิธีคิดหรือค้นคว้าในใจ คิดหาเหตุผลใดเรื่องหนึ่งจนเกิดปัญญารอบรู้อย่างชัดเจนในเรื่องนั้น ๆ เช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ได้ทดลองค้นพบกฎและสสารต่าง ๆ ซึ่งยังไม่มีใครพบมาก่อน หรือเกษตรกรได้คิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ออกมาใช้ในการเกษตร หรือแพทย์ได้คิดค้นพบเชื้อโรคชนิดใหม่พร้อมทั้งรู้วิธีการรักษาใหม่ ๆ เป็นต้น

ปัญญาชนิดนี้ พระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โยนิโสมนสิการ คือการกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย ได้แก่ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี การมองเห็น สิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาพิเคราะห์ค้นหาสาเหตุผลในสิ่งนั้นให้ตลอดสาย หรือบางทีก็นำไปแยกแยะทำการวิเคราะห์ด้วยความคิดอย่างมีระเบียบ จนสามารถเข้าใจและเห็นแจ้งประจักษ์ในสิ่งนั้น ๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งโยนิโสมนสิการนั้น มี 10 วิธี ดังนี้

1. คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือการกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเอง ในทางธรรม ใช้พิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสารหรือความไม่เป็นตัวเป็นตนที่แท้จริงของสิ่งหลาย

2. คิดแบบคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้เห็นครบทั้ง อัสสาทะ อาทีนวะ และนิสสระณะ เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่เป็นจริงนั้นเป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้าน ทั้งด้านดีและด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก เช่น บอกว่าก่อนจะแก้ปัญหาจะต้องเข้าใจปัญหาให้ชัดเจน และรู้ที่ไปให้ดีกว่าก่อน หรือก่อนจะละจากสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่ง ต้องรู้จักทั้งสองฝ่ายดีพอที่จะให้เห็นได้ว่าการละและไปหานั้น หรือการทิ้งอย่างหนึ่งไปเอาอีกอย่างหนึ่งเป็นการกระทำที่รอบคอบสมควรและดีจริง อัสสาทะ แปลว่า ส่วนดี ส่วนอร่อย คุณ คุณค่า ข้อที่น่าพึงพอใจ อาทีนวะ แปลว่า ส่วนเสีย ข้อเสีย ช่องเสีย โทษ ข้อบกพร่อง นิสสระณะ แปลว่า ทางออก ทางรอด ภาวะหลุดรอดปลอดภัย ภาวะที่ปราศจากปัญหา

3. คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียกว่าวิธีคิดแบบอิตทัปปัจจยตาหรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท

4. คิดแบบอรรถสัมพันธ์ (คิดหลักการกับความมุ่งหมาย) คือ พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรมกับ อรรถ หรือ หลักการกับความมุ่งหมาย เป็นความคิดที่มีความสำคัญมาก ในเมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรมหรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมายไม่กลายเป็นการกระทำที่เคลื่อนคลาด เลื่อนลอย หรือมลาย หลักการ คือ หลักความจริง หลักความดีงาม หลักการปฏิบัติ หรือหลักที่จะเอาไปใช้ปฏิบัติ รวมทั้งหลักคำสอนที่จะให้ประพฤติปฏิบัติและกระทำการได้ถูกต้อง คำว่า อรรถ (ความมุ่งหมาย จุดหมาย ประโยชน์ที่ต้องการ หรือสาระที่พึงประสงค์ หมายถึง การกระทำการตามหลักการใด ก็ตาม จะต้องเข้าใจความหมายหรือความมุ่งหมายของสิ่งนั้นๆ ว่าปฏิบัติหรือทำไปเพื่ออะไร จะนำไปสู่ผลหรือที่หมายใดบ้างทั้งจุดหมายสุดท้ายปลายทาง

5. คิดแบบแก้ปัญหา (วิธีคิดแบบอริยสัจ) เรียกตามโวหารทางธรรมได้ว่า วิธีคิดแห่งความดับทุกข์ จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่นๆ ได้ทั้งหมด

6. คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา (คิดแบบสามัญลักษณ์) คือมองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้นๆ ตามธรรมดาของมันเอง ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ ประชุมตั้งขึ้น จะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยรู้เท่าทันและยอมรับความจริง รู้เท่าทันและแก้ไขและทำการไปตามเหตุปัจจัย

7. คิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม การคิดพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยบริโภค เป็นวิธีคิดแบบสกตหรือบรรเทาความต้องการ ไม่ใช่เข้าครอบงำจิตแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อไป วิธีคิดแบบใช้กันมากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ มีหลักการโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เพราะเรามีความ

ต้องการและเห็นว่าสิ่งนั้นๆ จะสนองความต้องการเขาเราได้ สิ่งใดสามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มีความค่าแก่เรา หรือที่เรานิยมเรียกว่ามันมีประโยชน์จำแนกได้เป็น 2 ประการ

7.1 คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่คนเรานำมาใช้แก้ปัญหาของตนเพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิตหรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ มีสุขภาพดี เป็นอยู่ผาสุก มีกำลังเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญกิจหน้าที่

7.2 คุณค่าพอกเสริม หรือคุณค่าเทียม หมายถึง หมายความว่า คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพสรวายเหทนา หรือเพื่อเสริมราคาเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ความเอร็ดอร่อย เสริมความสนุกสนาน เป็นเครื่องแสดงฐานะความโก้หรูหร่า

8. คิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม หรือ คิดแบบสร้างสรรค์ มีความสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดและการกระทำที่ดีงามเป็นประโยชน์ในขณะนั้นๆ และในแง่ที่ช่วยแก้ไขนิสัยความเคยชินร้ายๆ ของจิตที่ได้สั่งสมไว้แต่เดิมพร้อมกับสร้างนิสัยความเคยชินใหม่ๆ ที่ดีงามให้แก่จิตไปในเวลาเดียวกัน

9. คิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ คือ การคิดที่สติระลึกรู้อยู่กับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น กำลังเป็นไปอยู่ กำลังรับรู้ หรือกำลังกระทำในปัจจุบันทันทุกๆ ขณะ

10. คิดแบบแยกประเด็น การคิดแบบแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ละด้านครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียว แล้วมาวินิจฉัยตีคลุมลงไปอย่างนั้นทั้งหมด หรือประเมินคุณค่าความดีความชั่วเป็นต้น

9. วัดปฏิบัติ

วัดและศาสนสถาน ที่เน้นปฏิบัติธรรม หรือที่นิยม เรียกกันง่ายๆ ว่า "วัดปฏิบัติ" นั้น มีหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่สำนักสงฆ์ สำนักปฏิบัติธรรม ธรรมสถาน รวมทั้งที่เป็นวัดโดยตรง ซึ่งแต่ละแห่งก็จะเน้นการปฏิบัติที่เข้มงวดแตกต่างกัน จากข้อมูลใน

<http://www.dhammajak.net/board/viewtopic.php?t=1912>) รวมทั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้รวบรวมสถานปฏิบัติธรรมไว้ซึ่งได้ยกมาเพียงบางส่วนดังนี้

ภาคเหนือ ประกอบด้วย

1. วัดถ้ำผาจอม จ.เชียงราย 2. วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จ.เชียงใหม่ 3. วัดเชียงมั่น จ.เชียงใหม่ 4. วัดถ้ำผาปล่อง จ.เชียงใหม่ 5. วัดอุโมงค์ จ.เชียงใหม่ 6. วัดอนาลโย จ.พะเยา 7. วัดเสลารัต จ.ลำปาง 8. ศูนย์ปฏิบัติธรรม ศูนย์ธรรมอาภา จ.พิษณุโลก

ภาคกลาง ประกอบด้วย

1.วัดธรรมมงคล กรุงเทพฯ 2.วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร เขตปทุมวัน 3.วัดบวรนิเวศวิหาร ราชมหาวิหาร 4.วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร 5.วัดปากน้ำภาษีเจริญ 6.วัดพระราม ๙ 7.วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร 8.วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร 9. วัดป่าอัมพวัน จ.ชลบุรี 10. วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย

1.วัดพุทธนิมิตร (ภูค่าว) จ.กาฬสินธุ์ 2.วัดอุดมมงคลคาศิริเขต จ.ขอนแก่น 3.วัดพระธาตุมหาชัย จ.นครพนม 4.วัดป่าสาละวัน จ.นครราชสีมา 5.วัดวะภูแก้ว จ.นครราชสีมา 6.วัดป่าวิเวกวัฒนาราม จ.มุกดาหาร 7.วัดภูจ้อก้อ (วัดบรรพตคีรี) จ.มุกดาหาร 8.วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วนาราม (พระมหาเจดีย์ชัยมงคล) จ.ร้อยเอ็ด 9.วัดถ้ำผาปู่ จ.เลย 10.วัดป่าสัมมานุสรณ์ จ.เลย

ภาคใต้ ประกอบด้วย

1.วัดถ้ำเสือ จ.กระบี่ 2.วัดเจ้าฟ้าศาลาลอย จ.ชุมพร 3.สวนโมกขพลาราม (วัดธารน้ำไหล) จ.สุราษฎร์ธานี 4.สำนักปฏิบัติธรรมหินลาด-น้ำเค็ม จ.สุราษฎร์ธานี

10. ประวัติวัดอัมพวัน จ. สิงห์บุรี

ประวัติวัดอัมพวัน

วัดอัมพวันอยู่ที่อำเภอพรหมบุรีจังหวัดสิงห์บุรี

ตำแหน่งที่ตั้งวัดอัมพวัน

เลขที่ 53 บ้าน ถนนเอเชีย กิโลเมตรที่ 130 หมู่ที่ 4 ตำบลสงฆ์บ้านแปง ตำบลบ้านเมืองพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ประวัติความเป็นมาของวัด

วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นชื่อเดิมมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา อุโบสถหลังเก่าได้ชำรุดและพังลง เมื่อวันอังคารที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2511 ตรงกับวันแรม 7 ค่ำ เดือน 3 ปีจอเวลา 09.45 น. ได้รื้อถอนเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2511 ตรงกับแรม 7 ค่ำ เดือน 12 เวลา 10.00 น. ด้วยแรงชาวบ้านและรอยกของ ป.พัน 101 มาช่วยกันรื้ออุโบสถ เสร็จเรียบร้อยภายใน 4 วัน เริ่มก่อสร้างอุโบสถ วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2511 วางศิลาฤกษ์ 14-15 มีนาคม พ.ศ.2512 สร้างเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2513 รวมเวลาการก่อสร้าง 1 ปี 4 เดือน 15 วัน ผูกพัทธสีมาวันที่ 8-12 เมษายน พ.ศ. 2513

ศิลาจารึกในอุโบสถหลังเก่าจารึกเป็นภาษาจีนว่าคนจีนได้สร้างอุโบสถวัดอัมพวัน สมัยเหม็งเซี้ยว คนจีนได้นำเรือกำปั่นมาทำการค้าขายกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมืองลพบุรี มา กับฝรั่งชาติฮอลันดา จอดหน้าวัดอัมพวัน ได้สร้างโบสถ์วัดอัมพวัน สมัยเจ้าอาวาสวัดอัมพวันชื่อ พระครูญาณสังวร อายุ 99 ปี สร้างโบสถ์เสร็จแล้ว ฝรั่งเพื่อนคนจีนได้ขอพระราชทาน พระหน้าปรก

หินทั้งสององค์จากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ให้คนจีนเอาไว้ในโบสถ์ จนถึงการสร้างโบสถ์หลังใหม่มาจนถึงทุกวันนี้

วัดนี้เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ตามลำดับ มาถึง พ.ศ. 2513 กรมการศาสนาได้ยกย่องให้เกียรติ เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างมาจนบัดนี้

ในปัจจุบันวัดอัมพวัน โดยพระเทพสิงหนราจารย์ (หลวงพ่อจรรย์ ฐิตธมฺโม) ได้เปิดสำนักฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน 4 ขององค์พระศาสดาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อสอนให้แก่ผู้ใคร่ฝึกปฏิบัติธรรม ได้รับความรู้ที่ถูกต้องในการปฏิบัติ ตลอดจนอบรมธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นในที่สุด

11. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัตนา ตั้งชลทิพย์ (2530) ได้ศึกษาผลของการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติที่มีต่อสุขภาพจิตของเด็กวัยเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 อายุระหว่าง 14-16 ปี จำนวน 37 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 17 คน กลุ่มควบคุม 20 คน ทำการทดลองฝึกสมาธิประมาณ 8 สัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่า หลังการฝึกสมาธิกลุ่มทดลองมีสภาวะสุขภาพจิตดีวก่อนทำการฝึกสมาธิอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน คือ ความรู้สึกผิดปกติดังร่างกายความซึมเศร้า และความวิตกกังวล

กัญญ์ชลี บุญสอน (2542: 63-74) ได้ศึกษาผลของการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติที่มีต่อสุขภาพจิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 17 คน ผลการศึกษาพบว่า หลังการฝึกสมาธิ สภาวะสุขภาพของนักเรียนที่เข้ารับการฝึกสมาธิ ด้านการย่ำคิดย่ำทำ ด้านความรู้สึกไม่ชอบติดต่อกับคนอื่น ด้านความวิตกกังวล ด้านความกลัวโดยไม่มีเหตุผล ด้านความหวาดระแวงและด้านอาการโรคจิต ดีขึ้นกว่าก่อนการฝึกสมาธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิภาพร ลครวงษ์ (2542: 145-148) ได้ศึกษาผลของการให้คำปรึกษา การฝึกสมาธิและการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มร่วมกับการฝึกสมาธิ ที่มีต่อสุขภาพจิตของนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 30 คน ใช้เวลาศึกษา 5 สัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่า หลังการทดลองนักศึกษาที่ได้รับการฝึกทั้ง 3 วิธีสามารถจัดการกับปัญหาด้านสุขภาพจิตได้ดีวก่อนการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พวงทิพย์ นาคเป้า (2543) ได้ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริง และการฝึกสมาธิต่อการเพิ่มระดับการควบคุมตนเองของเยาวชน อายุระหว่าง 14-17 ปี ที่กระทำผิดกฎหมาย 30 คน ผลการศึกษาพบว่าหลังการทดลองการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงและการฝึกสมาธิ กลุ่มทดลองมีการควบคุมตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2538) ได้ศึกษาผลของการฝึกอาสนะและสมาธิตามแนวนี้โออิวิแมนนิส ต่อการเพิ่มความเห็นคุณค่าในตนเอง ของสตรีในสถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดตระการ

ผลการศึกษาพบว่า หลังการทดลองความเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สร้อยสุดา อิมอรุณรักษ์ (2543: 9) ได้ศึกษาผลของการฝึกอานาปานสติภาวนาที่มีต่อภาวะสุขภาพจิต กลุ่มตัวอย่าง 63 คน เป็นชาย 38 คน หญิง 25 คน ที่เข้าฝึกอานาปานสติภาวนาแบบเข้มข้น 8 วัน ใช้แบบสำรวจสุขภาพจิตสำหรับคนไทย TMHQ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่เข้าฝึกที่มีภาวะสุขภาพจิตปกติตั้งแต่แรก หลังฝึกส่วนใหญ่ตอบแบบสำรวจว่าสุขภาพจิตดีขึ้นเกือบทุกด้าน และผู้เข้าฝึกที่มีความรู้สึกผิดปกติทางด้านร่างกายตั้งแต่แรก ผลักฝึกแล้วตอบแบบสำรวจว่าสุขภาพจิตดีขึ้น

พริ้มเพรา ดิษยวณิช (2544) ได้ศึกษาผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีต่อบุคลิกภาพและเชาว์อารมณ์ ของผู้ฝึกปฏิบัติ จำนวน 49 คน อายุระหว่าง 10-70 ปี โดยฝึกวิปัสสนากรรมฐานแบบเข้ม 7 วัน ผลการศึกษาพบว่า หลังการฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐาน ผู้เข้ารับการฝึกมีระดับความมั่นคงทางอารมณ์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ทศนคติ ใช้แนวคิดของ Doob (1967) ซึ่งกล่าวว่า ทศนคติ คือ การตอบสนองที่มีความหมายทางสังคมของบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นการตอบสนองที่เกิดจากแรงขับภายในของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้ารูปแบบต่างๆ อันเป็นผลทำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาในภายหลัง

โดยในการศึกษาทศนคติที่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมครั้งนี้ มีทศนคติ 4 ด้านคือ

- แนวคิดความเป็นสมณะ อ้างอิงจาก www.dhamma.livibg.in.th ซึ่งกล่าวว่า สมณะ คือ จิต อยู่กับจิต จึงได้ชื่อว่า รู้ตนเอง หรืออยู่กับตนเอง ผู้ไม่หลงเพลินไปกับมายาอันยั่วยุล่อลวง ย่อมสงบ

- แนวคิดความมีสติ อ้างอิงจากแนวคิดของ นพ.ชูฤทธิ์ เต็งไธสรณ์ (13 ตุลาคม 2547) สติ คือ ความระลึกได้ หมายถึง การควบคุมจิตไว้กับกิจที่ทำหรือที่เกี่ยวข้องอยู่ ความไม่เผลอ การระลึกได้ถึงสิ่งที่ผ่านเลยไปแล้ว

- แนวคิดการมีปัญญา อ้างอิงจาก www.yimsiam.com ปัญญา หมายถึง ความรู้จริงเกี่ยวกับเรื่องต่างๆอย่างทั่วถึง หรือรู้ตลอด โดยอาศัยความเพียร อาศัยการพัฒนาอยู่เสมอ

- แนวคิดสมาธิ อ้างอิงจาก นพ.ชูฤทธิ์ เต็งไธสรณ์ (13 ตุลาคม 2547) สมาธิ ความมีจิตสงบตั้งมั่นแน่วแนอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่คิดฟุ้งซ่าน

แนวคิดด้านประชากรศาสตร์ที่ใช้เป็นของ เบเรลสัน และสไตเนอร์ (ชิบ จิตนิยม. 2534 อ้างอิงจาก berelson; & Steiner.n.d.) ได้แสดงความเห็นว่า คนเรามีแนวโน้มที่จะดูและฟังการสื่อสารที่สอดคล้องกับกรอบอ้างอิงทางความคิดของเขา ซึ่งกรอบอ้างอิงแนวความคิดนี้ หมายรวมถึง บทบาททางเพศ การศึกษา ความสนใจ และความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ สถานภาพทางสังคมและอื่นๆ ที่เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญของบุคคล โดยกรอบอ้างอิงทางความคิดเหล่านี้ ทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องของความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

สำหรับแนวคิดที่เลือกใช้ในการศึกษาพฤติกรรมกับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต คือ ทฤษฎีของ สมโภชน เอี่ยมสุภานิต (2526) ซึ่งกล่าวไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนอง หรือได้ตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถ สังเกตได้ ได้ยินได้ อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าการแสดงออก หรือการ ตอบสนองนั้น จะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกาย ร่วมกับแนวคิดด้านทัศนคติของ เพ็ตตี้และ แคคซิออปโป (Petty and Cacioppo, 1984) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า ความเชื่อสัมพันธ์กับทัศนคติ ถ้า บุคคลมีความเชื่อเช่นใด ก็ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติเช่นนั้นด้วยและอาจจะนำไปสู่การแสดง พฤติกรรมในเวลาต่อมา เพราะในทางจิตวิทยาถือว่าทัศนคติมีผลโดยตรงต่อการทำนายพฤติกรรมที่ จะเกิดขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี” เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive research) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยใช้สูตรในการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากร ดังนี้ (กัลยา วาณิชยบัญชา. 2544: 74)

$$n = \frac{Z^2_{1-\alpha/2}(pq)}{E^2}$$

n	=	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
Z	=	ระดับความเชื่อมั่น
P	=	ค่าเปอร์เซ็นต์ที่คาดหวัง
q	=	1 - p
E	=	ความคลาดเคลื่อนสูงสุดที่ยอมให้เกิดขึ้น

สำหรับกรณีไม่ทราบค่า p และ q มีค่าสูงสุดเมื่อ $p = 0.5$ และ $q = 0.5$

กำหนดให้ $\alpha = 0.05$ จะได้ $Z = 0.95$ มีค่าเท่ากับ 1.96 $E = 0.05$ หรือ 5%

แทนค่าในสูตร

$$\begin{aligned} n &= \frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2} \\ &= \frac{9.604}{0.0025} \\ &= 384.16 \sim 385 \end{aligned}$$

จากการคำนวณได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 385 คน โดยสำรวจ 4% เท่ากับ 15 คน เพื่อป้องกันแบบสอบถามที่เกิดความผิดพลาดจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างซึ่งจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของงานวิจัย ดังนั้นจึงรวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 400 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง มีขั้นตอนในการเลือกดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยในการจัดเก็บแบบสอบถามนั้นเจาะจงเลือกเฉพาะผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในช่วงวันหยุดต่อเนื่อง เนื่องจากโดยปกติการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันจะทำการต่อเนื่องอย่างน้อย 3 วันติดกัน (www.jarun.org) การที่จะได้ข้อมูลที่หลากหลายจากคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่เรียนหรือเป็นคนทำงาน จึงเลือกมาในวันหยุดต่อเนื่อง ขั้นตอนที่ 2 การสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความสะดวก (Convenience sampling) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำแบบสอบถามที่ได้จัดเตรียมไว้จัดเก็บข้อมูล จนครบ 400 คน ตามจำนวนที่ต้องการ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ คือ การออกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินการสร้าง มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. สร้างแบบสอบถามโดยขอบเขตของแบบสอบถามจะเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัวของผู้มาปฏิบัติธรรม ทศนคติด้านสมณะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา และพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรม ของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
3. รูปแบบของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามทางด้านประชากรศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา ประกอบด้วยแบบสอบถามปลายปิด มีจำนวน 7 ข้อ มีระดับการวัดข้อมูล ดังต่อไปนี้

1.1 เพศ ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)

1.1.1 ชาย

1.1.2 หญิง

1.2 อายุ ระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal scale) ซึ่งกำหนดอายุ
จำนวน โดยใช้สูตรดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ.2549: 129)

ความกว้างของอันตรภาคชั้น =

ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด-ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด

จำนวนชั้น

การเลือกอายุของกลุ่มตัวอย่างนั้น เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากทาง www.nitadebangkok.com พบว่าผู้ที่มาปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เป็นเด็ก/นักศึกษา ช่วงอายุเริ่มต้นจึงเริ่มที่ 24 ปี ส่วนอายุสูงสุดไม่ได้จำกัด เนื่องจากทางวัดไม่ได้มีกฎเกณฑ์ตรงนี้ โดยกำหนดจำนวนชั้นของข้อมูล คือ 4 ชั้น ดังนั้นความกว้างของอันตรภาคชั้นคือ

ความกว้างของอันตรภาคชั้น

65 – 24

4

= 10 ปี

จากการคำนวณช่วงอายุข้างต้น สามารถแสดงช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

- 1.2.1 น้อยกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี
- 1.2.2 25 – 34 ปี
- 1.2.3 35 – 44 ปี
- 1.2.4 มากกว่า 45 ปี ขึ้นไป

1.3 สถานภาพ ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)

- 1.3.1 โสด
- 1.3.2 สมรส/อยู่ด้วยกัน
- 1.3.3 หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่

1.4 ระดับการศึกษา ระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal scale)

- 1.4.1 ประถมศึกษา
- 1.4.2 มัธยมศึกษา
- 1.4.3 ปวช./ปวส./อนุปริญญา
- 1.4.4ปริญญาตรี
- 1.4.5 สูงกว่าปริญญาตรี
- 1.4.6 อื่นๆโปรดระบุ...

1.5 อาชีพ ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)

- 1.5.1 นักศึกษา
- 1.5.2 รับจ้าง
- 1.5.3 ค้าขาย
- 1.5.4 ทำไร่/ทำสวน
- 1.5.5 ข้าราชการบำนาญ
- 1.5.6 เลี้ยงสัตว์
- 1.5.7 บริษัทเอกชน
- 1.5.8 ข้าราชการ
- 1.5.9 อื่นๆโปรดระบุ.....

1.6 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal scale) ซึ่งกำหนดช่วงรายได้ต่อเดือน คำนวณโดยใช้สูตร ดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2549: 129)

ความกว้างของอันตรภาคชั้น =
$$\frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด}-\text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

เกณฑ์การกำหนดรายได้ขั้นต่ำสุด ข้อมูลจาก www.nitadebangkok.com ผู้ที่มาปฏิบัติส่วนใหญ่เป็นเด็กเยาวชนและนักศึกษา ยังไม่มีรายได้เป็นของตนเองเงินที่ได้รับส่วนใหญ่มาจากผู้ปกครอง จึงกำหนดให้เป็น น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท โดยกำหนดจำนวนชั้นของข้อมูลคือ 5 ชั้น ดังนั้นความกว้างของอันตรภาคชั้นคือ

ความกว้างของอันตรภาคชั้น =
$$\frac{60,000 - 10,000}{5}$$

$$= 10,000 \text{ บาท}$$

จากการคำนวณช่วงรายได้ต่อเดือนข้างต้น สามารถแสดงช่วงรายได้ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

- 1.6.1 น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท
- 1.6.2 10,001-20,000 บาท
- 1.6.3 20,001-30,000 บาท
- 1.6.4 30,001-40,000 บาท
- 1.6.5 สูงกว่า 40,000 บาท

- 1.7 ภูมิลำเนา ระดับการวัดข้อมูลเป็นประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)
 - 1.7.1 ภาคเหนือ
 - 1.7.2 ภาคกลาง
 - 1.7.3 ภาคตะวันออก
 - 1.7.4 ภาคตะวันตก
 - 1.7.5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - 1.7.6 ภาคใต้
 - 1.7.7 กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามข้อมูลพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ซึ่งลักษณะคำถามมีทั้งปลายเปิด ปลายปิด และเป็นคำถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นลักษณะแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามที่ใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale โดยใช้มาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale Method) โดยใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับโดยมีการกำหนดการให้คะแนน ดังนี้

- ระดับ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ระดับ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย
- ระดับ 3 หมายถึง เฉยๆ
- ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วย
- ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538 : 10)

$$\begin{aligned} \text{ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล}} \\ &= (5 - 1) / 5 \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ตาราง 1 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับความเห็นด้วยในเหตุผลของการมาปฏิบัติธรรม

คะแนนเฉลี่ย	ระดับพฤติกรรม
4.21 – 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3.41 – 4.20	เห็นด้วย
2.61 – 3.40	เฉยๆ
1.81 – 2.60	ไม่เห็นด้วย
1.00 – 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รวมทั้งแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม มีลักษณะแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามที่ใช้มาตรวัดแบบ แบบ Semantic Differential Scale โดยใช้มาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale Method) โดยใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับ คือ

- ระดับ 5 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านวันละหลายครั้ง
- ระดับ 4 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านทุกวัน
- ระดับ 3 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านบ่อยครั้ง
- ระดับ 2 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านนานๆครั้ง
- ระดับ 1 หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติธรรมที่บ้านเลย

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น

=

ค่าสูงสุด – ค่าต่ำสุด

จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล

=

(5 – 1) / 5

=

0.8

ตาราง 2 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมเองที่บ้าน

คะแนนเฉลี่ย	ระดับพฤติกรรม
4.21 – 5.00	ปฏิบัติธรรมที่บ้านวันละหลายครั้ง
3.41 – 4.20	ปฏิบัติธรรมที่บ้านทุกวัน
2.61 – 3.40	ปฏิบัติธรรมที่บ้านบ่อยครั้ง
1.81 – 2.60	ปฏิบัติธรรมที่บ้านนานๆครั้ง
1.00 – 1.80	ไม่เคยปฏิบัติธรรมที่บ้านเลย

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมมี 2 ข้อ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น มีลักษณะแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามที่ใช้มาตรวัดแบบ Semantic Differential Scale โดยใช้มาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale Method) โดยใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับ คือ

- ระดับ 5 หมายถึง กลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีกแน่นอน
- ระดับ 4 หมายถึง น่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีก
- ระดับ 3 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีกหรือไม่
- ระดับ 2 หมายถึง น่าจะไม่กลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีก
- ระดับ 1 หมายถึง ไม่กลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีกแน่นอน

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น

=

ค่าสูงสุด – ค่าต่ำสุด

จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล

=

(5 – 1) / 5

=

0.8

ตาราง 3 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

คะแนนเฉลี่ย	ระดับแนวโน้มพฤติกรรม
4.21 – 5.00	กลับมาปฏิบัติธรรมแน่นอน
3.41 – 4.20	น่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมอีก
2.61 – 3.40	ไม่แน่ใจ
1.81 – 2.60	ไม่น่าจะกลับมาปฏิบัติธรรม
1.00 – 1.80	ไม่กลับมาปฏิบัติธรรมแน่นอน

คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อผู้อื่นใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับ คือ

- ระดับ 5 หมายถึง บอกต่อแน่นอน
- ระดับ 4 หมายถึง น่าจะบอกต่อ
- ระดับ 3 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะบอกต่อหรือไม่
- ระดับ 2 หมายถึง น่าจะไม่บอกต่อ
- ระดับ 1 หมายถึง ไม่บอกต่อแน่นอน

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น = $\frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล}}$

= $(5 - 1) / 5$

= 0.8

ตาราง 4 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับแนวโน้มการบอกต่อผู้อื่นในการมาปฏิบัติธรรม

คะแนนเฉลี่ย	ระดับแนวโน้มพฤติกรรม
4.21 – 5.00	บอกต่อแน่นอน
3.41 – 4.20	น่าจะบอกต่อ
2.61 – 3.40	ไม่แน่ใจ
1.81 – 2.60	ไม่น่าจะบอกต่อ
1.00 – 1.80	ไม่บอกต่อแน่นอน

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีต่อการเป็นสมณะ การมีสติ การมีสมาธิ และการมีปัญญา เป็นลักษณะของแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีการวัดระดับข้อมูลประเภทอันตรภาค (Interval scale) 5 ระดับโดยมีการกำหนดการให้คะแนน ดังนี้

- ระดับ 1 หมายถึง ไม่ดีอย่างมาก
- ระดับ 2 หมายถึง ไม่ดี
- ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง
- ระดับ 4 หมายถึง ดี
- ระดับ 5 หมายถึง ดีมาก

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 2) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น = $\frac{\text{สูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล}}$

= $(5 - 1) / 5$

= 0.8

ตาราง 5 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับความเห็นด้วยต่อทัศนคติด้านต่างๆ

คะแนนเฉลี่ย	ระดับทัศนคติ
4.21 – 5.00	ดีมาก
3.41 – 4.20	ดี
2.61 – 3.40	ปานกลาง
1.81 – 2.60	ไม่ดี
1.00 – 1.80	ไม่ดีอย่างมาก

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่จะศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. รวบรวมสาระและเนื้อหาต่างๆที่ได้จากเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

3. นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ให้ครอบคลุมตามความมุ่งหมายของงานวิจัย

4. นำแบบสอบถามที่ได้เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และเสนอแนะเพิ่มเติมนำมาแก้ไข

5. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขในขั้นที่ 4 เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

6. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้วนำไปทดลองใช้กับประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน เป็นการทดสอบความเชื่อมั่นของกลุ่มคำถาม โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α) ของครอนบัต (Cronbach's alpha coefficient) (กัลยา วาณิชยปัญญา 2544: 449)

$$\text{Cronbach's alpha } (\alpha) = \frac{k \text{Covariance} / \text{Variance}}{1 + (k-1) \text{Covariance} / \text{variance}}$$

โดยที่ k = จำนวนคำถาม

Covariance = ค่าเฉลี่ยของค่าแปรปรวนร่วมระหว่างคำถามต่าง ๆ

Variance = ค่าเฉลี่ยของค่าแปรปรวนของคำถาม

7. ปรับปรุงแบบสอบถามอีกครั้งหนึ่งแล้วนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ที่กำหนดไว้ ซึ่งผลการทดสอบความเชื่อมั่นมีดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α) ของปัจจัยด้านทัศนคติมีค่าเท่ากับ 0.845

ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α) ของปัจจัยด้านพฤติกรรมมีค่าเท่ากับ 0.859

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 2 แหล่ง ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการรวบรวมข้อมูลบทความ และงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง จากสิ่งพิมพ์ หนังสือ และข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านสื่อทางอินเทอร์เน็ต

2. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำนวน 400 ชุด

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการประมวลผลโดยใช้โปรแกรม SPSS/PC (Statistical package for the social science) เพื่อคำนวณค่าทางสถิติของข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน โดยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลส่วนตัวของผู้บริโภคในแบบสอบถามส่วนที่ 1

$$P = \frac{f}{n}(100)$$

- เมื่อ P คือ ค่าร้อยละ หรือ % (Percentage)
- F คือ ค่าความถี่ที่ต้องการแปลงเป็นค่าร้อยละ
- n คือ ค่าจำนวนความถี่ทั้งหมดหรือจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลในแบบสอบถามส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 โดยใช้สูตรดังต่อไปนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา. 2544: 49)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

- เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
- $\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
- n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) โดยใช้แปลความหมายของข้อมูลในแบบสอบถามส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 โดยใช้สูตรดังต่อไปนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา. 2544: 49)

ใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{n\sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

- เมื่อ S.D. แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- $\sum X^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
- $(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
- n แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

2. การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) (กัลยา วาณิชยปัญญา. 2544: 449)

Cronbach's alpha (α)

=

$$\frac{k\overline{\text{Covariance}} / \overline{\text{Variance}}}{+ (k-1) \overline{\text{Covariance}} / \overline{\text{variance}}}$$

โดยที่ k

=

จำนวนคำถาม

$\overline{\text{Covariance}}$

=

ค่าเฉลี่ยของค่าแปรปรวนร่วมระหว่างคำถามต่างๆ

$\overline{\text{Variance}}$

=

ค่าเฉลี่ยของค่าแปรปรวนของคำถาม

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่

3.1 ค่าสถิติ t-test เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ในกรณีทราบค่าความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน เพื่อใช้ทดสอบสมมติฐานจำนวน 1 ข้อ ในข้อที่ 1 ในแบบสอบถามส่วนที่ 1 ด้านเพศ (ชูศรี วงศ์รัตน์.2541: 165)

ในกรณีความแปรปรวน 2 กลุ่มเท่ากัน $S_1^2 = S_2^2$ ใช้สูตร

t

=

$$\frac{\overline{X_1} - \overline{X_2}}{S_p \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}$$

สถิติที่ใช้ในการทดสอบ t มีชั้นแห่งความเป็นอิสระ $df = n_1 + n_2 - 2$

เมื่อ	$\overline{X_i}$	แทน	ค่าเฉลี่ยตัวอย่างกลุ่มที่ i ; i = 1 , 2
	S_p	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตัวอย่างรวมจากตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม
	n_i	แทน	ขนาดตัวอย่างของกลุ่มที่ i
	S_i^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของตัวอย่างกลุ่มที่ i ; i = 1 , 2
	S_p^2	=	$\frac{(n_1-1)S_1^2 + (n_2-1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2}$

ในกรณีความแปรปรวนทั้ง 2 กลุ่มไม่เท่ากัน $S_1^2 \neq S_2^2$ ใช้สูตร

$$t = \frac{\overline{x_1} - \overline{x_2}}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$$

สถิติที่ใช้ทดสอบ t มีชั้นแห่งความเป็นอิสระ = V

$$V = \frac{\left[\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2} \right]^2}{\frac{\left(\frac{s_1^2}{n_1} \right)}{n_1 - 1} + \frac{\left(\frac{s_2^2}{n_2} \right)}{n_2 - 1}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t-distribution
	$\overline{x_1}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	$\overline{x_2}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	s_1^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	s_2^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	n_1	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	n_2	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	V	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ

ค่า F-Test ใช้วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ใช้ทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เพื่อใช้ทดสอบสมมติฐานจำนวน 4 ข้อ ตั้งแต่ข้อที่ 2-7 ในด้าน อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และภูมิฐานะ (ชูศรี วงศ์รัตน์.2541: 236)

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

- เมื่อ F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F-Distribution
- MS_b แทน ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Mean square between groups)
- MS_w แทน ค่าประมาณของความแปรปรวนภายในกลุ่ม (Mean square between error)
- Df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ ได้แก่ ระหว่างกลุ่ม (k-1), ภายในกลุ่ม (n-k)

กรณีผลการทดสอบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแล้ว ต้องทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อไป เพื่อดูว่าคู่ใดบ้างที่แตกต่างกัน โดยใช้วิธี Fisher's Least Significant Difference (LSD) (กัลยา วาณิชยปัญญา. 2545: 333)

$$LSD = t_{1-\alpha/2;n-k} \sqrt{MSE \left[\frac{1}{n_i} + \frac{1}{n_j} \right]}$$

โดยที่ $n_i \neq n_j$

- | | | | |
|----------------------|-----|-----|--|
| เมื่อ | LSD | แทน | ผลต่างนัยสำคัญที่คำนวณได้สำหรับประชากรกลุ่มที่ i และ j |
| $t_{1-\alpha/2;n-k}$ | | แทน | ค่าที่ใช้พิจารณาในการแจกแจงแบบ T-distribution ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และชั้นแห่งความเป็นอิสระภายในกลุ่ม = n-k |
| MSE | | แทน | ค่าความแปรปรวนภายในกลุ่ม (MS_w) |
| n_i | | แทน | จำนวนตัวอย่างของกลุ่ม i |
| n_j | | แทน | จำนวนตัวอย่างของกลุ่ม j |
| α | | แทน | ค่าความคลาดเคลื่อน |

ใช้ค่า Brown-Forsythe (β) กรณีค่าความแปรปรวนของแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน (Hartung. 2001: 300) มีสูตรดังนี้

$$\beta = \frac{MS_{(B)}}{MS_{(W)}}$$

โดยค่า $MS_{(W)} \sum_{i=1}^k \left(1 - \frac{n_j}{N}\right) S_1^2$

เมื่อ	β	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน Brown-Forsythe
	$MS_{(B)}$	แทน	ค่าประมาณของความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Mean Square between group)
	$MS_{(W)}$	แทน	ค่าประมาณของความแปรปรวนภายในกลุ่ม (Mean Square within group) สำหรับ Brown-Forsythe
	k	แทน	จำนวนกลุ่มของตัวอย่าง
	n_i	แทน	จำนวนตัวอย่างของกลุ่ม i
	N	แทน	ขนาดของประชากร
	S_1^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ i

กรณีผลการทดสอบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบเป็นรายคู่ เพื่อดูว่ามีคู่ใดที่แตกต่างกันโดยใช้วิธี Dunnett's T3 (วิเชียร เกศสิงห์.2543: 116) มีสูตรดังนี้

$$t = \frac{\overline{x_i} - \overline{x_j}}{MS_{(w)} \left(\frac{1}{n_i} + \frac{1}{n_j} \right)}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t-distribution
	$MS_{(w)}$	แทน	ค่าประมาณของความแปรปรวนภายในกลุ่ม (Mean Square within group) สำหรับ Brown-Fordythe
	$\overline{X_i}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ i
	$\overline{X_j}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ j
	N_i	แทน	จำนวนตัวอย่างของกลุ่มที่ i
	N_j	แทน	จำนวนตัวอย่างของกลุ่มที่ j

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ Pearson Product – moment correlation เป็นการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน เพื่อใช้ในการทดสอบ สมมติฐาน ในแบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 (กัลยา วานิชย์บัญชา.2545: 332-333)

$$r = \frac{n\sum XY - (\sum X)(\sum Y)}{\sqrt{[n\sum X^2 - (\sum X)^2][n\sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

- เมื่อ r = สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
- $\sum X$ = ผลรวมคะแนน X
- $\sum Y$ = ผลรวมคะแนน Y
- $\sum X^2$ = ผลรวมคะแนนชุด X แต่ละตัวยกกำลังสอง
- $\sum Y^2$ = ผลรวมคะแนนชุด Y แต่ละตัวยกกำลังสอง
- $\sum XY$ = ผลรวมของผลคูณระหว่างคะแนนชุด X และชุด Y
- n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

โดยที่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าระหว่าง $-1 < r < 1$ ความหมายของค่า r มีดังนี้ (กัลยา วาณิชยปัญญา. 2545: 280)

1. ค่า เป็นลบ แสดงว่า X และ Y มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกัน คือ ถ้า X เพิ่มขึ้น Y จะลดลง แต่ถ้า X ลด Y จะเพิ่ม
2. ค่า r เป็นบวก แสดงว่า X และ Y มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้า X เพิ่มขึ้น Y จะเพิ่มขึ้น แต่ถ้า X ลด Y จะลดลงด้วย
3. ค่า r มีค่าเข้าใกล้ 1 หมายถึง X และ Y มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กันมาก
4. ถ้า r มีค่าเข้าใกล้ -1 หมายถึง X และ Y มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามและมีความสัมพันธ์กันมาก
5. ถ้า $r = 0$ แสดงว่า X และ Y ไม่มีความสัมพันธ์กัน
6. ถ้า r เข้าใกล้ 0 แสดงว่า X และ Y มีความสัมพันธ์กันน้อย

ระดับความสัมพันธ์สามารถอธิบายได้ดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ.2549: 266)

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์		ระดับความสัมพันธ์
$\pm .81$ ถึง ± 1	ถือว่า	มีความสัมพันธ์สูงมาก
$\pm .61$ ถึง $\pm .80$	ถือว่า	มีความสัมพันธ์สูง
$\pm .41$ ถึง $\pm .61$	ถือว่า	มีความสัมพันธ์ปานกลาง
$\pm .21$ ถึง $\pm .40$	ถือว่า	มีความสัมพันธ์ต่ำ
$\pm .01$ ถึง $\pm .20$	ถือว่า	มีความสัมพันธ์ต่ำมาก

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเรื่องทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อ ดังนี้

n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation) ของคะแนนของกลุ่มตัวอย่าง
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลบวกกำลังสองของคะแนน(Mean of Squares)
df	แทน	ขั้นของความอิสระ(Degree of Freedom)
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณา t-Distribution
F-Ratio	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณา F-Distribution
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
H0	แทน	สมมติฐานหลัก
H1	แทน	สมมติฐานรอง
*	แทน	ค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
**	แทน	ค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ตอน ตามลำดับดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี
- ตอนที่ 2 ข้อมูลพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี
- ตอนที่ 3 ข้อมูลแนวโน้มพฤติกรรมในการมาปฏิบัติธรรม
- ตอนที่ 4 ข้อมูลทัศนคติในการมาปฏิบัติธรรม
- ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรีที่ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนา โดยนำเสนอในรูปของจำนวน และร้อยละ แสดงดังตารางที่ 1

ตาราง 6 แสดงจำนวน (ความถี่) และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนา

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
ชาย	73	18.20
หญิง	327	81.80
รวม	400	100.00
2. อายุ		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี	43	11.00
25 - 34 ปี	137	34.00
35 - 44 ปี	137	34.00
45 ปีขึ้นไป	83	21.00
รวม	400	100.00
3. สถานภาพ		
โสด	210	53.00
สมรส/อยู่ด้วยกัน	143	36.00
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	47	12.00
รวม	400	100.00

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	20	5.00
มัธยมศึกษา	62	16.00
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	49	12.00
ปริญญาตรี	195	49.00
สูงกว่าปริญญาตรี	58	15.00
อื่นๆเช่นไม่ได้เรียนหนังสือ	16	4.00
รวม	400	100.00
5. อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	35	8.85
รับจ้าง	47	12.11
ค้าขาย	46	12.00
ทำไร่/ทำสวน	1	0.01
ข้าราชการบำนาญ	8	0.02
เลี้ยงสัตว์	1	0.01
พนักงานบริษัทเอกชน	97	25.00
รับราชการ	111	28.00
อื่นๆ เช่น ธุรกิจส่วนตัว แม่บ้าน ตกงาน54		14.00
รวม	400	100.00
6. รายได้		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	101	25.00
10,001-20,000 บาท	160	40.00
20,001-30,000 บาท	71	18.0
30,001-40,000 บาท	32	8.00
40,001 บาทขึ้นไป	35	9.00
รวม	399	100.00

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
7. ภูมิลำเนา		
ภาคเหนือ	61	15.00
ภาคกลาง	114	29.00
ภาคตะวันออก	41	10.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	54	14.00
ภาคใต้	36	9.00
กรุงเทพมหานคร	93	23.00
รวม	399	100.00

จากตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 400 คน ได้ดังนี้

เพศ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 327 คน คิดเป็นร้อยละ 81.80 เพศชาย จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 18.20

อายุ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่ มีอายุ 25-34 ปี จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 34.0 และอายุ 35-44 ปี จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 34.0 รองลงมา คือ มีอายุ 45 ปีขึ้นไป จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0 และมีอายุต่ำกว่า 24 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 11.0

สถานภาพ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 53.0 รองลงมามีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 และมีสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0

ระดับการศึกษา ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 49.0 รองลงมา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.0 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ระดับปวช/ปวส/อนุปริญญา จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 และระดับประถมศึกษา จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00 และอื่นๆ เช่น ไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0

อาชีพ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 รองลงมา เป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 อาชีพอื่นๆ เช่น ประกอบธุรกิจส่วนตัว แม่บ้าน ตกงาน จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 รับจ้าง จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 12.11 ค้าขาย 46 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0นักเรียน/นักศึกษา จำนวน

35 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 ข้าราชการบำนาญ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2 ทำไร่/ทำสวน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.01 และเลี้ยงสัตว์ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.01

รายได้ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน10,001-20,000 บาท มีจำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 รองลงมามีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 มีรายได้เฉลี่ย 20,001-30,000 บาท จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 18.0 มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 40,000 บาทขึ้นไป จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 และมีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 30,001-40,000 บาท จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.0

ภูมิลำเนา ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 29.0 รองลงมามีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือ จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออก จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0

จากตารางที่ 6 เนื่องจากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามด้านระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ มีความแตกต่างทางด้านจำนวน (ความถี่) ของข้อมูลสูง จึงทำการจัดกลุ่มข้อมูลใหม่ ดังนี้ ตาราง 7 แสดงจำนวน (ความถี่) และค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ แบ่งชั้นความถี่ใหม่

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
4. การศึกษา		
มัธยมศึกษา	62	16.00
ปวช/ปวส/อนุปริญญา	49	12.00
ปริญญาตรี	195	49.00
สูงกว่าปริญญาตรี	58	15.00
อื่นๆ เช่น ไม่ได้เรียน ประถมศึกษา	36	9.00
รวม	400	100.00
5. อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	35	9.00
รับจ้าง	47	12.00
ค้าขาย	46	12.00
ข้าราชการ	111	28.00
พนักงานบริษัทเอกชน	97	24.00
อื่นๆเช่น เกษตรกร แม่บ้าน ธุรกิจส่วนตัว	64	16.00
รวม	400	100.00

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
6. รายได้		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	101	25.00
10,001-20,000 บาท	160	40.00
20,001-30,000 บาท	71	18.00
30,001 บาทขึ้นไป	67	17.00
รวม	399	100.00

จากตาราง 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยแบ่งชั้นความถี่ใหม่ได้ดังนี้

ระดับการศึกษา ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 49.0 รองลงมา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.0 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ระดับปวช/ปวส/อนุปริญญา จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 และระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0

อาชีพ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นข้าราชการ จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 รองลงมา เป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 24.0 เกษตรกร/ประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 16.00 รับจ้าง จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 ค้าขาย 46 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 และเป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0

รายได้ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีจำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 รองลงมา มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 มีรายได้เฉลี่ย 20,001-30,000 บาท จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 18.0 และมีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 30,001 บาทขึ้นไป จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการมาปฏิบัติธรรม ในด้านเหตุผล ความถี่ และช่วงเวลาในการปฏิบัติธรรม

ตาราง 8 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของข้อมูลระยะเวลาในการเริ่มปฏิบัติธรรมจนถึงปัจจุบัน ความถี่ในการมา จำนวนวันในการปฏิบัติธรรมต่อครั้ง ครั้งที่มา และการสวดมนต์ที่บ้านของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ดังนี้

พฤติกรรม	$\bar{X}$	S.D.	Max.	Min.
ระยะเวลาดังแต่เริ่มปฏิบัติธรรม	1.65	0.869	3	1
ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม/ปี	2.16	0.925	4	1
จำนวนวันในการปฏิบัติต่อครั้ง	3.52	0.939	7	1
จำนวนครั้งที่มาปฏิบัติ	1.66	0.810	3	1
การสวดมนต์ที่บ้าน	2.51	1.500	7	1

จากตาราง 8 ผลการวิเคราะห์จำนวนปีตั้งแต่เริ่มปฏิบัติธรรมจนถึงปัจจุบันของผู้มาปฏิบัติธรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.65 ปี ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม/ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 2 ครั้ง จำนวนวันในการปฏิบัติธรรมต่อครั้ง มีค่าเฉลี่ยประมาณ 4 วัน จำนวนครั้งที่มาปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้ง และการสวดมนต์ที่บ้าน มีค่าเฉลี่ยประมาณ 3 ครั้งต่อสัปดาห์

ตาราง 9 แสดงจำนวน (ความถี่) ของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยสำคัญ	จำนวน	ร้อยละ
ครอบครัว	75	19.0
เพื่อน	40	10.0
ที่ทำงาน	46	12.0
ตัวเอง	238	60.0
รวม	399	100.0

จากตาราง 9 การวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมาปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี พบว่าปัจจัยหลักที่มีผลต่อการมา คือ ตัวเอง จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 ครอบครัว จำนวน 75 คิดเป็นร้อยละ 19.0 ที่ทำงาน จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 และเพื่อน จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0

ตาราง 10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. แก้ปัญหาชีวิต	3.68	1.129	เห็นด้วย
2. หาความสงบ	4.40	0.705	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3. ผิดจิต	4.59	0.643	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4. สร้างบุญกุศล	4.61	0.670	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
รวม	4.32	0.790	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จากตาราง 10 ระดับของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อผิดจิต และหาความสงบมีระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61, 4.59 และ 4.40 ตามลำดับ ส่วนการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อแก้ปัญหาชีวิต อยู่ในระดับเห็นด้วย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68

ตาราง 11 แสดงจำนวน (ความถี่) ของพฤติกรรมในเรื่องช่วงเวลาที่ผู้ปฏิบัติธรรมเลือกมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

ช่วงเวลา	จำนวน	ร้อยละ
วันหยุด เสาร์-อาทิตย์	188	47.0
วันหยุดยาวต่อเนื่อง	93	23.0
อื่นๆ (ตามสะดวก)	87	22.0
วันสำคัญทางศาสนา	23	6.0
วันจันทร์-ศุกร์	9	2.0
รวม	400	100.0

จากตาราง 11 ช่วงเวลาที่ผู้ปฏิบัติธรรมเลือกมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่ คือ วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จำนวน188 คน คิดเป็นร้อยละ 47.0 รองลงมาได้แก่ ช่วงวันหยุดยาวต่อเนื่อง จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 ช่วงเวลาอื่นๆ คือตามความสะดวก จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 ช่วงวันสำคัญทางศาสนา จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0 และช่วงวันจันทร์-ศุกร์ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ

ตาราง 12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่บ้านของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
การปฏิบัติธรรมที่บ้าน	2.13	0.946	นานๆครั้ง
รวม	2.13	0.946	นานๆครั้ง

จากตาราง 12 แสดงภาพรวมพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่บ้านของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี พบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่บ้านนานๆครั้ง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.13

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

ตาราง 13 แสดงแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

แนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับแนวโน้ม
แนวโน้มที่จะกลับมาที่วัด	4.09	0.961	น่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมอีก
แนวโน้มที่จะบอกต่อผู้อื่น	4.63	0.674	บอกต่อแน่นอน

จากตาราง 13 แสดงแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยมีแนวโน้มที่จะกลับมาปฏิบัติที่วัด อยู่ในระดับน่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมอีก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 แนวโน้มที่จะบอกต่อผู้อื่นอยู่ในระดับบอกต่อแน่นอน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ความเป็นสมณะ ความมีสติ ความมีปัญญา และความเป็นสมาธิ

ตาราง 14 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่
. วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ใน 4 ด้าน คือ ความเป็นสมณะ ความมีสติ ความมีปัญญา และความเป็น
สมาธิ

ทัศนคติ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.ความเป็นสมณะ			
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล	4.32	0.612	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอยากได้/ต้องการ น้อยลง	4.07	0.747	ดี
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่	4.21	0.647	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความเป็นอยู่เรียบง่าย	4.19	0.658	ดี
รวม	4.20	0.670	ดี
2. ความมีสติ			
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง	4.32	0.615	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีชีวิตการทำงานที่ดีขึ้น	4.01	0.736	ดี
- การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของท่าน มีความราบรื่น	4.15	0.661	ดี
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง	4.22	0.648	ดีมาก
รวม	4.18	0.670	ดี
3.ความมีปัญญา			
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านแก้ปัญหาได้ดีขึ้น	4.18	0.670	ดี
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น	4.23	0.646	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้น	4.24	0.658	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น	4.27	0.613	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอดทนต่อปัญหาได้	4.35	0.642	ดีมาก
รวม	4.25	0.650	ดีมาก

ตาราง 14 (ต่อ)

ทัศนคติ	X	S.D.	แปลผล
4.ความเป็นสมาธิ			
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านจิตใจสงบขึ้น	4.43	0.657	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านอยู่กับตัวเองมากขึ้น	4.34	0.688	ดีมาก
- การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้สึกอึดอัดมีความสุข	4.45	0.643	ดีมาก
รวม	4.41	0.660	ดีมาก
สรุปภาพรวมทัศนคติต่อการปฏิบัติธรรม	4.26	0.660	ดีมาก

จากตาราง 14 แสดงภาพรวมทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมที่มาปฏิบัติที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีต่อการปฏิบัติธรรม พบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มาวัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีทัศนคติที่ดีมากต่อการปฏิบัติธรรม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26

เมื่อพิจารณาแยกเป็นด้าน พบว่า ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ต่อการปฏิบัติธรรมในด้านความเป็นสมณะ อยู่ในระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ จะได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติในระดับที่ดีมาก ในเรื่องการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ มีค่าเฉลี่ย 4.32 และ 4.21 ตามลำดับ ผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติในระดับดี ในเรื่องการปฏิบัติธรรมการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย และการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอยากได้/ต้องการน้อยลง โดยมีค่าเฉลี่ย 4.19 และ 4.07 ตามลำดับ

ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีต่อการปฏิบัติธรรมในด้านความมีสติ อยู่ในระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติในระดับดีมาก ในเรื่อง การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง และการปฏิบัติธรรมทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 และ 4.22 ตามลำดับ ผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติในระดับดี ในเรื่อง การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น และการปฏิบัติธรรมทำให้ชีวิตการทำงานดีขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ย 4.15 และ 4.01 ตามลำดับ

ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีต่อการปฏิบัติธรรมในด้านความมีปัญญา อยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติในระดับดีมาก ในเรื่องการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น การปฏิบัติธรรมทำให้รู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้น และการปฏิบัติธรรมทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35, 4.27, 4.24 และ 4.23 ตามลำดับ ผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติในระดับดี ในเรื่องการปฏิบัติธรรมทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18

ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีต่อการปฏิบัติธรรมในด้านความเป็นสมาธิ อยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติในระดับดีมาก ในเรื่อง การปฏิบัติธรรมทำให้รู้สึกอึดอัดมีความสุข การปฏิบัติธรรมทำให้จิตใจสงบขึ้น และการปฏิบัติธรรมทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45, 4.43 และ 4.34 ตามลำดับ

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานข้อที่ 1 ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

ดังนั้นในส่วนนี้สามารถแบ่งสมมติฐานย่อยตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้ดังนี้

1.1 เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ใช้การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างประชากรสองกลุ่ม โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเป็นอิสระจากกัน (Independent t-test) ใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้น จะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า .05 ผลการทดสอบสมมติฐานแสดงดังตาราง 15

ตาราง 15 แสดงผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมจำแนกตามเพศ

พฤติกรรม	Levene's test for		เพศ	X	S.D.	t	df	Sig.
	Equality of Variance							
	F	Sig.						
1.เหตุผลในการปฏิบัติธรรม								
- แก้ปัญหาชีวิต	2.953	0.086	ชาย	3.68	1.012	0.062	398	0.950
			หญิง	3.68	1.153			
- หาคความสงบ	0.384	0.536	ชาย	4.41	0.742	0.147	398	0.883
			หญิง	4.40	0.697			
- ผิดจิต	0.479	0.489	ชาย	4.56	0.687	-0.454	398	0.650
			หญิง	4.60	0.633			
- สร้างบุญกุศล	0.019	0.719	ชาย	4.60	0.682	-0.173	398	0.683
			หญิง	4.62	0.667			
2. ความถี่ในการมา	0.317	0.574	ชาย	2.14	0.962	-0.209	398	0.834
			หญิง	2.16	0.917			
3. ช่วงเวลาที่เลือกมา	0.129	0.719	ชาย	2.33	1.616	0.022	398	0.982
			หญิง	2.32	1.622			

จากตาราง 15 ผลการทดสอบสมมติฐานพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามเพศ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการแก้ปัญหาชีวิต Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig. เท่ากับ 0.086 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของเพศต่อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการแก้ปัญหาชีวิต พบว่า ค่า sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.950 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการหาความสงบ Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig. เท่ากับ 0.536 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของเพศต่อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ พบว่า ค่า sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.883 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบไม่แตกต่างกัน

อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการฝึกจิต Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig. เท่ากับ 0.489 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของเพศต่อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการฝึกจิต พบว่า ค่า sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.650 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการสร้างบุญกุศล Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig. เท่ากับ 0.719 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของเพศต่อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อต้องการสร้างบุญกุศล พบว่า ค่า sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.683 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

หัวข้อพฤติกรรมความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม พบว่า Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig. เท่ากับ 0.574 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของเพศต่อพฤติกรรมความถี่ในการปฏิบัติธรรม พบว่า ค่า sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.834 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีพฤติกรรมในเรื่องความถี่ในการมาปฏิบัติธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

หัวข้อพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาที่มาปฏิบัติธรรม พบว่า Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig. เท่ากับ 0.719 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของเพศต่อพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาที่มาปฏิบัติธรรม พบว่า ค่า sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.982 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีพฤติกรรมในการเลือกช่วงเวลาที่มาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

1.2 อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

- H_0 : อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน
- H_1 : อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 16

ตาราง 16 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามอายุ

ตัวแปร	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
Levene Statistic				
1.เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	1.906	3	396	0.128
- หาความสงบ	1.195	3	396	0.311
- ผิดจิต	4.412*	3	396	0.005
- สร้างบุญกุศล	4.766**	3	396	0.003
2. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	0.129*	3	396	0.011
3. ความถี่ในการมา	1.412	3	396	0.239

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 17 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามอายุ

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- ฝึกจิต	2.564	3	336.729	0.055
- สร้างบุญกุศล	2.210	3	340.584	0.087
2. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	0.653	3	287.882	0.582

ตาราง 16 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต การปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศล และช่วงเวลาที่เลือกมา Levene's test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.005, 0.003 และ 0.011 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ดังนั้นช่วงอายุมีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 17 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศล การปฏิบัติธรรมที่บ้าน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมาปฏิบัติธรรม และช่วงเวลาที่เลือกมา พบว่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.055, 0.087 และ 0.582 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีช่วงอายุต่างกันมีพฤติกรรมในเรื่องของเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต เพื่อสร้างบุญกุศล และช่วงเวลาที่เลือกมา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ตาราง 18 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามอายุ

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม						
- แก้ปัญหาชีวิต	ระหว่างกลุ่ม	2.166	3	0.722	0.566	0.638
	ภายในกลุ่ม	505.232	396	1.276		
	รวม	507.398	399			
- หาคความสงบ	ระหว่างกลุ่ม	3.285	3	1.095	2.227	0.085
	ภายในกลุ่ม	194.719	396	0.492		
	รวม	198.000	399			
2. ความถี่ในการมา						
ระหว่างกลุ่ม	ระหว่างกลุ่ม	2.506	3	0.835	0.977	0.404
	ภายในกลุ่ม	338.572	396	0.855		
	รวม	341.078	399			

จากตาราง 16 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อหาความสงบ และความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม จำแนกตามอายุ Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.128, 0.311 และ 0.239 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 18 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามอายุ ในหัวข้อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต การปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ และความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.638, 0.085 และ 0.404 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีอายุแตกต่างกันมีพฤติกรรมในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อหาความสงบ และความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

1.3 สถานภาพสมรสที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน
จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้
 H_0 : สถานภาพสมรสที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน

จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน
 H_1 : สถานภาพสมรสที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน

จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน
สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 19

ตาราง 19 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามสถานภาพสมรส

ตัวแปร	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
Levene Statistic				
1.เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	3.972*	2	397	0.020
- หาความสงบ	0.120	2	397	0.887
- ผิดจิต	2.429	2	397	0.089
- สร้างบุญกุศล	0.035	2	397	0.965
2. ความถี่ในการมา	0.383	2	397	0.682
3. ช่วงเวลาที่เลือกมา	0.342	2	397	0.711

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตาราง 20 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตาม
สถานภาพสมรส

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	0.169	2	148.497	0.845

ตาราง 19 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต Levene's test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.020 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ดังนั้นสถานภาพสมรสมีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 20 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต พบว่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.845 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีพฤติกรรมในเรื่องของเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ตาราง 21 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามสถานภาพสมรส

พฤติกรรม	แหล่งความ	SS	df	MS	F	Sig.
แปรปรวน						
1.เหตุผลในการปฏิบัติธรรม						
- หาคความสงบ	ระหว่างกลุ่ม	1.087	2	0.543	1.096	0.335
	ภายในกลุ่ม	196.913	397	0.496		
	รวม	198.000	399			
- ผีกจิต	ระหว่างกลุ่ม	1.002	2	0.501	1.217	0.297
	ภายในกลุ่ม	163.578	397	0.412		
	รวม	164.578	399			
- สร้างบุญกุศล	ระหว่างกลุ่ม	0.000	2	0.000	0.000	1.000
	ภายในกลุ่ม	178.710	397	0.450		
	รวม	178.710	399			

ตาราง 21 (ต่อ)

พฤติกรรม	แหล่งความ	SS	df	MS	F	Sig.
แปรปรวน						
2. ช่วงเวลาที่เลือก มาปฏิบัติ	ระหว่างกลุ่ม	0.893	2	0.447	0.170	0.844
	ภายในกลุ่ม	1044.857		397	2.623	
	รวม	1045.750		399		
3. ความถี่ในการมา	ระหว่างกลุ่ม	1.391	2	0.696	0.813	0.444
	ภายในกลุ่ม	339.686	397	0.856		
	รวม	341.078	399			

จากตาราง 19 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบ เพื่อฝึกจิต เพื่อสร้างบุญกุศล ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการ จำแนกตามสถานภาพสมรส Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.887, 0.089, 0.965, 0.682 และ 0.711 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 21 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามสถานภาพสมรส ในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต เพื่อหาความสงบ เพื่อสร้างบุญกุศล ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการมา พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.335, 0.297, 1.000, 0.844 และ 0.444 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีพฤติกรรมในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต เพื่อหาความสงบ ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการมา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

1.4 ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 22

ตาราง 22 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามระดับการศึกษา

ตัวแปร	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
Levene Statistic				
1.เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	1.920	4	395	0.106
- หาความสงบ	1.503	4	395	0.200
- ผีกลจิต	1.127	4	395	0.343
- สร้างบุญกุศล	1.917	4	395	0.107
2. ความถี่ในการมา	0.796	4	395	0.529
3. ช่วงเวลาที่เลือกมา	2.578*	4	395	0.037

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตาราง 23 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามระดับการศึกษา

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
3. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	2.438*	4	238.731	0.048

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตาราง 22 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในหัวข้อ ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ Levene's test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.037 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ดังนั้นระดับการศึกษามีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 23 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในหัวข้อ ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม แยกตามระดับการศึกษา ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.048 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีพฤติกรรมในเรื่องการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น เพื่อให้ทราบว่าการกลุ่มการศึกษาคู่ใดมีความแตกต่างกันจึงทำการทดสอบต่อไปด้วยวิธี Dunnett's T3 ดังแสดงในตาราง 24 ดังนี้

ตาราง 24 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม จำแนกตามการศึกษาโดยเปรียบเทียบรายคู่ด้วย Dunnett's T3

ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	มัธยม	อนุปริญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี	อื่นๆ
มัธยมศึกษา	2.03		-0.131 (1.0)	-0.214 (0.983)	-0.726* (0.046)	-0.746 (0.237)
อนุปริญา	2.16			-0.083 (1.00)	-0.595 (0.539)	0.615 (0.601)
ป.ตรี	2.25				-0.512 (0.387)	-0.532 (0.511)
สูงกว่าป.ตรี	2.76					-0.019 (1.000)
อื่นๆ เช่นไม่เรียน	2.78					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 24 ผลการวิเคราะห์แสดงว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.046 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.726

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 25 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามระดับการศึกษา

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม						
- แก้ปัญหาชีวิต	ระหว่างกลุ่ม	1.840	4	0.460	0.359	0.837
	ภายในกลุ่ม	505.557	395	1.280		
	รวม	507.398	399			
- หาความสงบ	ระหว่างกลุ่ม	1.126	4	0.282	0.565	0.688
	ภายในกลุ่ม	196.874	395	0.498		
	รวม	198.000	399			
- ผีกลจิต	ระหว่างกลุ่ม	1.605	4	0.401	0.973	0.422
	ภายในกลุ่ม	162.972	395	0.413		
	รวม	164.577	399			
- สร้างบุญกุศล	ระหว่างกลุ่ม	0.921	4	0.230	0.512	0.727
	ภายในกลุ่ม	177.789	395	0.450		
	รวม	178.710	399			
2. ความถี่ในการมาปฏิบัติ	ระหว่างกลุ่ม	2.376	4	0.594	0.693	0.597
	ภายในกลุ่ม	338.701	395	0.857		
	รวม	341.078	399			

จากตาราง 22 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม เพื่อฝึกจิต เพื่อหาความสงบ เพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อแก้ปัญหาชีวิต และ ความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.343, 0.200, 0.107, 0.072 และ 0.529 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 25 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามระดับการศึกษา ในหัวข้อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.837, 0.727, 0.688, 0.422 และ 0.597 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีระดับการศึกษาต่างกันก็มีพฤติกรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

1.5 อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 26

ตาราง 26 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามอาชีพ

ตัวแปร	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
Levene Statistic				
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	3.202**	5	394	0.008
- หาความสงบ	0.780	5	394	0.564
- ผิดจิต	2.749*	5	394	0.019
- สร้างบุญกุศล	1.203	5	394	0.307
2. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	5.276**	5	394	0.000
3. ความถี่ในการมา	1.647	5	394	0.147

** อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01
* อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตาราง 27 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามอาชีพ

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	2.353*	5	306.156	0.041
- หาฝึกจิต	1.221	5	293.408	0.299
2. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ				
	3.054*	5	311.853	0.010

* อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตาราง 26 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อหาความสงบ และช่วงเวลาที่เลือกมา Levene's Test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.008, 0.019 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ดังนั้นอาชีพมีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 27 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติเพื่อหาความสงบ แยกตามอาชีพ ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.219 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพต่างกันมีพฤติกรรมในเรื่องของเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ ไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05

ส่วนความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในเหตุผลของการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิต และช่วงเวลาที่เลือกมา ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.041 และ 0.010 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีอาชีพต่างกันมีพฤติกรรมใน เหตุผลของการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิต และช่วงเวลาที่เลือกมา แตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น เพื่อให้ทราบว่าคุณสมบัติใดมีความแตกต่างกันจึงทำการทดสอบต่อไปด้วยวิธี Dunnett's T3 ดังแสดงในตาราง 23-24

ตาราง 28 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Dunnett's T3

อาชีพ	$\bar{X}$	นักศึกษา	รับจ้าง	ค้าขาย	อื่นๆ เช่น	เกษตรกรรมบริษัท	ข้าราชการ
นักศึกษา	3.86		0.219 (0.998)	0.227 (0.997)	0.279 (0.936)	0.424 (0.338)	-0.070 (1.000)
รับจ้าง	3.64			0.008 (1.000)	0.060 (1.000)	0.205 (0.998)	-0.289 (0.923)
ค้าขาย	3.63				0.052 (1.000)	0.197 (0.998)	-0.297 (0.903)
อื่นๆ เช่น	3.58					0.145 (1.000)	-0.349 (0.448)
เกษตรกรรม							
บริษัท	3.43						-0.494*
						(0.023)	
ข้าราชการ	3.93						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 28 ผลการวิเคราะห์แสดงว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพข้าราชการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.023 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.494

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 29 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ
Dunnett's T3

อาชีพ	$\bar{X}$	นักศึกษา	รับจ้าง	ค้าขาย	อื่นๆ เช่น	เกษตรกรรมบริษัท	ข้าราชการ
นักศึกษา	1.91		0.042 (1.000)	-0.586 (0.776)	-0.945* (0.046)	-0.251 (0.998)	-0.491 (0.704)
รับจ้าง	1.87			0.628 (0.652)	-0.987* (0.021)	-0.293 (0.989)	-0.533 (0.520)
ค้าขาย	2.50				-0.359 (0.993)	0.335 (0.990)	0.095 (1.000)
อื่นๆ เช่น	2.86					0.694 (0.115)	0.454 (0.732)
เกษตรกรรม							
บริษัท	2.16						-0.240 (0.991)
ข้าราชการ	2.41						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 29 ผลการวิเคราะห์แสดงว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกรรม/ธุรกิจส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (0.046<0.05) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.954

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพรับจ้าง มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกรรม/ธุรกิจส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (0.021<0.05) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.987

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 30 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามอาชีพ

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1.เหตุผลในการปฏิบัติธรรม						
- หาคความสงบ	ระหว่างกลุ่ม	1.107	5	0.221	0.443	0.818
	ภายในกลุ่ม	196.893	394	0.500		
	รวม	198.000	399			
- สร้างบุญกุศล	ระหว่างกลุ่ม	1.453	5	0.291	0.646	0.665
	ภายในกลุ่ม	177.257	394	0.450		
	รวม	178.710	399			
2. ความถี่ในการมา	ระหว่างกลุ่ม	5.106	5	1.032	1.211	0.303
	ภายในกลุ่ม	335.917	394	0.853		
	รวม	341.078	399			

จากตาราง 26 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม เพื่อหาความสงบ เพื่อสร้างบุญกุศล และความถี่ในการมาLevene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.564, 0.307 และ 0.147 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 30 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามอาชีพ ในหัวข้อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ เพื่อสร้างบุญกุศล และความถี่ในการมาก พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.818, 0.665 และ 0.303 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีอาชีพต่างกันก็มีพฤติกรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ เพื่อสร้างบุญกุศล และความถี่ในการมาไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

1.6 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 31

ตาราง 31 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตัวแปร	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
Levene Statistic				
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	1.974	3	396	0.177
- หาความสงบ	0.930	3	396	0.426
- ผิดจิต	8.540**	3	396	0.000
- สร้างบุญกุศล	13.271**	3	396	0.000
2. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	0.698	3	396	0.554
3. ความถี่ในการมา	1.533	3	396	0.205

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 32 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- ฝึกจิต	4.867**	3	381.761	0.002
- สร้างบุญ	6.600**	3	380.854	0.000

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 31 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต และเพื่อการสร้างบุญกุศล Levene's Test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.000 และ 0.000ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 ดังนั้นรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 32 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติเพื่อฝึกจิต เพื่อสร้างบุญกุศล แยกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.002 และ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีพฤติกรรมใน เหตุผลการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต และ เพื่อสร้างบุญกุศลแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ดังนั้น เพื่อให้ทราบว่ากลุ่มอาชีพใดมีความแตกต่างกันจึงทำการทดสอบต่อไปด้วยวิธี Dunnett's T3 ดังแสดงในตาราง 33-34

ตาราง 33 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมของการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Dunnett's T3

รายได้/เดือน(บาท)	X	<10,000	10,001-20,000	20,001-30,000	>30,001
<10,000	4.58	0.103	-0.096	-0.192	
		(0.760)	(0.894)	(0.067)	
10,001-20,000	4.48		-0.237*	-0.295**	
			(0.028)	(0.002)	
20,001-30,000	4.72			-0.058	
				(0.967)	
>30,001	4.78				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 33 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อการฝึกจิตน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท และ >30,001 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ (0.028, 0.002<0.05 และ 0.01) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.237 และ 0.295 ตามลำดับ

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 34 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมของการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศล เป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Dunnett's T3

รายได้/เดือน(บาท)	$\bar{X}$	<10,000	10,001-20,000	20,001-30,000	>30,001
<10,000	4.60		.123 (0.635)	-0.132 (0.558)	-0.217* (0.022)
10,001-20,000	4.48			-0.255* (0.038)	-0.340** (0.000)
20,001-30,000	4.77				-0.065 (0.875)
>30,001	4.82				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 34 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน <10,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน >30,001 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (0.022<0.05) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.217

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน >30,001 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (0.038, 0.000<0.05 และ 0.01) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.255 และ 0.340 ตามลำดับ

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 35 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามรายได้เฉลี่ย/เดือน

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม						
- แก้ปัญหาชีวิต	ระหว่างกลุ่ม	6.034	3	2.015	1.592	0.191
	ภายในกลุ่ม	501.352	396	1.266		
	รวม	507.397	399			
- หาความสงบ	ระหว่างกลุ่ม	2.194	3	0.731	1.479	0.220
	ภายในกลุ่ม	195.806	396	0.494		
	รวม	198.000	399			
2. ช่วงเวลาที่เลือกระหว่างกลุ่มมาปฏิบัติ						
	ระหว่างกลุ่ม	1.977	3	0.695	0.250	0.861
	ภายในกลุ่ม	1043.773	396	2.636		
	รวม	1045.750	399			
3. ความถี่ในการมา						
	ระหว่างกลุ่ม	4.592	3	1.531	1.801	0.146
	ภายในกลุ่ม	336.486	396	0.850		
	รวม	341.078	399			

จากตาราง 31 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อหาความสงบ ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการมา Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.177, 0.426, 0.554 และ 0.205 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 35 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อหาความสงบ ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการมา พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.191, 0.220, 0.861 และ 0.146 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันก็มีพฤติกรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อหาความสงบ ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการมา ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

1.7 ภูมิสำเนาที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : ภูมิสำเนาที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : ภูมิสำเนาที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐาน ดังตาราง 36

ตาราง 36 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามภูมิสำเนา

ตัวแปร	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
Levene Statistic				
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	2.137	5	393	0.060
- หาความสงบ	3.288**	5	393	0.006
- ผีภักจิต	6.215**	5	393	0.000
- สร้างบุญกุศล	6.615**	5	393	0.000
2. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	1.542	5	393	0.176
3. ความถี่ในการมา	0.640	5	393	0.670

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 37 แสดงการทดสอบความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามภูมิสำเนา

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม				
- หาความสงบ	1.579	5	260.936	0.166
- ผีกลจิต	1.730	5	221.156	0.129
- สร้างบุญ	2.364*	5	236.981	0.041

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 36 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อการสร้างบุญกุศล Levene's Test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.006, 0.000 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 ดังนั้นภูมิสำเนามีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 37 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการปฏิบัติเพื่อหาความสงบ และเพื่อฝึก แยกตามภูมิสำเนา ค่า sig. มีค่าเท่ากับ 0.166 และ 0.129 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีภูมิสำเนาต่างกันมีพฤติกรรมใน การใช้เหตุผลการปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ และเพื่อฝึกไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ส่วนการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมในหัวข้อ การใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศล ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.041 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีภูมิสำเนาต่างกันมีพฤติกรรมในการใช้เหตุผลการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น เพื่อให้ทราบว่าภูมิสำเนาคุใดมีความแตกต่างกันจึงทำการทดสอบต่อไปด้วยวิธี Dunnett's T3 ดังแสดงในตาราง 38

ตาราง 38 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลเป็น
รายคู่ด้วยวิธีการ Dunnett's T3

ภูมิลำเนา	$\bar{X}$	เหนือ	กลาง	ตะวันออก	ตะวันออก	ใต้	กรุงเทพฯ	
					เจียงเหนือ			
เหนือ	4.43			-0.144 (0.970)	-0.232 (0.661)	-0.121 (1.000)	-0.379* (0.027)	-0.305 (0.090)
กลาง	4.57				-0.088 (0.999)	0.023 (1.000)	-0.235 (0.156)	-0.161 (0.476)
ตะวันออก	4.66				0.111	-0.147 (1.000)	-0.073 (0.929)	(1.000)
ตะวันออก	4.55					-0.258	-0.184	
เจียงเหนือ							(0.747)	(0.961)
ใต้	4.81							0.074 (0.999)
กรุงเทพฯ	4.73							

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 38 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (0.027<0.05) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.379

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 39 แสดงผลความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมจำแนกตามภูมิลำเนา

พฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. เหตุผลในการปฏิบัติธรรม						
- แก้ปัญหาชีวิต	ระหว่างกลุ่ม	12.547	5	2.509	2.000	0.078
	ภายในกลุ่ม	493.097	393	1.255		
	รวม	505.644	398			
2. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม						
	ระหว่างกลุ่ม	21.979	5	4.396	1.690	0.136
	ภายในกลุ่ม	1022.011	393	2.601		
	รวม	1043.990	398			
3. ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม						
	ระหว่างกลุ่ม	6.176	5	1.235	1.450	0.206
	ภายในกลุ่ม	334.876	393	0.852		
	รวม	341.053	398			

จากตาราง 36 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในหัวข้อ เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ และความถี่ในการปฏิบัติธรรม Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.060, 0.176 และ 0.670 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 39 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามภูมิลำเนา ในหัวข้อเหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ และความถี่ในการปฏิบัติธรรม พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.078, 0.136 และ 0.206 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีภูมิลำเนาต่างกันก็มีพฤติกรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ และความถี่ในการปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สมมติฐานข้อที่ 2 ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกันมีแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

2.1 เพศที่ต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ใช้การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างประชากรสองกลุ่ม โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเป็นอิสระจากกัน(Independent t-test) ใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้น จะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า .05 ผลการทดสอบสมมติฐานแสดงดังตาราง 40

ตาราง 40 แสดงผลการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตจำแนกตามเพศ

Levene's test for Equality of Variance			เพศ	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig.
แนวโน้มพฤติกรรม	F	Sig.						
- กลับมาปฏิบัติที่วัดอีก	1.250	0.264	ชาย	4.21	0.530	1.136	398	0.257
			หญิง	4.06	0.987			
- บอกต่อผู้อื่น	2.811	0.094	ชาย	4.68	0.550	0.770	398	0.442
			หญิง	4.62	0.699			

จากตาราง 40 ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามเพศ พบว่า Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig.เท่ากับ 0.264 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต จำแนกตามเพศพบว่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.257 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H_0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H_1) หมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีแนวโน้มที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามเพศ พบว่า Levene's test for Equality of Variances มีค่า sig.เท่ากับ 0.094 ซึ่งมากกว่า 0.05 ดังนั้นจะใช้ค่า Equal Variances Assumed สำหรับค่า t-test กรณีความแปรปรวนเท่ากัน ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างของแนวโน้มการบอกต่อ จำแนกตามเพศพบว่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.442 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H_0) และ

ปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีแนวโน้มที่จะบอกต่อไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.2 อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐาน ดังตาราง 41

ตาราง 41 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามช่วงอายุ

แนวโน้ม	Homogeneity of Variance Levene Statistic	df1	df2	Sig.
- การกลับมา	0.880	3	396	0.451
- การบอกต่อ	4.179**	3	396	0.006

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 42 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามช่วงอายุ

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
- การบอกต่อ	1.453	3	342.486	0.227

จากตาราง 41 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี Levene's test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.006 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ดังนั้นระดับการศึกษามีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 42 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างแนวโน้มพฤติกรรม การบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรม ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.227 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับ สมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีช่วงอายุต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมในการบอกต่อที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ ทางสถิติที่ 0.05

ตาราง 43 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามช่วงอายุ

แนวโน้มพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
- การกลับมา	ระหว่างกลุ่ม	0.793	3	3.598	3.980**	0.008
	ภายในกลุ่ม	357.967		396	0.904	
	รวม	368.760		399		

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 42 ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามช่วงอายุ พบว่า Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.451 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 43 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามช่วงอายุ พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.008 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีช่วงอายุต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีทดสอบแบบ Least-Significant Different (LSD) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ ดังตาราง 44

ตาราง 44 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Least-Significant Different (LSD)

ช่วงอายุ(ปี)	$\bar{X}$	=< 24 ปี	25-34 ปี	35-44 ปี	>45 ปี
=<24 ปี	3.95		0.048 (0.771)	-0.229 (0.169)	-0.360* (0.045)
25-34 ปี	3.91			-0.277* (0.016)	-0.408** (0.002)
35-44 ปี	4.18				-0.131 (0.323)
>45 ปี	4.31				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 44 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีช่วงอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาในอนาคตน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุมากกว่า 45 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.045 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.360

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีช่วงอายุ 25-34 ปี มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาในอนาคตน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุ 35-44 ปี และ 45 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ($0.016 < 0.05$, $0.002 < 0.01$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.277 และ 0.408 ตามลำดับ

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 สถานภาพการสมรสที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : สถานภาพสมรสที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : สถานภาพสมรสที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 45

ตาราง 45 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามสถานภาพสมรส

แนวโน้ม	Homogeneity of Variance Levene Statistic	df1	df2	Sig.
- การกลับมา	0.583	2	397	0.558
- การบอกต่อ	9.643**	2	397	0.000

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 46 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามสถานภาพสมรส

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
- การบอกต่อ	3.459*	2	333.216	0.033

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 45 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี Levene's Test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 ดังนั้นระดับการศึกษามีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 46 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างแนวโน้มพฤติกรรม การบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรม ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.033 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีสถานภาพการสมรสต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมในการบอกต่อที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น เพื่อให้ทราบวาสถานภาพสมรสคู่ใดมีความแตกต่างกันจึงทำการทดสอบต่อไปด้วยวิธี Dunnett's T3 ดังตาราง 42

ตาราง 47 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Dunnett's T3

สถานภาพการสมรส	$\bar{X}$	โสด	สมรส/อยู่ด้วยกัน	หม้าย/หย่าร้าง
โสด	4.58		-0.055 (0.838)	-0.249** (0.008)
สมรส/อยู่ด้วยกัน	4.64			-0.193 (0.066)
หม้าย/หย่าร้าง	4.83			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 47 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นหม้าย/หย่าร้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($0.008 < 0.01$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.249 ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 48 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามสถานภาพการสมรส

แนวโน้มพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
- การกลับมา	ระหว่างกลุ่ม	9.700	2	4.850	5.362**	0.005
	ภายในกลุ่ม	359.060	397	0.904		
	รวม	368.760	399			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 45 ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.558 ซึ่งมากกว่า 0.01 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 48 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.005 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีแนวโน้ม

พฤติกรรมที่จะกลับมาแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีทดสอบแบบ Least-Significant Different (LSD) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ ดังตาราง 49

ตาราง 49 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Least-Significant Different (LSD)

สถานภาพการสมรส	$\bar{X}$	โสด	สมรส/อยู่ด้วยกัน	หม้าย/หย่าร้าง
โสด	4.94		-0.295** (0.004)	-0.355* (0.021)
สมรส/อยู่ด้วยกัน	4.24			-0.060 (0.707)
หม้าย/หย่าร้าง	4.30			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 49 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อมากกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นสมรส/อยู่ด้วยกัน และผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นหม้าย/หย่าร้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.295 และ 0.355 ตามลำดับ

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.4 ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธ

สมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐาน ดังตาราง 50

ตาราง 50 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามระดับการศึกษา

แนวโน้ม	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
	Levene Statistic			
- การกลับมา	0.549	4	395	0.700
- การบอกต่อ	5.624**	4	395	0.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 51 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามระดับการศึกษา

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
- การบอกต่อ	1.790	4	216.096	0.132

จากตาราง 50 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี Levene's test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 ดังนั้นระดับการศึกษามีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 51 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างแนวโน้มพฤติกรรม การบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรม ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.132 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมในการบอกต่อที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตาราง 52 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามระดับการศึกษา

แนวโน้มพฤติกรรม แหล่งความแปรปรวน		SS	df	MS	F	Sig.
- การกลับมา	ระหว่างกลุ่ม	4.632	4	1.158	1.256	0.287
	ภายในกลุ่ม	364.128	395	0.922		
	รวม	368.760	399			

จากตาราง 50 ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.700 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 52 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.287 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีระดับการศึกษาต่างกันก็มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

2.5 อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 53

ตาราง 53 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามอาชีพ

แนวโน้ม	Homogeneity of Variance Levene Statistic	df1	df2	Sig.
- การกลับมา	0.682	5	394	0.637
- การบอกต่อ	2.855*	5	394	0.015

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 54 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามอาชีพ

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
- การบอกต่อ	0.839	5	264.363	0.523

จากตาราง 53 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี Levene's test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.015 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ดังนั้นระดับการศึกษาที่มีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 54 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรม ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.523 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีอาชีพต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมในการบอกต่อที่ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตาราง 55 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามระดับการศึกษา

แนวโน้มพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
- การกลับมา	ระหว่างกลุ่ม	5.537	5	1.107	1.201	0.308
	ภายในกลุ่ม	363.223	394	0.922		
	รวม	368.760	399			

จากตาราง 53 ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามอาชีพ พบว่า Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.637 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 55 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามอาชีพ พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.308 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีอาชีพต่างกันก็มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

2.6 รายได้ที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H₀ : รายได้ที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H₁ : รายได้ที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 56

ตาราง 56 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามรายได้

แนวโน้ม	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
	Levene Statistic			
- การกลับมา	0.384	3	396	0.764
- การบอกต่อ	2.606	3	396	0.051

ตาราง 57 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามระดับการศึกษา

แนวโน้มพฤติกรรม แหล่งความแปรปรวน		SS	df	MS	F	Sig.
- การกลับมา	ระหว่างกลุ่ม	2.969	3	0.990	1.071	0.361
	ภายในกลุ่ม	365.791	396	0.924		
	รวม	368.760	399			
- การบอกต่อ	ระหว่างกลุ่ม	1.643	3	0.348	1.201	0.307
	ภายในกลุ่ม	179.547	396	0.454		
	รวม	181.240	399			

จากตาราง 56 ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาและการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามรายได้ พบว่า Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.764 และ 0.051 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 57 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาและการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามรายได้ พบว่า Sig.มีค่าเท่ากับ 0.361 และ 0.307 ตามลำดับ ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีรายได้ต่างกันก็มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมา และการบอกต่อไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

2.7 ภูมิลำเนาที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : ภูมิลำเนาที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่แตกต่างกัน

H_1 : ภูมิลำเนาที่แตกต่างกันมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีแตกต่างกัน

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน จะใช้สถิติค่า F-test แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐานดังตาราง 58

ตาราง 58 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานค่าความแปรปรวนของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตาม
ภูมิสำเนา

แนวโน้ม	Homogeneity of Variance	df1	df2	Sig.
	Levene Statistic			
- การกลับมา	1.923	5	394	0.09
- การบอกต่อ	10.416**	5	394	0.000

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 59 แสดงการทดสอบความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมโดยจำแนกตามภูมิสำเนา

Brown-Forsythe	Statistic	df1	df2	Sig.
- การบอกต่อ	3.944**	5	214.797	0.002

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 58 ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี Levene's test for Equality of Variance มีค่า sig.เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 ดังนั้นระดับการศึกษามีความแปรปรวนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ Brown-Forsythe ในการทดสอบ

จากตาราง 59 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างแนวโน้มพฤติกรรม การบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรม ค่า sig.มีค่าเท่ากับ 0.002 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีภูมิสำเนาต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมในการบอกต่อที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น เพื่อให้ทราบว่าภูมิสำเนาคุใดมีความแตกต่างกันจึงทำการทดสอบต่อไปด้วยวิธี Dunnett's T3 ตาราง 60

ตาราง 60 แสดงการเปรียบเทียบแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ Dunnett's T3

ภูมิสำเนา	$\bar{X}$	เหนือ	กลาง	ตะวันออก	ตะวันออก	ใต้	กรุงเทพฯ
							เจียงเหนือ
เหนือ	4.48	-0.130	0.264	-0.228	-0.789**	0.277	
		(0.990)	(0.798)	(0.590)	(0.010)	(0.165)	
กลาง	4.61		0.264	-0.098	-0.260	-0.147	
			(0.798)	(0.997)	(0.063)	(0.748)	
ตะวันออก	4.34			-0.362	-0.523*	-0.411	
				(0.358)	(0.024)	(0.146)	
ตะวันออก	4.72				-0.161	-0.049	
เจียงเหนือ					(0.720)	(1.000)	
ใต้	4.86					0.112	
						(0.901)	
กรุงเทพฯ	4.75						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 60 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (0.010 <0.01) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.789

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคตะวันออก มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (0.024 <0.05) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.523

ส่วนรายคู่อื่นๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 61 แสดงผลความแตกต่างของแนวโน้มพฤติกรรมจำแนกตามภูมิสำเนา

แนวโน้มพฤติกรรม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
- การกลับมา	ระหว่างกลุ่ม	5.135	5	1.027	1.113	0.353
	ภายในกลุ่ม	363.625	394	0.923		
	รวม	368.760	399			

จากตาราง 57 ผลการทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามภูมิสำเนา พบว่า Levene's test for Equality of Variance มีค่า Sig. เท่ากับ 0.090 ซึ่งมากกว่า 0.05 จึงทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ F-test

จากตาราง 61 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำแนกตามภูมิสำเนา พบว่า Sig. มีค่าเท่ากับ 0.353 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีภูมิสำเนาต่างกันก็มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สมมติฐานข้อที่ 3 ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม

H_1 : ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ใช้การหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสองตัวที่เป็นอิสระต่อกัน ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐาน ดังตาราง 62-65

ตาราง 62 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทศนคติด้านความเป็นสมณะของผู้ปฏิบัติธรรม กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

พฤติกรรม	ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะ			
	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1.เหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติ	0.277**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- แก้ปัญหาชีวิต	0.164**	0.001	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
- หาความสงบ	0.229**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- ผีกลิต	0.239**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- สร้างบุญกุศล	0.242**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
1. ความถี่ในการปฏิบัติธรรม	0.087	0.082	ไม่สัมพันธ์	-
2. ช่วงเวลาที่เลือกมา	-0.055	0.269	ไม่สัมพันธ์	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 62 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในด้านสมณะจากการปฏิบัติธรรม กับพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในด้านเหตุผลในการมา ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม และช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ โดยการใช้การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) มีดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมณะกับเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า เหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านความเป็นสมณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.277 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับที่ต่ำ หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรมมีความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความเป็นสมณะดีขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมณะกับเหตุผลในการมาปฏิบัติเป็นรายข้อ ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมณะกับเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อหาความสงบ เพื่อ ผีกลิต และเพื่อสร้างบุญ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000, 0.000 และ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญ เพื่อผีกลิต และเพื่อหาความความสงบ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านความเป็น

สมณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.242, 0.239 และ 0.229 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับที่ต่ำ กล่าวคือ ถ้าเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อสร้างบุญ เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบ ของผู้ปฏิบัติธรรมชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะดีขึ้นในระดับต่ำ

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมณะกับเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิต มีค่า Sig.(2-tailed) 0.001 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตมีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านความเป็นสมณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.164 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก กล่าวคือถ้าเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะดีขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมณะกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ความถี่ในการปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-Tailed) 0.082 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติที่มีต่อด้านความเป็นสมณะของผู้ปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในเรื่องความถี่ในการปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมณะกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.269 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติที่มีต่อด้านความเป็นสมณะของผู้ปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 63 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทัศนคติด้านความมีสติของผู้ปฏิบัติธรรมกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

พฤติกรรม	ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความมีสติ			
	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed)	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทางความสัมพันธ์
1. เหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติ	0.325**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- แก้ปัญหาชีวิต	0.232**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- หาความสงบ	0.309**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- ฝึกจิต	0.233**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- สร้างบุญกุศล	0.229**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. ความถี่ในการปฏิบัติธรรม	0.104*	0.037	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	-0.050	0.314	ไม่สัมพันธ์	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสติกับเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig. (2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า เหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.325 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมโดยรวมชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านสติดีขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสติกับเหตุผลในการมาปฏิบัติเป็นรายข้อ ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสติกับเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000, 0.000, 0.000 และ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต เพื่อแก้ปัญหาชีวิต และเพื่อสร้างบุญกุศล มีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.309 0.233, 0.232 และ 0.229 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อสร้างบุญ เพื่อฝึกจิต เพื่อหาความสงบ และเพื่อแก้ปัญหาชีวิต มีความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติดีขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสติกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ความถี่ในการปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.037 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ทัศนคติที่มีต่อด้านความมีสติของผู้ปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในเรื่องความถี่ในการปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.104 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าความถี่ในการมาปฏิบัติของผู้ปฏิบัติธรรมสูงขึ้น ก็จะส่งผลให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติดีขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสติกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.314 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติที่มีต่อด้านสติของผู้ปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 64 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทศนคติด้านความมีปัญญาของผู้ปฏิบัติธรรมกับ พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

พฤติกรรม	ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความมีปัญญา			
	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. เหตุผลโดยรวมในการ มาปฏิบัติ	0.251**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- แก้ปัญหาชีวิต	0.170**	0.001	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
- หาความสงบ	0.207**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- ผีอกจิต	0.184**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
- สร้างบุญกุศล	0.209**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. ความถี่ในการปฏิบัติธรรม	0.088	0.078	ไม่สัมพันธ์	-
3. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	-0.063	0.209	ไม่สัมพันธ์	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติด้านปัญญากับเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า เหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทศนคติด้านปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.251 คือมีความสัมพันธ์ใน ทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรมมี ความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาดีขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เป็นรายข้อ ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติด้านปัญญากับ เหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อหาความสงบ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญามีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการมาปฏิบัติ เพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อหาความสงบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.209 และ 0.207 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อหาความสงบมี ความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาดีขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติด้านสมถะกับเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและ เพื่อผีอกจิต มีค่า Sig.(2-tailed) 0.001 และ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง(H1)

และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม เพื่อฝึกจิต และเพื่อแก้ปัญหาชีวิต มีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.184 และ 0.170 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อฝึกจิต และเพื่อแก้ปัญหาชีวิต มีความชัดเจนมากขึ้นจะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาดีขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านปัญญากับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ความถี่ในการปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.078 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในเรื่องความถี่ในการปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านปัญญากับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.209 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 65 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทัศนคติด้านความเป็นสมาธิของผู้ปฏิบัติธรรม กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

พฤติกรรม	ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความมีสมาธิ			
	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. เหตุผลโดยรวมในการ มาปฏิบัติ	0.246**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- แก้ปัญหาชีวิต	0.068	0.178	ไม่สัมพันธ์	-
- หาความสงบ	0.260**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- ฝึกจิต	0.247**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- สร้างบุญกุศล	0.255**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. ความถี่ในการปฏิบัติธรรม	0.078	0.119	ไม่สัมพันธ์	-
3. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม	-0.046	0.354	ไม่สัมพันธ์	-

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมาธิกับเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า เหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านสมาธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.246 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมที่เหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรมชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิดีขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมาธิกับเหตุผลในการมาปฏิบัติเป็นรายข้อ ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิกับเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000, 0.000 และ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อหาความสงบ เพื่อสร้างบุญ และเพื่อฝึกจิต มีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านสมาธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.260, 0.255 และ 0.247 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อสร้างบุญ เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบ มีความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิดีขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติด้านสมาธิกับเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิต มีค่า Sig.(2-tailed) 0.178 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิกับเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม เพื่อแก้ปัญหาชีวิตไม่มีความสัมพันธ์กัน ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ความดีในการปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.119 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความเป็นสมาธิไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในเรื่องความดีในการปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมด้าน ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม มีค่า Sig.(2-tailed) 0.354 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความเป็นสมาธิไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานข้อที่ 4 ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรม

H_1 : ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรม

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ใช้การหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสองตัวที่เป็นอิสระต่อกัน ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐาน ดังตาราง 66

ตาราง 66 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มพฤติกรรม การมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

แนวโน้มการกลับมา	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed)	ทศนคติ	ทิศทาง
			ระดับ ความสัมพันธ์	ความสัมพันธ์
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล	0.223**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอยากได้/ต้องการน้อยลง	0.123*	0.013	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่	0.207**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย	0.247**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
ทศนคติโดยรวมด้านสมถะ	0.232**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง	0.219**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีชีวิตการทำงานที่ดีขึ้น	0.184**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของท่านมีความราบรื่น	0.212**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง	0.198**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
ทศนคติโดยรวมด้านสติ	0.234**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน

ตาราง 66 (ต่อ)

แนวโน้มการกลับมา	Pearson Correlation(r)	ทัศนคติ		
		Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านแก้ปัญหาได้ดีขึ้น	0.196**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น	0.197**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้น	0.152**	0.002	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น	0.208**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
5. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอดทนต่อปัญหาได้	0.230**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
ทัศนคติโดยรวมด้านปัญญา	0.222**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

แนวโน้มการกลับมา	Pearson Correlation(r)	ทัศนคติ		
		Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านจิตใจสงบขึ้น	0.232**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านอยู่กับตัวเองมากขึ้น	0.132**	0.008	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้ อิมเอมมีความสุข	0.239**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
ทัศนคติโดยรวมด้านสมาธิ	0.223**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 66 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติโดยรวมในด้านต่างๆ กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต ได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมถะกับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมถะมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.232 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมถะดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความเป็นสมถะในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000, 0.000 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.247, 0.223 และ 0.207 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความเป็นสมถะในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้มีความอยากได้/ต้องการน้อยลง กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.013 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอยากได้/ต้องการน้อยลง มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.123 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอยากได้/ต้องการน้อยลงดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสติกับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสติมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.234 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง และ ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H_1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H_0) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง และ ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.219 และ 0.212 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง และ ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และทำให้ชีวิตการทำงานดีขึ้น กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000 และ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H_1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H_0) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และทำให้ชีวิตการทำงานดีขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.198 และ 0.184 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และทำให้ชีวิตการทำงานดีขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านปัญญากับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H_1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) หมายความว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านปัญญามีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.222 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ และ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000 และ 0.000

ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาหวัข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ และ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.230 และ 0.208 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหวัข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ และ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหวัข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และทำให้รู้จักให้ผู้อื่นมากขึ้น กับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000, 0.000 และ 0.002 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหวัข้อ ทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และทำให้รู้จักให้ผู้อื่นมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.197, 0.196 และ 0.152 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหวัข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และทำให้รู้จักให้ผู้อื่นมากขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมาธิกับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่าทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมาธิมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.223 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ นั่นคือ ถ้าทศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหวัข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้สึกอึดเอมมีความสุข และทำให้จิตใจสงบขึ้น กับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิหวัข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้สึกอึดเอมมีความสุข และทำให้จิตใจสงบขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.239 และ 0.232 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหวัข้อการปฏิบัติธรรมทำให้รู้สึกอึดเอมมีความสุข และทำให้จิตใจสงบขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.008 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.132 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ตาราง 67 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

แนวโน้มการบอกต่อ	ทัศนคติ			
	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล	0.223**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอยากได้/ต้องการน้อยลง	0.133**	0.008	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่	0.135**	0.007	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย	0.157**	0.002	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
ทัศนคติโดยรวมด้านสมถะ	0.190**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง	0.242**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีชีวิตการทำงานที่ดีขึ้น	0.241**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของท่านมีความราบรื่น	0.190**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง	0.211**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
ทัศนคติโดยรวมด้านสติ	0.256**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 67 (ต่อ)

แนวโน้มการบอกต่อ	Pearson Correlation(r)	ทัศนคติ		
		Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านแก้ปัญหาได้ดีขึ้น	0.144**	0.004	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น	0.165**	0.001	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้น	0.110*	0.027	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น	0.177**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
5. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอดทนต่อปัญหาได้	0.186**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
ทัศนคติโดยรวมด้านปัญญา	0.177**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านจิตใจสงบขึ้น	0.176**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านอยู่กับตัวเองมากขึ้น	0.133**	0.008	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้สึกอึดเอมมีความสุข	0.155**	0.002	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
ทัศนคติโดยรวมด้านสมาธิ	0.174**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 67 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติโดยรวมในด้านต่างๆ กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต ได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมถะกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมถะมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่า

สัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.190 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความเป็นสมณะในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.002, 0.007 และ 0.008 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติด้านความเป็นสมณะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.157, 0.135 และ 0.133 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมณะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านความเป็นสมณะในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.0000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติด้านความเป็นสมณะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.223 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมณะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผลดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสติกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสติมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.256 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง การปฏิบัติธรรมทำให้มีชีวิตการทำงานดีขึ้น และ ทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติหัวข้อ การ

ปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง การปฏิบัติธรรมทำให้มีชีวิตการทำงานดีขึ้น และ ทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.242, 0.241 และ 0.211 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง การปฏิบัติธรรมทำให้มีชีวิตการทำงานดีขึ้น และ ทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเองดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.190 คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่นดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านปัญญากับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านปัญญามีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.177 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และ ทำให้รู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้น กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000, 0.000, 0.001, 0.004 และ 0.027 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก(H0) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญา หัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และ ทำให้รู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.186, 0.177, 0.165, 0.144 และ 0.110 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ ทำให้ใช้ชีวิต

ร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และ ทำให้รู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้นดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมาธิกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมาธิมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.174 หมายความว่า มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อย่อย จะได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้จิตใจสงบขึ้น ทำให้รู้สึกอึดอัดมีความสุข และทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีค่า Sig.(2-tailed) เท่ากับ 0.000, 0.002 และ 0.008 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง(H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้จิตใจสงบขึ้น ทำให้รู้สึกอึดอัดมีความสุข และทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.176, 0.155 และ 0.133 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้จิตใจสงบขึ้น ทำให้รู้สึกอึดอัดมีความสุข และทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้นดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

สมมติฐานข้อที่ 5 พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

สามารถกำหนดสมมติฐานทางสถิติ ได้ดังนี้

H_0 : พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

H_1 : พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรม

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ใช้การหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสองตัวที่เป็นอิสระต่อกัน ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า 0.05 การทดสอบสมมติฐาน ดังตาราง 68

ตาราง 68 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมกับ
แนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

แนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต				
พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed) ความสัมพันธ์	ระดับ	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	0.116*	0.020	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
- หาความสงบ	0.260**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- ผีอกจิต	0.253**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- สร้างบุญกุศล	0.228**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- ความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม	0.181**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
- ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	-0.038	0.447	ไม่สัมพันธ์	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 68 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมต่อแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต มีดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต แยกเป็นรายข้อย่อย ได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมา เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญกุศล กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000, 0.000 และ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญกุศล มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.260, 0.253 และ 0.228 ตามลำดับ แสดงว่าพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลในการมา เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญกุศล มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาเพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญกุศล ชัดเจนมากขึ้นจะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมา เพื่อแก้ปัญหาชีวิต กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.020 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อแก้ปัญหาชีวิต มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.116 แสดงว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ในระดับต่ำมาก คือ ถ้าผู้มาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อแก้ปัญหาชีวิตมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.181 แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีพฤติกรรมด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.447 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า พฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 69 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมกับ
แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม	แนวโน้มการบอกต่อ			
	Pearson Correlation(r)	Sig. (2-tailed)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง ความสัมพันธ์
1. เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม				
- แก้ปัญหาชีวิต	0.071	0.158	ไม่สัมพันธ์	-
- หาความสงบ	0.204**	0.000	ระดับต่ำ	เดียวกัน
- ผีกลจิต	0.158**	0.000	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
- สร้างบุญกุศล	0.168**	0.001	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
2. ความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม	0.099*	0.048	ระดับต่ำมาก	เดียวกัน
3. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติ	0.048	0.342	ไม่สัมพันธ์	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 69 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมต่อแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ มีดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ แยกเป็นรายข้อย่อย ได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมา เพื่อหาความสงบ พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อหาความสงบ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.204 หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลในการมา เพื่อหาความสงบ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาเพื่อหาความสงบชัดเจนมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมา เพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อฝึกจิต กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.001 และ 0.000 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่า 0.01 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อสร้างบุญกุศล และ

เพื่อฝึกจิต มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.168 และ 0.158 ตามลำดับ นั่นคือ พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลเพื่อมาสร้างบุญกุศล และเพื่อฝึกจิต มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อในทิศทางเดียวกัน ในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อฝึกจิต ชัดเจนมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมา เพื่อแก้ปัญหาชีวิต กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.158 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาเพื่อแก้ปัญหาชีวิต ไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.048 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานรอง (H1) และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) หมายความว่า พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.099 แสดงว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีพฤติกรรมด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ พบว่า มีค่า Sig.(2-tailed) 0.342 ซึ่งมากกว่า 0.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานหลัก (H0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H1) หมายความว่า พฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 70 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	สถิติที่ใช้ในการทดสอบ	ผลการทดสอบ
1.ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน		
เพศ		
เหตุผลในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	t-test
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
อายุ		
เหตุผลในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	F-test &
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
สถานภาพ		
เหตุผลในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	F-test &
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
การศึกษา		
เหตุผลในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	&F-Test
ช่วงเวลาที่เลือกมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	
อาชีพ		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	& F-test
ช่วงเวลาที่เลือกมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	
รายได้		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	& F-test
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	

ตาราง 70 (ต่อ)

สมมติฐาน	สถิติที่ใช้ในการทดสอบ	ผลการทดสอบ
1.ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน (ต่อ)		
ภูมิลำเนา		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	& F-test
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
2. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน		
เพศ		
กลับมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	t-test
บอกต่อ	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
อายุ		
กลับมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
บอกต่อ	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	& F-test
สถานภาพ		
กลับมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
บอกต่อ	สอดคล้องกับสมมติฐาน	& F-test
ระดับการศึกษา		
กลับมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
บอกต่อ	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
อาชีพ		
กลับมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
บอกต่อ	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
รายได้		
กลับมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
บอกต่อ	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	

ตาราง 70 (ต่อ)

สมมติฐาน	สถิติที่ใช้ในการทดสอบ	ผลการทดสอบ
2. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน		
ภูมิลำเนา		
กลับมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Brown-Forsythe
บอกต่อ	สอดคล้องกับสมมติฐาน	& F-test
สมมติฐานข้อที่ 3 ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี		
ทัศนคติด้านสมณะ		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Correlation
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
ทัศนคติด้านสติ		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson
ความถี่ในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Correlation
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
ทัศนคติด้านปัญญา		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Correlation
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
ทัศนคติด้านสมาธิ		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson
ความถี่ในการมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	Correlation
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	

ตาราง 70 (ต่อ)

สมมติฐาน	สถิติที่ใช้ในการทดสอบ	ผลการทดสอบ
สมมติฐานข้อที่ 4 ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี		
แนวโน้มที่จะกลับมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson Correlation
แนวโน้มที่จะบอกต่อ	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson Correlation
สมมติฐานข้อที่ 5 พฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต		
แนวโน้มที่จะกลับมา		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson
ความถี่ในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Correlation
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	
แนวโน้มที่จะบอกต่อ		
เหตุผลในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Pearson
ความถี่ในการมา	สอดคล้องกับสมมติฐาน	Correlation
ช่วงเวลาที่เลือกมา	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน	

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สังเขปความมุ่งหมาย สมมติฐาน และวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ความมุ่งหมายการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะด้านประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมและแนวโน้ม การมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ. สิงห์บุรี
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมกับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ. สิงห์บุรี

ความสำคัญของการวิจัย

สามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือการแก้ปัญหาให้กับผู้มาปฏิบัติธรรมได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลที่ตามมาคือความสงบสุขที่จะเกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากการทราบถึงทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมทำให้สามารถหาวิธีหรือแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมได้

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกันมีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน
2. ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกันมีแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน
3. ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
4. ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี
5. พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี” เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive research) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- 1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
- 2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยใช้สูตรในการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากร ดังนี้ (กัลยา วาณิชยปัญญา. 2544: 74)

$$n = \frac{Z^2 \cdot 1 \cdot 0.25(pq)}{E^2}$$

- N = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
- Z = ระดับความเชื่อมั่น
- P = ค่าเปอร์เซ็นต์ที่คาดหวัง
- q = 1 - p
- E = ความคลาดเคลื่อนสูงสุดที่ยอมให้เกิดขึ้น

สำหรับกรณีไม่ทราบค่า p และ q มีค่าสูงสุดเมื่อ p = 0.5 และ q = 0.5 กำหนดให้ α = 0.05 จะได้ Z = 0.95 มีค่าเท่ากับ 1.96 E = 0.05 หรือ 5%

แทนค่าในสูตร

$$\begin{aligned}
 N &= \frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2} \\
 &= \frac{9.604}{0.0025} \\
 &= 384.16 \sim 385
 \end{aligned}$$

จากการคำนวณได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 385 คน โดยสำรวจ 4% เท่ากับ 15 คน เพื่อป้องกันแบบสอบถามที่เกิดความผิดพลาดจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของงานวิจัย ดังนั้นจึงรวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 400 คน

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ คือ การออกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินการสร้าง มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเอกสารข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2.2 สร้างแบบสอบถามโดยขอบเขตของแบบสอบถามจะเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัวของผู้มาปฏิบัติธรรม ทศนคติด้านสมณะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา และพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรม ของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

รูปแบบของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่1 เป็นคำถามทางด้านประชากรศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิสำเนา ประกอบด้วยแบบสอบถามปลายปิด มีจำนวน 7 ข้อ มีระดับการวัดข้อมูล ดังต่อไปนี้

1.1 เพศ ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)

1.1.1 ชาย

1.1.2 หญิง

1.2 อายุ ระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal scale) ซึ่งกำหนดอายุจำนวน โดยใช้สูตรดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ.2549: 129)

ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด-ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด

ความกว้างของอันตรภาคชั้น =

จำนวนชั้น

การเลือกอายุของกลุ่มตัวอย่างนั้น เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากทาง www.nitadebangkok.com พบว่าผู้ที่มาปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เป็นเด็ก/นักศึกษา ช่วงอายุเริ่มต้นจึงเริ่มที่ 24 ปี ส่วนอายุสูงสุดไม่ได้จำกัด เนื่องจากทางวัดไม่ได้มีกฎเกณฑ์ตรงนี้ โดยกำหนดจำนวนชั้นของข้อมูล คือ 4 ชั้น ดังนั้นความกว้างของอันตรภาคชั้นคือ

65 - 24

ความกว้างของอันตรภาคชั้น =

4

=

10 ปี

จากการคำนวณช่วงอายุข้างต้น สามารถแสดงช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

- 1.2.1 น้อยกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี
- 1.2.2 25 – 34 ปี
- 1.2.3 35 – 44 ปี
- 1.2.4 มากกว่า 45 ปี ขึ้นไป
- 1.3 สถานภาพ ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)
- 1.3.1 โสด
- 1.3.2 สมรส/อยู่ด้วยกัน
- 1.3.3 หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่
- 1.4 ระดับการศึกษา ระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal scale)
- 1.4.1 ประถมศึกษา
- 1.4.2 มัธยมศึกษา
- 1.4.3 ปวช./ปวส./อนุปริญญา
- 1.4.4 ปริญญาตรี
- 1.4.5 สูงกว่าปริญญาตรี
- 1.4.6 อื่นๆโปรดระบุ.....
- 1.5 อาชีพ ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)
- 1.5.1 นักศึกษา
- 1.5.2 รับจ้าง
- 1.5.3 ค้าขาย
- 1.5.4 ทำไร่/ทำสวน
- 1.5.5 ข้าราชการบำนาญ

- 1.5.6 เลี้ยงสัตว์
- 1.5.7 บริษัทเอกชน
- 1.5.8 ข้าราชการ
- 1.5.9 อื่นๆโปรดระบุ.....

1.6 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการวัดข้อมูลประเภทเรียงลำดับ (Ordinal scale) ซึ่งกำหนดช่วงรายได้ต่อเดือน คำนวณโดยใช้สูตร ดังนี้ (ศิริวรรณ เสรวิรัตน์ และคณะ. 2549: 129)

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด-ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

เกณฑ์การกำหนดรายได้ขั้นต่ำสุด ข้อมูลจาก www.nitadebangkok.com ผู้ที่มาปฏิบัติส่วนใหญ่เป็นเด็กเยาวชนและนักศึกษา ยังไม่มีรายได้เป็นของตนเอง เงินที่ได้รับส่วนใหญ่มาจากผู้ปกครอง จึงกำหนดให้เป็น น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท โดยกำหนดจำนวนชั้นของข้อมูลคือ 5 ชั้น ดังนั้นความกว้างของอันตรภาคชั้นคือ

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{60,000 - 10,000}{5} \\ &= 10,000 \text{ บาท} \end{aligned}$$

จากการคำนวณช่วงรายได้ต่อเดือนข้างต้น สามารถแสดงช่วงรายได้ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

- 1.6.1 น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท
- 1.6.2 10,001-20,000 บาท
- 1.6.3 20,001-30,000 บาท
- 1.6.4 30,001-40,000 บาท
- 1.6.5 สูงกว่า 40,000 บาท

- 1.7 ภูมิลำเนา ระดับการวัดข้อมูลเป็นประเภทนามบัญญัติ (Nominal scale)
 - 1.7.1 ภาคเหนือ
 - 1.7.2 ภาคกลาง
 - 1.7.3 ภาคตะวันออก
 - 1.7.4 ภาคตะวันตก
 - 1.7.5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.7.6 ภาคใต้
1.7.7 กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามข้อมูลพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ซึ่งลักษณะคำถามมีทั้งปลายเปิด ปลายปิด และเป็นคำถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นลักษณะแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามที่ใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale Method) โดยใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับโดยมีการกำหนดการให้คะแนน ดังนี้

- ระดับ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ระดับ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย
- ระดับ 3 หมายถึง เฉยๆ
- ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วย
- ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

$$\begin{aligned} \text{ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล}} \\ &= (5 - 1) / 5 \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ตาราง 1 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับความเห็นด้วยในเหตุผลของการมาปฏิบัติธรรม

คะแนนเฉลี่ย	ระดับพฤติกรรม
4.21 – 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3.41 – 4.20	เห็นด้วย
2.61 – 3.40	เฉยๆ
1.81 – 2.60	ไม่เห็นด้วย
1.00 – 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รวมทั้งแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม มีลักษณะแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามที่ใช้มาตรวัดแบบ แบบ Semantic

Differential Scale โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale Method) โดยใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับ คือ

- ระดับ 5 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านวันละหลายครั้ง
- ระดับ 4 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านทุกวัน
- ระดับ 3 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านบ่อยครั้ง
- ระดับ 2 หมายถึง ปฏิบัติธรรมที่บ้านนานๆครั้ง
- ระดับ 1 หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติธรรมที่บ้านเลย

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น

=

ค่าสูงสุด – ค่าต่ำสุด

จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล

=

(5 – 1) / 5

=

0.8

ตาราง 2 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมเองที่บ้าน

คะแนนเฉลี่ย	ระดับพฤติกรรม
4.21 – 5.00	ปฏิบัติธรรมที่บ้านวันละหลายครั้ง
3.41 – 4.20	ปฏิบัติธรรมที่บ้านทุกวัน
2.61 – 3.40	ปฏิบัติธรรมที่บ้านบ่อยครั้ง
1.81 – 2.60	ปฏิบัติธรรมที่บ้านนานๆครั้ง
1.00 – 1.80	ไม่เคยปฏิบัติธรรมที่บ้านเลย

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมมี 2 ข้อ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น มีลักษณะแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามที่ใช้มาตรวัดแบบ Semantic Differential Scale โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale Method) โดยใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับ คือ

- ระดับ 5 หมายถึง กลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีกแน่นอน
- ระดับ 4 หมายถึง น่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีก
- ระดับ 3 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีกหรือไม่
- ระดับ 2 หมายถึง น่าจะไม่กลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีก
- ระดับ 1 หมายถึง ไม่กลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันอีกแน่นอน

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลงผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น

=

ค่าสูงสุด – ค่าต่ำสุด

จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลงผล

=

(5 – 1) / 5

=

0.8

ตาราง 3 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

คะแนนเฉลี่ย	ระดับแนวโน้มพฤติกรรม
4.21 – 5.00	กลับมาปฏิบัติธรรมแน่นอน
3.41 – 4.20	น่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมอีก
2.61 – 3.40	ไม่แน่ใจ
1.81 – 2.60	ไม่น่าจะกลับมาปฏิบัติธรรม
1.00 – 1.80	ไม่กลับมาปฏิบัติธรรมแน่นอน

คำถามเกี่ยวกับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อผู้อื่นใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) มี 5 ระดับ คือ

- ระดับ 5 หมายถึง บอกต่อแน่นอน
- ระดับ 4 หมายถึง น่าจะบอกต่อ
- ระดับ 3 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะบอกต่อหรือไม่
- ระดับ 2 หมายถึง น่าจะไม่บอกต่อ
- ระดับ 1 หมายถึง ไม่บอกต่อแน่นอน

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลงผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 1) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น

=

ค่าสูงสุด – ค่าต่ำสุด

จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลงผล

=

(5 – 1) / 5

=

0.8

ตาราง 4 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับแนวโน้มการบอกต่อผู้อื่นในการมาปฏิบัติธรรม

คะแนนเฉลี่ย	ระดับแนวโน้มพฤติกรรม
4.21 – 5.00	บอกต่อแน่นอน
3.41 – 4.20	น่าจะบอกต่อ
2.61 – 3.40	ไม่แน่ใจ
1.81 – 2.60	ไม่น่าจะบอกต่อ
1.00 – 1.80	ไม่บอกต่อแน่นอน

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีต่อการเป็นสมณะ การมีสติ การมีสมาธิ และการมีปัญญา เป็นลักษณะของแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีการวัดระดับข้อมูลประเภทอันตรภาค (Interval scale) 5 ระดับโดยมีการกำหนดการให้คะแนน ดังนี้

- ระดับ 1 หมายถึง ไม่ดีอย่างมาก
- ระดับ 2 หมายถึง ไม่ดี
- ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง
- ระดับ 4 หมายถึง ดี
- ระดับ 5 หมายถึง ดีมาก

ระดับเกณฑ์การให้คะแนนเฉลี่ย โดยที่กำหนดความสำคัญของคะแนน โดยใช้หลักการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval; ตาราง 2) โดยใช้สูตรดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 10)

$$\begin{aligned} \text{ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{สูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงหรือระดับที่ต้องการแปลผล}} \\ &= (5 - 1) / 5 \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ตาราง 5 สรุปเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนระดับความเห็นด้วยต่อทัศนคติด้านต่างๆ

คะแนนเฉลี่ย	ระดับทัศนคติ
4.21 – 5.00	ดีมาก
3.41 – 4.20	ดี
2.61 – 3.40	ปานกลาง
1.81 – 2.60	ไม่ดี
1.00 – 1.80	ไม่ดีย่างมาก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 2 แหล่ง ดังนี้

3.1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการรวบรวมข้อมูลบทความ และงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง จากสิ่งพิมพ์ หนังสือ และข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านสื่อทางอินเทอร์เน็ต

3.2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี จำนวน 400 ชุด

4. การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

รวบรวมและนำแบบสอบถามที่ได้รับทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล ซึ่งใช้คอมพิวเตอร์ในการคำนวณค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS Version 17.0 ตามขั้นตอนดังนี้

4.1 นำข้อมูลส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป มาหาค่าความถี่ร้อยละ

4.2 นำข้อมูลส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นข้อมูลทางด้านพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมกรรมมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มาหาค่าความถี่ร้อยละ พร้อมทั้งหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 นำข้อมูลส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ มาหาค่าความถี่ร้อยละ พร้อมทั้งหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.4 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน ด้วยสถิติเชิงอนุมาน โดยการทดสอบด้วยค่า ที่ (t-test independence) สำหรับตัวแปรที่มี 2 กลุ่ม และใช้การทดสอบแบบการวิเคราะห์ความแปรปรวน 1 ตัวประกอบ (One way Analysis of Variance) หรือค่า F-test ในการทดสอบตัวแปรลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ที่ยกเว้นตัวแปรเพศ ในกรณีที่พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความ

แตกต่างกันรายคู่ตามวิธี LSD (Least Significant Difference) ที่เป็นการเปรียบเทียบพหุคูณ

4.5 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร คือ พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม กับแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์อย่างง่าย (Correlation) ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อใช้ทดสอบสมมุติฐานที่ 3-5

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลจำนวน 400 ราย โดยแบ่งเป็น 5 ตอน

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา โดยแจกแจงเป็นจำนวนและร้อยละ ดังนี้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 327 คน คิดเป็นร้อยละ 81.8 มีอายุ 25-34 ปี จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 34.0 มีสถานภาพโสด จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 53.0 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 49.0 มีอาชีพเป็นข้าราชการ จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 มีรายได้ต่อเดือน 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 และมีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 29.0

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลระดับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี เป็น ดังนี้

ผลการวิเคราะห์จำนวนปีตั้งแต่เริ่มปฏิบัติธรรมจนถึงปัจจุบันของผู้มาปฏิบัติธรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.65 ปี ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม/ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2 ครั้ง จำนวนวันในการปฏิบัติธรรมต่อครั้ง มีค่าเฉลี่ยประมาณ 4 วัน จำนวนครั้งที่มาปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้ง และการสวดมนต์ที่บ้าน มีค่าเฉลี่ยประมาณ 3 ครั้งต่อสัปดาห์

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมาปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี พบว่าปัจจัยหลักที่มีผลต่อการมา คือ ตัวเอง จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 ครอบครัว จำนวน 75 คิดเป็นร้อยละ 19.0 ที่ทำงาน จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 และ เพื่อน จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0

ระดับของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อฝึกจิต และหาความสงบมีระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61, 4.59 และ 4.40 ตามลำดับ ส่วนการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อแก้ปัญหา

ชีวิต อยู่ในระดับเห็นด้วย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68

ช่วงเวลาที่ผู้ปฏิบัติธรรมเลือกมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ส่วนใหญ่ คือ วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 47.0 รองลงมาได้แก่ ช่วงวันหยุดยาวต่อเนื่อง จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 ช่วงเวลาอื่นๆ คือตามความสะดวก จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 ช่วงวันสำคัญทางศาสนา จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0 และช่วงวันจันทร์-ศุกร์ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ

ภาพรวมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมที่บ้านของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี พบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมที่บ้านนานๆ ครั้ง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.13

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรม โดยแจกแจงเป็นจำนวนและค่าร้อยละ ดังนี้

แนวโน้มพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยมีแนวโน้มที่จะกลับมาปฏิบัติที่วัด อยู่ในระดับน่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมอีก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 แนวโน้มที่จะบอกต่อผู้อื่นอยู่ในระดับบอกต่อแน่นอน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานข้อ 1 ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

เพศ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อายุ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สถานภาพการสมรส

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ระดับการศึกษา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติ น้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.046 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.726

อาชีพ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพข้าราชการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.024 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.494

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกรรม/ธุรกิจส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.046 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.954

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพรับจ้าง มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกรรม/ธุรกิจส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.021 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.987

รายได้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อการฝึกจิตน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท และ >30,001 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ (0.022 , $0.002 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.240 และ 0.298 ตามลำดับ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน <10,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน >30,001 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.022 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.217

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน >30,001 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (0.003, $0.000 < 0.01$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.297 และ 0.343 ตามลำดับ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลา ที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ภูมิลำเนา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.027 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.379

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลา ที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 2 ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

เพศ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเพศต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเพศต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อายุ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอายุต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีช่วงอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาในอนาคตน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุมากกว่า 45 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.045 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.360

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีช่วงอายุ 25-34 ปี มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาในอนาคตน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุ 35-44 ปี และ 45 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ($0.016 < 0.05$, $0.002 < 0.01$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.277 และ 0.408 ตามลำดับ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอายุต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สถานภาพการสมรส

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นหม้าย/หย่าร้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($0.022 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.249

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อมากกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นสมรส/อยู่ด้วยกัน และผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นหม้าย/หย่าร้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.295 และ 0.355 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อาชีพ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

รายได้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีรายได้ต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีรายได้ต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ภูมิสำเนา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.013 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.386

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคตะวันออก มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($0.026 < 0.05$) โดยผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.520

สมมติฐานข้อที่ 3 ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

ด้านสมถะ

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมถะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยเหตุผลที่มาเพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบมีความสัมพันธ์กับทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมถะในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผล เพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบ มีความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทศนคติ

ของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะดีขึ้นในระดับต่ำ ส่วนเหตุผลที่มากเพื่อแก้ปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะในระดับต่ำมาก กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อแก้ปัญหาชีวิต ชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อด้านสมณะดีขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านสติ

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผล เพื่อแก้ปัญหาชีวิต เพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบ มีความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติดีขึ้นในระดับต่ำ

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก กล่าวคือ ถ้าความถี่ในการปฏิบัติธรรมมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมต่อด้านสติดีขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านปัญญา

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยเหตุผลที่มากเพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อหาความสงบมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผล เพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อหาความสงบ มีความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาดีขึ้นในระดับต่ำ ส่วนเหตุผลที่มากเพื่อแก้ปัญหาชีวิต และเพื่อฝึกจิต มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในระดับต่ำมาก กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อแก้ปัญหาชีวิต และเพื่อฝึกจิต ชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อด้านปัญญาดีขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านสมาธิ

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยเหตุผลที่มากเพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผล เพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบ มีความชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิดีขึ้นในระดับต่ำ

ส่วนเหตุผลที่มากเพื่อแก้ปัญหา ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานข้อที่ 4 ทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

การกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

ด้านสมถะ

ทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ทัศนคติด้านความเป็นสมณะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความความอยากได้/ต้องการน้อยลง มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมณะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความความอยากได้/ต้องการน้อยลงดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ด้านสติ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง และ ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง และ ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และทำให้ชีวิตการงานดีขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และทำให้ชีวิตการงานดีขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ด้านปัญญา

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ และ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ และ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหัวข้อ ทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และทำให้รู้จักให้ผู้อื่นมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และทำให้รู้จักให้ผู้อื่นมากขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ด้านสมาธิ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้รู้สึกอึดอัดมีความสุข และทำให้จิตใจสงบขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้รู้สึกอึดอัดมีความสุข และทำให้จิตใจสงบขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

การบอกต่อ

ด้านสมถะ

ทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย การปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ และการปฏิบัติธรรมทำให้พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผล มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติด้านความเป็นสมถะหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผลดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ด้านสติ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง การปฏิบัติธรรมทำให้มีชีวิตการทำงานดีขึ้น และ ทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง การปฏิบัติธรรมทำให้มีชีวิตการทำงานดีขึ้น และ ทำให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเองดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติในหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความราบรื่นดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ด้านปัญญา

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญา หัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และ ทำให้รู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้มีความอดทนต่อปัญหาได้ ทำให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้แก้ปัญหาได้ดีขึ้น และ ทำให้รู้จักการให้ผู้อื่นมากขึ้นดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ด้านสมาธิ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิหัวข้อ การปฏิบัติธรรมทำให้จิตใจสงบขึ้น ทำให้รู้สึกอึดอ้อมมีความสุข และทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.176, 0.155 และ 0.133 ตามลำดับ คือมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิในหัวข้อการปฏิบัติธรรมทำให้จิตใจสงบขึ้น ทำให้รู้สึกอึดอ้อมมีความสุข และทำให้อยู่กับตัวเองมากขึ้นดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

สมมติฐานข้อที่ 5 พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

การกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญกุศล มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าเหตุผลในการมาเพื่อหาความสงบ เพื่อฝึกจิต และเพื่อสร้างบุญกุศล ชัดเจนมากขึ้นจะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อแก้ปัญหาชีวิต มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันทิศทางเดียวกัน ในระดับต่ำมาก คือ ถ้าผู้มาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อ

แก้ปัญหาชีวิตมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าพฤติกรรมด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การบอกต่อ

พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อหาความสงบ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดย มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ หมายความว่า ถ้าเหตุผลในการมาเพื่อหาความสงบชัดเจนมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มา เพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อฝึกจิต มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน ในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อสร้างบุญกุศล และเพื่อฝึกจิต ชัดเจนมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมา เพื่อแก้ปัญหาชีวิต ไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก หมายความว่า ถ้าพฤติกรรมด้านความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมมากขึ้น จะทำให้แนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัย เรื่องทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี โดยการศึกษาด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรม แนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในอนาคต และทัศนคติต่อการปฏิบัติธรรม สามารถนำมาอภิปรายผลเพิ่มเติมได้ ดังนี้

ในด้านเพศ จากผลการวิจัยพบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 81.8 ตรงกับการศึกษาของ ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข (2541) สุมาลี อินทรวนิช (2531) และนิตยา จิงเกษมสุข (2532) สาเหตุเป็นเพราะว่า เพศหญิงไม่มีโอกาสเป็นได้บวชเรียน เป็นภิกษุณี เพื่อศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้งเหมือนกับเพศชายบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ บทบาทของสตรีในพุทธศาสนาของประเทศไทย จึงเป็นนักปฏิบัติศาสนาในชีวิตประจำวัน เมื่อมีโอกาสจึงสมัครเข้าศึกษาธรรมปฏิบัติที่ลึกซึ้งขึ้น อันได้แก่ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สมเกียรติ เรื่องอนันต์เลิศ (2539: 101) เรื่อง การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่าเพศหญิงมีความสนใจใฝ่รู้ในหลักธรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนามากกว่าเพศชาย

สมมติฐานข้อ 1 ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี พบว่า

เพศ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเพศต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติธรรม ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม และการเลือกช่วงเวลาที่มาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่าเพศไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญหนา จิมาณัง(2545: 63) พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม สรุปว่าเพศกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กัน

อายุ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอายุต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติธรรม ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม และการเลือกช่วงเวลาที่มาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่าอายุไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญหนา จิมาณัง(2545:63) พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม สรุปว่าอายุกับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กัน

สถานภาพสมรส

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติธรรม ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม และการเลือกช่วงเวลาที่มาปฏิบัติธรรมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่าสถานภาพสมรสไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เตชา อยู่ระหว่าง (2547: 57) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่าพุทธศาสนิกชนอยู่ภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมที่เหมือนกันที่จะทำบุญไม่แตกต่างกัน ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมแบบเกื้อกูลมีการทำบุญที่เป็นลักษณะการรวมกัน จะเห็นได้จากการทำบุญตามประเพณีของแต่ละเดือนทุกคนมีโอกาที่จะร่วมกันทำบุญ

ระดับการศึกษา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่าระดับการศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ในเรื่องของเหตุผลที่มาปฏิบัติ และความถี่ในการมาปฏิบัติ แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนิต ผลุภกรโทก(2544:118) มีบุคคลปรัญญูตา คือรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งผู้นำปฏิบัติกล่าวถึงผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับท่านว่า “มีอายุตั้งแต่ 6 ปี จนถึง 91 ปี ระดับการศึกษาตั้งแต่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ จนถึงระดับปริญญาเอก ฐานะตั้งแต่ยากจนไปจนถึงมหาเศรษฐีและเชื้อพระวงศ์ หลายชาติ หลายภาษา หลายศาสนาแม้แต่นักบวชในศาสนาพุทธและในศาสนาอื่นๆ

ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ไม่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ขอให้มีความศรัทธาตั้งใจมาปฏิบัติ ภาษาธรรมะจึงเข้าถึงคนได้ทุกระดับชั้น

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุบลรัตน์ เฟิงสถิตย์ (2530:20) กล่าวว่า การศึกษาเป็นส่วนเสริมสร้างสติปัญญา ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจึงสามารถใช้ฐานะความรู้และการวิเคราะห์เชิงเหตุผลมาใช้ในการตัดสินใจในความถูกต้องเหมาะสมได้ดีกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า โดยผลการวิจัยครั้งนี้พบว่ากลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษาอื่น เช่น ประถมศึกษา/ไม่ได้เรียนหนังสือ มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรมสูงที่สุด

อาชีวะ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพข้าราชการ ซึ่งสอดคล้องกับบทฤษฎีของ ปรเม สตะเวทิน(2533: 112) กล่าวว่า สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจหมายถึง อาชีพ รายได้ และสถานภาพทางสังคมของบุคคลมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร เพราะแต่ละคนมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่านิยมและเป้าหมายต่างกัน จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพข้าราชการมีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตสูงที่สุด

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพต่างกัน ไม่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติ แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เดชา อยู่ระหว่าง(2547: 57) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความเชื่อต่อการทำบุญ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เนื่องจากว่าพุทธศาสนิกชนไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดย่อมอยู่ภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมที่เหมือนกันที่จะทำบุญไม่แตกต่างกัน ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมแบบเกื้อกูลมีการทำบุญที่เป็นลักษณะการรวมกัน จะเห็นได้จากการทำบุญตามประเพณีของแต่ละเดือนผู้ที่มีความแตกต่างกันด้านอาชีพมีโอกาที่จะร่วมกันทำบุญ จึงเป็นผลทำให้ผู้ที่มีอาชีพต่างกันมีระดับความเชื่อในการทำบุญไม่แตกต่างกันและงานวิจัยของบุญหนา จิมาวัน(2545) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า อาชีพไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ ชาวพุทธทุกอาชีพส่วนมากมีพฤติกรรมการทำบุญคล้ายคลึงกัน

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรีที่มีอาชีพต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกรรม/ธุรกิจส่วนตัว

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพรับจ้าง มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการเลือกช่วงเวลามาปฏิบัติธรรมน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกรรม/ธุรกิจส่วนตัว

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าผู้มาปฏิบัติธรรมที่อยู่ในกลุ่มอาชีพอื่นๆ เช่น เกษตรกรรม/ธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาเพื่อมาปฏิบัติธรรมสูงที่สุด

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ ปรเม สตะเวทิน(2533: 112) กล่าวว่า สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายถึง อาชีพ รายได้ และสถานภาพทางสังคมของบุคคลมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร เพราะแต่ละคนมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่านิยม และเป้าหมายต่างกัน

รายได้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้ต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อการฝึกจิตน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท และ >30,001 บาท

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน <10,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน >30,001 บาท

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท และผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน >30,001 บาท

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน > 30,001 บาท มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตสูง และเพื่อสร้างบุญกุศล สูงที่สุด

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ ปรเม สตะเวทิน(2533: 112) กล่าวว่า สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายถึง อาชีพ รายได้ และสถานภาพทางสังคมของบุคคลมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร เพราะแต่ละคนมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่านิยม และเป้าหมายต่างกัน

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้ต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของ ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม และช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีรายได้ต่างกันไม่มีผลต่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติ และช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรม แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญหนา จิมาโนง (2545) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า

รายได้ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ และแม้แต่สถานภาพทางเศรษฐกิจจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน แต่ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ

ภูมิลำเนา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีพฤติกรรมมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้ ซึ่งจากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคใต้มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลสูงที่สุด

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร รัตนละออง(2548: 62) ทำการศึกษาเรื่องความตระหนักในคุณธรรม และความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมตามแนวพื้นฟูพุทธวัดของผู้ปฏิบัติธรรมในมูลนิธิ กล่าวว่า ผู้ที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดอื่นๆ และจังหวัดราชบุรี มีความตระหนักในคุณธรรมสูงกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความแตกต่างกันในด้านสภาพสังคม

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีพฤติกรรมมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่และการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ภูมิลำเนาที่ต่างกันไม่มีผลต่อพฤติกรรมมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่และการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนิต ผลุกระโทก(2544: 118) มีบุคคลโปรปรียญตา คือรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งผู้นำปฏิบัติกล่าวถึงผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับท่านว่า “มีอายุตั้งแต่ 6 ปี จนถึง 91 ปี ระดับการศึกษาตั้งแต่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้จนถึงระดับปริญญาเอก ฐานะตั้งแต่ยากจนไปจนถึงมหาเศรษฐีและเชื้อพระวงศ์ หลายชาติ หลายภาษา หลายศาสนาแม้แต่นักบวชในศาสนาพุทธและในศาสนาอื่นๆ

ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ไม่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ขอให้มีความศรัทธาตั้งใจมาปฏิบัติ ภาษาธรรมะจึงเข้าถึงคนได้ทุกระดับชั้น

สมมติฐานข้อที่ 2 ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา แตกต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แตกต่างกัน

เพศ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีเพศต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมมาปฏิบัติธรรมในโอกาส ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ที่ตั้งไว้ หมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีเพศต่างกัน ไม่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญหนา จิมาณัง(2545: 63) พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น สรุปว่าเพศกับพฤติกรรมการทำบุญไม่มีความสัมพันธ์กัน

อายุ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอายุต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีช่วงอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาในอนาคตน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุมากกว่า 45 ปี

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีช่วงอายุ 25-34 ปี มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาในอนาคตน้อยกว่าผู้ปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุ 35-44 ปี และ 45 ปี

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาในอนาคตสูงที่สุด

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมะ สตะเวทิน(2533: 112) กล่าวว่า อายุ เป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องของความคิดและพฤติกรรม คนที่อายุน้อยมักจะมีความคิดเสรีนิยม ยึดถืออุดมการณ์มองโลกในแง่ดีมากกว่าคนที่อายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากมักจะมีความคิดที่อนุรักษ์นิยม ยึดถือการปฏิบัติ ระเบียบวินัย มองโลกในแง่ร้ายมากกว่าคนที่อายุน้อย เนื่องมาจากผ่านประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน ลักษณะการใช้สื่อสารมวลชนก็ต่างกัน

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอายุต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตในเรื่องการบอกต่อ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีอายุต่างกัน ไม่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมในเรื่องการบอกต่อ แต่สอดคล้องกับ แนวคิดของเพ็ตตี และแคคซ็องโป(1984) เมื่อบุคคลมีความเชื่อเช่นใด ก็ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติเช่นนั้นด้วยและอาจจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมในเวลาต่อมา เพราะในทางจิตวิทยาถือว่าทัศนคติมีผลต่อการทำนายพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสรุปว่า อายุไม่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องการบอกต่อ

สถานภาพสมรส

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นหม้าย/หย่าร้าง

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้ม

พฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคตน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่สมรส/อยู่ด้วยกัน และผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นหม้าย/หย่าร้าง

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ ปรมะ สตะเวทิน(2533: 112) กล่าวว่า สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายถึง อาชีพ รายได้ และสถานภาพทางสังคมของบุคคลมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร เพราะแต่ละคนมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่านิยม และเป้าหมายต่างกัน

ระดับการศึกษา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ระดับการศึกษาที่ต่างกัน ไม่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เดชา อยู่ระหว่าง (2547: 57) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความเชื่อต่อการทำบุญโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันเนื่องจากว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีโอกาที่จะได้รับคำสอนเรื่องการทำบุญไม่แตกต่างกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนเรื่องการทำบุญเป็นคำสอนเดียวกันมีเนื้อหาสาระเหมือนกัน

อาชีพ

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีอาชีพต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า อาชีพที่ต่างกันไม่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษบา หล่อเงิน (2537) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมจริยธรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดขอนแก่นผลการวิจัยพบว่าในด้านพฤติกรรมทางสังคม นักเรียนที่มีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เดชา อยู่ระหว่าง (2547: 57) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความเชื่อต่อการทำบุญ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เนื่องจากว่าพุทธศาสนิกชนไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดย่อมอยู่ภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมที่เหมือนกันที่จะทำบุญไม่แตกต่างกัน ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมแบบเกื้อกูลมีการทำบุญที่เป็นลักษณะการรวมกัน จะเห็นได้จากการทำบุญตามประเพณีของแต่ละเดือนผู้ที่มีความแตกต่างกันด้านอาชีพมีโอกาที่จะร่วมกันทำบุญ จึงเป็นผลทำให้ผู้ที่มีอาชีพต่างกันมีระดับความเชื่อในการทำบุญไม่แตกต่างกันและงานวิจัยของบุญหนา จิมาโนง(2545) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า

อาชีพไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการทำบุญของชาวพุทธ ชาวพุทธทุกอาชีพส่วนมากมีพฤติกรรมกรรมการทำบุญคล้ายคลึงกัน

รายได้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีรายได้ต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในอนาคต ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีรายได้ต่างกัน ไม่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในอนาคต แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญหนา จิมาณี (2545) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า รายได้ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการทำบุญของชาวพุทธ และแม้แต่สถานภาพทางเศรษฐกิจจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน แต่ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการทำบุญของชาวพุทธ

ภูมิสำเนา

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต ไม่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาต่างกัน ไม่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนิต ผลุกระโทก (2544: 118) มีบุคคลปโรปรัญญตา คือรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งผู้นำปฏิบัติกล่าวถึงผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับท่านว่า “มีอายุตั้งแต่ 6 ปี จนถึง 91 ปี ระดับการศึกษาตั้งแต่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ จนถึงระดับปริญญาเอก ฐานะตั้งแต่ยากจนไปจนถึงมหาเศรษฐีและเชื้อพระวงศ์ หลายชาติ หลายภาษา หลายศาสนาแม้แต่กับภวชนในศาสนาพุทธและในศาสนาอื่นๆ

ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ไม่มีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ขอให้มีความศรัทธาตั้งใจมาปฏิบัติ ภาษาธรรมะจึงเข้าถึงคนได้ทุกระดับชั้น

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาต่างกัน มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้

ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคตะวันออก มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มพฤติกรรมที่จะบอกต่อน้อยกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร รัตนละอ (2548: 6) ทำการศึกษาเรื่องความตระหนักในคุณธรรม และความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมตามแนวพื้นฟูพุทธวัตรของผู้ปฏิบัติธรรมในมูลนิธิกล่าวว่า ปัจจัยด้านภูมิสำเนา มีผลทำให้ความตระหนักในคุณธรรมโดยภาพรวมของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน

สมมติฐานข้อที่ 3 ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

ด้านสมถะ

ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมในด้านความเป็นสมถะ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการ ปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ เมื่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติชัดเจนขึ้น จะทำให้ทศนคติต่อการปฏิบัติธรรมในด้านสมถะดีขึ้นในระดับต่ำด้วย

ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านความเป็นสมถะ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการ ปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่และการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05

ด้านสติ

ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมในด้านความเป็นสติ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติ ธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม และความถี่ในการมาปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ และต่ำมาก กล่าวคือ เมื่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติชัดเจนขึ้น จะทำให้ ทศนคติต่อการปฏิบัติธรรมในด้านสมถะดีขึ้นในระดับต่ำด้วย และเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมาปฏิบัติธรรม บ่อยครั้งขึ้น จะทำให้ทศนคติต่อการปฏิบัติธรรมในด้านสติดีขึ้นในระดับต่ำด้วย

ด้านปัญญา

ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมในด้านปัญญา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ในเรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ เมื่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลใน การมาปฏิบัติชัดเจนขึ้น จะทำให้ทศนคติต่อการปฏิบัติธรรมในด้านปัญญาดีขึ้นในระดับต่ำด้วย

ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านปัญญา ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ในเรื่องของความถี่และการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านสมาธิ

ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมในด้านสมาธิ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมใน เรื่องของเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไป ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ เมื่อพฤติกรรมการมาปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลในการ มาปฏิบัติชัดเจนขึ้น จะทำให้ทศนคติต่อการปฏิบัติธรรมในด้านสมาธิดีขึ้นในระดับต่ำด้วย

ทศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านสมาธิ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมใน เรื่องของความถี่และการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาริยา เศวตามร์ (2542: 83) พบว่า กลุ่มชาวบ้านมองว่าการทำบุญหมายถึง การแลกเปลี่ยนตอบแทนที่ไม่ได้เน้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พลະ เขาวรัตน์ และอนุกุล คลังบุญครอง (2531: 44) พบว่า กลุ่มตัวอย่างทำบุญเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนทั้งชาตินี้และชาติหน้า เพื่อผลประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นที่ใกล้ชิด สรุปได้ว่า ความคาดหวังจากการทำบุญมีผลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหนองแค อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี เพราะส่วนมากของชาวพุทธเมื่อทำบุญแล้วมักจะตั้งความปรารถนาในผลของบุญที่จะเกิดขึ้นกับตนเองซึ่งเป็นเรื่องของความคาดหวังนั่นเอง

การวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งสมมติฐานว่า ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำบุญของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี แต่อาจเนื่องจากการทำบุญเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนไทยนับถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน ไม่ได้ทำเพราะการมีความรู้แต่ทำเพราะความเชื่อ ความคาดหวัง หรือประเพณีที่ถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พลະ เขาวรัตน์และอนุกุล คลังบุญครอง (2531: 44-46) ศึกษาทัศนคติของชาวชนบทอีสานต่อการทำบุญ พบว่า เพศชายอายุระหว่าง 29-74 ปี เพศหญิงอายุระหว่าง 28-85 ปี มีทัศนคติต่อการทำบุญแตกต่างกันเล็กน้อยกล่าวคือ เพศหญิงทำบุญเพราะคาดหวังทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น ต้องการความร่ำรวย มีหน้ามีตาในสังคม ส่วนเพศชายคาดหวังทางด้านจิตใจ เช่น ความสุขทางใจ เมื่อดูโดยรวมแล้วพบว่าทั้งเพศชายและเพศหญิงทำบุญเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนทั้งชาตินี้และชาติหน้า เพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นที่ตนมีความใกล้ชิด และสอดคล้องกับบทความของ ชีโรติ เกิดแก้ว(2547: 70-71) เรื่องบุญคือปัจจัยพื้นฐานของชีวิต:บทวิเคราะห์จากปัญหาในสังคมไทย กล่าวว่า ค่านิยมเรื่องบุญกลายมาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวพุทธ เช่น การตักบาตร การรักษาศีล ถวายสังฆทาน การฟังธรรม การสร้างสิ่งต่าง ๆ ถวายวัด จัดเป็นค่านิยมทางศาสนาที่ให้ผลดีต่อชีวิตในหลาย ๆ ด้านส่งผลให้เกิดธรรมเนียมการอธิษฐานก่อนหรือหลังทำบุญและได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นการทำตามกันที่เรียกว่า ทำตามประเพณีบางครั้งพฤติกรรมทางศาสนาดังกล่าวอาจทำไปโดยปราศจากความรู้ ความเข้าใจถึงความหมาย และวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่แท้จริง

สมมติฐานข้อที่ 4 ทศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

การกลับมาปฏิบัติธรรมในโอกาส

ด้านสมถะ

ทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านสมถะ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในโอกาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ เมื่อทัศนคติโดยรวมด้านสมถะดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มในการมาปฏิบัติธรรมในโอกาสเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ด้านสติ

ทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านสติ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ เมื่อทัศนคติโดยรวมด้านสติดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มในการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ด้านปัญญา

ทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านปัญญา มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ เมื่อทัศนคติโดยรวมด้านปัญญาดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มในการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ด้านสมาธิ

ทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมในด้านสมาธิ มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ เมื่อทัศนคติโดยรวมด้านสมาธิดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มในการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

การบอกต่อ

ด้านสมถะ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมถะมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมถะดีขึ้น จะทำให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ด้านสติ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสติมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสติดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

ด้านปัญญา

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านปัญญามีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านปัญญาดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ด้านสมาธิ

ทัศนคติของผู้ปฏิบัติธรรมโดยรวมด้านสมาธิมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมาก นั่นคือ ถ้าทัศนคติโดยรวมของผู้ปฏิบัติธรรมด้านสมาธิดีขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการบอกต่อเพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

ตรงกับแนวคิดของ ลัดดา กิติวิภาด (2532: 2) ได้กล่าวไว้ว่า ทัศนคติเป็นความคิดที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งทำให้เกิดความพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางบวกหรือลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และยังตรงกับแนวคิดของ แอลพอร์ต (Allport, 1967) ได้กล่าวว่า ทัศนคติ คือสภาวะความพร้อมทางจิตซึ่งเกิดจากประสบการณ์ และมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อวัตถุและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

สมมติฐานข้อที่ 5 พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการมาปฏิบัติธรรมในอนาคตของผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

การกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติในอนาคตเพิ่มขึ้น

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีความถี่ในการปฏิบัติมากขึ้น จะทำให้มีแนวโน้มในการกลับมาเพิ่มขึ้น

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการกลับมาปฏิบัติธรรมในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การบอกต่อ

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของเหตุผลโดยรวมในการมาปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมชัดเจนมากขึ้น จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีแนวโน้มที่จะบอกต่อมากขึ้น

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ กล่าวคือ ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีความถี่ในการปฏิบัติมากขึ้น จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีแนวโน้มที่จะบอกต่อมากขึ้น

พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องของการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการบอกต่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตรงกับทฤษฎีว่าด้วยเงื่อนไขของการปฏิบัติ (Operant Conditioning or instrument Learning) บุคคลมีการเรียนรู้โดยการลองผิดลองถูก นั่นคือ ตัวกระตุ้นตัวหนึ่ง สามารถมีการตอบสนองได้หลายอย่าง โดยถ้าได้ผลลัพธ์ที่พึงพอใจก็จะกระทำซ้ำ นั่นคือ พฤติกรรมที่ได้รับประสบการณ์ที่พึงพอใจจะเป็นเครื่องมือที่ชักจูงใจให้บุคคลกระทำซ้ำในการบริโภค แต่ถ้าผู้บริโภคได้ผลลัพธ์ที่ไม่พึงพอใจ ถือว่าเป็นการเสริมแรงด้านลบ ก็จะเกิดความไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุทธิ คงสมบูรณ์(2549:93)ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคม & วัฒนธรรมกับพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตเทศบาล ตำบลหนองแค อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี พบว่าพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ ประกอบด้วยพฤติกรรม 3 ด้าน ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการฝึกภาวนา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเป็นเพราะความเจริญที่เกิดจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดการแข่งขันกันเพื่อมุ่งมั่นที่จะมีฐานะ ชื่อเสียง เพื่อความมั่นคงของชีวิต ทำให้ชาวพุทธบางคนละเลยการนำเอาหลักคำสอนทางศาสนามาใช้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะชาวพุทธที่มีอายุน้อยยังเป็นเยาวชนอยู่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องบุญกุศล ทำให้พฤติกรรมการทำบุญอยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการทดสอบสมมติฐานข้อ 3 – 5 พบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญหนา จิมาณี (2545: 85) ซึ่งได้นำปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมมาศึกษา ประกอบด้วย ตัวแปรการตีความหมายของการทำบุญ แหล่งขัดเกลากทางสังคม ทศนะตอบทบาทพระสงฆ์ ความคาดหวังจากการทำบุญ ค่านิยมเชิงศีลธรรม และค่านิยมเชิงบริโภค ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรแหล่งขัดเกลากทางสังคม ทศนะตอบทบาทพระสงฆ์ ค่านิยมเชิงศีลธรรม และค่านิยมเชิงบริโภค แสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ ผลจากการศึกษา ยืนยันว่า แนวคิดเรื่องการขัดเกลากทางสังคม และแนวคิดเรื่องค่านิยม ยังคงมีความสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมทางศาสนาของปัจเจกบุคคล หนึ่งทั้งสองแนวคิดดังกล่าว เป็นองค์ประกอบหลักของกลุ่มทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม จึงทำให้อธิบายได้ว่าแนวคิดเรื่องการขัดเกลากทางสังคมและแนวคิดเรื่องค่านิยมยังมีอำนาจที่จะนำมาอธิบายการกระทำทางศาสนาได้ เนื่องจากการกระทำทางศาสนาเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของสังคม และได้ผ่านการขัดเกลากจากองค์กรต่างๆจำนวนมาก นักวิชาการทางสังคมต่างก็ยอมรับว่า ศาสนาได้รับการศึกษาในฐานะเป็นองค์กรหรือสถาบันที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อความเป็นปึกแผ่นแห่งสังคม ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม Durkheim (1917 อ้างอิงจาก นฤจร อิทธิจิระจรัส, 2535: 23) เชื่อว่าศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมทำหน้าที่ให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม ดังนั้น การจะศึกษาการกระทำทางศาสนา จึงสามารถนำแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมมาอธิบายได้ จากการวิจัย ได้ตั้งข้อสมมติฐานว่า การตีความหมายของการทำบุญมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีอิทธิพลตามข้อสมมติฐาน อาจเป็นไปได้ว่า การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการ

ตีความหมายของปรากฏการณ์ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นในการนำแนวคิดทางสังคมวิทยามาใช้ นักวิจัยจะต้องใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่สอดคล้องกับแนวคิดที่นำมาใช้ด้วย

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่องทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ทางวัดและองค์กรอื่นๆ ควรจะมีการจัดการปรับรูปแบบวิธีการปฏิบัติธรรมให้เข้ากับผู้ที่มาปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้ที่มาเข้าใจแนวทางการปฏิบัติธรรมได้มากขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยด้านประชากรศาสตร์พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 25-34 ปี สถานภาพโสด มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นข้าราชการ มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท/เดือน และมีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง

2. ทางวัดควรจะมีการสร้างระบบการจัดการด้านสถานที่ เพื่อให้เหมาะสมกับจำนวนผู้ที่ไปปฏิบัติ ไม่เกิดการแออัดจนเกินไป จนหาความสงบไม่ได้ รวมทั้งรูปแบบการฝึกปฏิบัติธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ที่ไปปฏิบัติ เนื่องจากผลการวิจัยด้านพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมพบว่า ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมมีความถี่ในการมาปฏิบัติโดยเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้ง/ปี จำนวนวันในการปฏิบัติต่อครั้ง มีค่าเฉลี่ย 4 วัน ปัจจัยที่มีผลต่อการมาปฏิบัติธรรม คือ ตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 60 และพบว่ามาปฏิบัติธรรมด้วยเหตุผลเพื่อสร้างบุญกุศล เพื่อฝึกจิต และเพื่อหาความสงบ มากกว่าการมาเพื่อแก้ปัญหาชีวิต และช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ คือวันหยุดเสาร์-อาทิตย์

3. ทางวัดหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องน่าจะจัดให้มีรถรับส่ง รวมถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้รับทราบข้อมูลและสามารถเข้าถึงการปฏิบัติธรรมได้ง่ายขึ้น และเข้าไปถึงคนทุกกลุ่ม ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ทำให้ทุกคนอยู่กันด้วยความสงบ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับทัศนคติของผู้มาปฏิบัติธรรมต่อการมาปฏิบัติธรรมทั้ง 4 ด้าน คือความเป็นสมณะ ความมีสติ ความมีปัญญา และความมีสมาธิอยู่ในระดับดีถึงดีมาก นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าระดับแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในอนาคต มีแนวโน้มที่จะกลับมาปฏิบัติ อยู่ในระดับน่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมอีก และมีแนวโน้มที่จะบอกต่อ ในระดับบอกต่อแน่นอน แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มาปฏิบัติเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมจึงมีแนวโน้มที่จะบอกต่อแน่นอน ในส่วนของแนวโน้มที่จะกลับมาปฏิบัติอยู่ในระดับน่าจะกลับมาอีก คนส่วนใหญ่อยากที่จะกลับมาปฏิบัติอีกแต่เนื่องจากอยู่ไกลจึงไม่สะดวกที่จะมา

4. ทางวัดควรจัดให้มีการชี้แจงให้ผู้มาปฏิบัติทราบถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการปฏิบัติธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติในแต่ละกลุ่มทราบถึงสิ่งที่จะได้รับจากการปฏิบัติธรรม ทำให้ทุกคนที่ได้เข้าใจถึงแก่นแท้ของการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตัวผู้ปฏิบัติ และต่อสังคม ซึ่งเมื่อทุกคนได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ก็จะทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติ ทำให้แนวโน้มการปฏิบัติต่อในอนาคตก็จะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยทัศนคติต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม พบว่าพฤติกรรม

ในเรื่องของเหตุผลที่มา มีผลต่อระดับทัศนคติด้านสมณะ สติ ปัญญา และสมาธิ

5. ทางวัดควรจัดให้ผู้ที่มาปฏิบัติเหล่านี้ได้รับการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นระบบแบบแผน มีการกระตุ้นหรือจูงใจให้มีการปฏิบัติอย่างเป็นประจำ ก็จะทำให้เกิดการบอกต่อผู้ในประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติ ทั้งยังสามารถสอนหรือฝึกให้กับผู้ที่ไม่สะดวกที่จะไปปฏิบัติที่วัดได้ ก็จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เนื่องจากผลการวิจัยพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมต่อแนวโน้มการปฏิบัติธรรมในอนาคต คนส่วนใหญ่ที่มาปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และผู้ที่มีเหตุผลในการมาปฏิบัติเพื่อสร้างบุญกุศลเพื่อหาความสงบ และเพื่อฝึกจิต มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติต่อในอนาคต และพร้อมที่จะบอกต่อผู้อื่น

6. วัดหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการให้ความรู้กับคนทุกระดับการศึกษา และอาชีพ ชี้แจงให้เห็นประโยชน์ที่แท้จริงของการปฏิบัติธรรม สนับสนุนให้คนรับทราบถึงประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยอาจจะมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ทั้งที่จัดที่วัดตามท้องที่ หรือจัดตามสถานศึกษา หรือตามสถานที่ทำงาน เพื่อให้สะดวกกับผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรม ให้คนเหล่านั้นได้เข้าถึงการปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ซึ่งถ้าสามารถจัดให้มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมและมีการประชาสัมพันธ์ให้คนได้รับทราบถึงกิจกรรมเหล่านั้น คนก็จะหันมาปฏิบัติธรรมมากขึ้น ได้เข้าใจถึงแนวทางและผลที่จะได้จากการปฏิบัติ ก็จะทำให้ทุกคนเกิดความสุข ความสงบ ซึ่งก็จะส่งผลดีต่อตัวผู้ปฏิบัติ ทุกคนในสังคมก็จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เนื่องจากผลการวิจัย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา/ไม่ได้เรียนหนังสือ และผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรม/ประกอบธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเลือกช่วงเวลาในการมาปฏิบัติธรรมสูงที่สุด

7. วัดหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรม โดยการจัดทำข้อมูลประชาสัมพันธ์ หรือจัดตั้งสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในแต่ละท้องที่ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสเข้าถึง และได้รับการฝึกอย่างถูกต้อง เนื่องจากผลการวิจัยภูมิสำเนามีผลต่อพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม เนื่องจากการอาศัยอยู่ในสถานที่ต่างกัน โอกาสหรือความสะดวกที่จะรับทราบถึงข้อมูลที่ถูกต้องและประโยชน์ที่จะได้รับในการปฏิบัติธรรมจึงมีแตกต่างกันไป โดยพบว่าผู้ที่มีภูมิสำเนาอยู่ภาคใต้ มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลสูงสุด

8. ทางวัดหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกับสถานศึกษา สถานข้าราชการ และบริษัทเอกชนจัดให้มีหลักสูตรการฝึกปฏิบัติธรรมประจำปี โดยความถี่ในการจัดอาจจะเป็นทุก 6 เดือน โดยอาจจะจัดแยกเป็นหลักสูตรการฝึกที่เน้นวัตถุประสงค์ต่างกันออก เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการปฏิบัติ บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติธรรม เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีอาชีพข้าราชการมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตสูงสุด เพื่อเป็นการชี้แนะแนวทางโดยอาศัยหลักการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดสติปัญญาในการแก้ปัญหาได้ และรวมถึงผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาทขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการใช้เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตและสร้างบุญกุศลสูงสุด นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องความถี่ของการปฏิบัติมีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในอนาคต หาก

คนส่วนใหญ่ได้รับการฝึกฝนฝึกปฏิบัติเป็นประจำ ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติอย่างแท้จริง การปฏิบัติธรรมก็จะมีผลต่อการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

9. ทางวัดหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการฝึกอบรมทั้งในรูปแบบการบรรยายพร้อมทั้งการฝึกปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมถึงระยะเวลาและความถี่ ในการฝึกที่เหมาะสม โดยมีการจัดแบ่งกลุ่มการฝึกอบรมสำหรับผู้ที่ยังไม่เคยฝึกปฏิบัติ และผู้ที่เคยผ่านการฝึกปฏิบัติมาแล้ว เพื่อให้ผู้ที่ได้มาฝึกปฏิบัติธรรมได้รับรู้และเข้าถึงประโยชน์อย่างแท้จริงของการปฏิบัติธรรม อันจะนำไปสู่การมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เป็นผลให้เกิดพฤติกรรมการฝึกปฏิบัติที่ดีขึ้น พร้อมทั้งการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งยังส่งผลต่อการบอกต่อผู้อื่นให้ทราบถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติธรรมด้วย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติที่มีต่อการปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมและแนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรมในอนาคต คือถ้าผู้ปฏิบัติธรรมมีทัศนคติต่อการปฏิบัติธรรมดีขึ้นก็จะส่งผลให้พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมดีขึ้น และส่งผลต่อแนวโน้มการปฏิบัติธรรมในอนาคตและการบอกต่อผู้อื่นดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันเท่านั้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาให้มีความครอบคลุมพื้นที่ให้กว้างมากขึ้นเพื่อจะได้ผลการศึกษาที่มีความถูกต้องมากขึ้น
2. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้มีเวลาจำกัด ทั้งยังเป็นการเก็บข้อมูลในช่วงวันหยุดยาวต่อเนื่อง ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ได้จึงยังไม่ครอบคลุม ควรมีช่วงเวลากิจการเก็บที่กระจายมากกว่านี้
3. ควรมีการทำการศึกษาในเชิงคุณภาพ เพื่อทราบถึงประโยชน์ที่ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับอย่างแท้จริงก่อนและหลังการปฏิบัติ
4. กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 50 ปี มักจะมีปัญหาในเรื่องการตอบแบบสอบถาม เนื่องจากการไม่สะดวกในการอ่าน มองไม่เห็นตัวหนังสือ ทำให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์บางส่วนอาจจะหายไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ หล้าสูงษ์.(2527). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- กัญญ์ชลี บุญสอน.(2542). ผลการฝึกสมาธิที่มีต่อสุขภาพจิต. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2541). การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย SPSS for Windows. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ (2545). การวิเคราะห์สถิติ สถิติสำหรับการบริหารและการวิจัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรวัดน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์.(2538). ทศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรม : การวัด การพยากรณ์ และการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สามดีการพิมพ์.
- ชัยพร วิชชาวุธ.(2528). พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สารมวลชน.
- ชิบ จิตนิยม. (2534). ความแตกต่างในเรื่องของความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสื่อสารของคน. กรุงเทพฯ.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข. (2541). ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมะหลักสูตร การพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิทยบริการ.
- เดชา อยู่ระหว่าง. (2547). การศึกษาความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.
- ธนัสถ์ เกษมไชยานันท์. (2544). ตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2540). องค์การและการจัดการ : ทศสมัยยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนา.
- ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พระพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ .
- ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546). พระพุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ธีรโชติ เกิดแก้ว. (2547). บุญคือปัจจัยพื้นฐานของชีวิต: บทวิเคราะห์ปัญหาในสังคมไทย.
- นิภาพร ลครวงษ์.(2542). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม การฝึกสมาธิ และผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มร่วมกับการฝึกสมาธิต่อสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาล . มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นิตยา จีงเกษมสุข.(2532).

นฤจร อิทธีจีระจรัส. (2535).

นพ.ชูฤทธิ์ เต็งไตรสรณ์. (2547).สรุปการบรรยายประชุมวิชาการกรมพัฒน์ เรื่อง กายหายไข้ ใจหายทุกข์.

นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2547). จิตวิทยาสังคมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: แผนกจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุญหนา จิमानัง.(2545). พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์.

บุษบา หล่อเงิน.(2537). พฤติกรรมจริยธรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัด ขอนแก่น.

ประมะ สตะเวทิน.(2533). การสื่อสารมวลชน กระบวนการและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิ่น มุกกันต์.(2527). คำบรรยายพุทธศาสตร์ ภาคที่ 3. กรุงเทพฯ: กมลการพิมพ์.

ประเวศ วสี. (2538). ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: บริษัท เคล็ดไทย.

ปภาโสภิก.ขุ. (กรกฎาคม 2549). “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาพระธรรมวินัย.” วารสารแม่กองธรรม ปีที่ 1ฉบับที่ .

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2520). ทศนคติ : การวัด การเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

พละ เขาวรัตน์ และอนุกุล คลังบุญคลอง.(2531). รายงานการวิจัยเรื่องทัศนคติของชาวชนบทอีสานต่อการทำบุญ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พวงทิพย์ นาคเป้า.(2543). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงและการฝึกสมาธิต่อการเพิ่มระดับการควบคุมตนเอง ของเยาวชนกระทำผิดกฎหมาย . มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พริ้มเพรา ดิษยวณิช.(2544). ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีต่อบุคลิกภาพและเชาว์อารมณ์.

เพ็ญแข.(2540). การหาจำนวนประชากร.

พระมหาสุทธิ คงสมบูรณ์. (2549). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมกับพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรี.

พระอาจารย์มิตซูโอะ.(2543, 2548) บทความเรื่องความสุข.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2539). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ. (2530). กรุงเทพฯ.

- พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2526). กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น.
- พุทธทาสภิกขุ. พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส. (2549). (2549). สำนักพิมพ์ธรรมสภา
- ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์ และเบญจมาศ กาญจนวิโรจน์. (2545). ประสบการณ์ความสุข.
- รัตนา ตั้งชลทิพย์. (2530). ผลของการฝึกสมาธิแบบชาวพุทธต่อสุขภาพจิตของเด็กวัยเรียน.
- ลัดดา กิติวิภาค. ทศนคติทางสังคมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์, 2532.
- วริยา ชินวรรณโณและคณะ. สมาธิในพระไตรปิฎก.(2532). กรุงเทพฯ: ด้านสุขภาพการพิมพ์.
- วรรณสิทธิ ไวยยะเสวี. คู่มือการศึกษาพระพุทธรูปศาสนา. กรุงเทพมหานคร : หจก.ทิพย์สุทธินิ
- วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา.(2538). ผลของการฝึกอาสนะและสมาธิตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสต์ต่อการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เพิ่มความเห็นคุณค่าในตนเองของสตรีในสถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดกระการ.ปริญญาณิพนธ์ ค.ม. (การศึกษานอกระบบโรงเรียน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2541). พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: บริษัท ชีระฟิล์มและโซเท็กซ์ จำกัด.
- _____. (2541). พฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: บริษัท วิสิทธิ์ พัฒนา.
- _____. (2549). การวิจัยการตลาด. กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร.การพิมพ์
- สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ.(2539). การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์.
- สมพร รัตนละออ. (2548). ความตระหนักในคุณธรรม และความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมตามแนวพื้นฟูพุทธวัตรของผู้ปฏิบัติธรรมในมูลนิธิ.
- เสาวนิต ผลุกระโทก. (2544). การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการส่งเสริมสุขภาพจิต : หลักสูตรการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและสันติสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการส่งเสริมสุขภาพมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สนิท ศรีสำแดง.พุทธศาสนากับการศึกษา : ภาคทฤษฎีแห่งความรู้. กรุงเทพฯ: นีลนารา
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก.
- สร้อยสุดา อิมอรุณรักษ์.(2543). ผลของการฝึกอานาปานสติภาวนาต่อภาวะสุขภาพจิต.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2526). การพัฒนาจริยธรรมตามแนวการปรับพฤติกรรม วารสาร
- ครุศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 เมษายน – มิถุนายน 2526 หน้า 2
- สุมาลี อินทรวนิช.(2542). กรณีศึกษาวิธีปฏิบัติธรรมและผู้ปฏิบัติธรรมตามแนวทางของคุณแม่สิริกิริชัย. ศิลปศาสดต์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531
- อาริยา เสวตามร์.
- อุบลรัตน์ เฟิงสถิตย์. (2530). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรมกับวิธีการสอนแบบปกติในวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- A.N. Oppenheim.(1996). Questionnaire Design and Attitudes Measurement. 2nd ed.
New York: Basic Books.
- Fishbein, M. and Ajzen,I..(1975). *Belief ,Attitude, Intention and Behavior : An Introduction toTheory andResearch*. London : Addison- Wesley, 1975.
- Gorden W, Allport. (1967). *Historical Foundations*. In Martin Fishbein (ed.), *Readings in Attitude Theory and Measurement*, pp. . New York : John Wiley & Sons.
- Icek Ajzen. .(1988). *Attitudes, Personality and Behavior*. Chicago : The Dorsey Press.
- Leonard W. Doob. (1967). *The Behavior of Attitudes*. In Martin Fishbein (ed.) , *Readings in Attitude Theory and Measurement* ,PP. .New York : John Wiley & Sons.
- L.L. Thurstone. (1974). *The Measurement of Values*. Chicago : Midway Reprint.
- Marlene E. (1978). *Henerson, Lynn Lyons Morris and Carol Taylor Fitsz-Gibbon. How to Measure Attitudes*. 7th ed. California: Sage Publications.
- Richard E. Petty and John T. Cacioppo. (1984). *Attitudes and Persuasion : Classic and ContemporaryApproaches*. 4th ed. Iowa: Wm.C. Brown.
- William A. Scott. (1975). Attitude Measurement .In Gardner Lindzey and Elliot Aronson (eds.) , *The Handbook of Social Psychology*, PP. 204-273. New Delhi: Amerind Publishing.

ข้อมูลอินเทอร์เน็ต

www.buddha4u.org (พระอาจารย์มาพน. หนังสือทำอย่างไรให้ใจถึงธรรม)

<http://www.dhammajak.net>

www.dhamma.livibg.in.th

www.ebook.nfe.go.th (ชุดวิชา กศน.หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย)

www.gotoknow.org

www.jarun.org

<http://namasikarn.bloggang.com>

www.nitadebangkok.com

www.tat.or.th (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย)

www.thaingo.org โดย พันธกฤมา: 2551

www.yimsiam.com

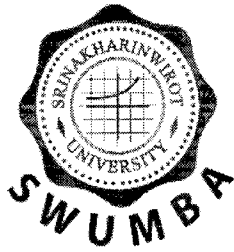
ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

ทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมของผู้มาปฏิบัติธรรม

ที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี



แบบสอบถามงานวิจัยเรื่อง ทักษะคิดและแนวโน้มพฤติกรรมผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี

ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามในครั้งนี้ จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนั่งวิปัสสนา รวมถึงความคาดหวังที่ท่านคาดว่าจะได้รับการมาที่วัด ที่มผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านไว้เป็นความลับ การวิเคราะห์ผลจะเป็นไปโดยภาพรวมไม่มีผลกระทบใดๆต่อผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นจึงขอความกรุณาท่านให้ข้อมูลตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ ☐ ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 24 ปี ☐ 25-34 ปี
☐ 35-44 ปี ☐ 45 ปี ขึ้นไป

3. สถานภาพสมรส ☐ โสด ☐ สมรส/อยู่ด้วยกัน
☐ หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่

4. ระดับการศึกษา ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา
☐ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี ☐ อื่นๆโปรดระบุ....

5. อาชีพปัจจุบัน ☐ นักศึกษา ☐ รับจ้าง
☐ ค้าขาย ☐ ทำไร่/ทำสวน
☐ ข้าราชการบำนาญ ☐ เลี้ยงสัตว์
☐ บริษัทเอกชน ☐ ข้าราชการ
☐ อื่นๆโปรดระบุ.....

6.รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)

- () น้อยกว่า/เท่ากับ 10,000 บาท () 10,001-20,000 บาท
- () 20,001-30,000 บาท () 30,0001-40,000บาท
- () มากกว่า 40,000 บาท

7. ภูมิลำเนา

- () ภาคเหนือ () ภาคกลาง
- () ภาคตะวันออก () ภาคตะวันตก
- () ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ () ภาคใต้
- () กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม

8. ท่านปฏิบัติธรรม(วิปัสสนา)มาแล้ว _____ ปี _____ เดือน

9. ความถี่ในการมาปฏิบัติธรรม _____ ครั้ง/ปี

10. ปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันของท่าน

- () ครอบครัว () เพื่อน
- () ที่ทำงาน () ตัวเอง

11. โปรดทำเครื่องหมายถูก (/) ลงในช่องที่ท่านเห็นด้วยกับเหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม

เหตุผลในการมาปฏิบัติธรรม	ระดับความคิดเห็น				
	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)	ไม่เห็นด้วย (2)	เฉยๆ (3)	เห็นด้วย (4)	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)
1. แก้ปัญหาชีวิต					
2. หาความสงบ					
3. ผิดจิต					
4. สร้างบุญกุศล					

12. ช่วงเวลาที่เลือกมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน (เลือก 1 ข้อ)

- () วันหยุด เสาร์-อาทิตย์
- () วันหยุดยาวต่อเนื่อง
- () วันจันทร์-ศุกร์
- () วันสำคัญทางศาสนา
- () อื่นๆโปรดระบุ.....

13. ระยะเวลาในการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน.....วันต่อครั้ง

14. ท่านมาปฏิบัติธรรมครั้งนี้เป็นครั้งที่เท่าไร.....

15. ท่านปฏิบัติธรรมที่บ้านหรือไม่อย่างไร (ให้ทำเครื่องหมายถูกบนตัวเลขที่ตรงกับตัวท่าน)

_____ : _____ : _____ : _____ : _____
(5:วันละหลายครั้ง) (4:วันละครั้ง) (3:เกือบทุกวัน) (2:เป็นบางวัน) (1:ไม่เคยเลย)

16. การสวดมนต์ที่บ้านโดยปกติ..... ครั้งต่อสัปดาห์

ส่วนที่ 3 แนวโน้มพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม

17. ท่านคิดว่าจะกลับมาปฏิบัติธรรมที่วัดอีกหรือไม่ (ให้ทำเครื่องหมายถูกบนตัวเลขที่ตรงกับท่าน)

_____ : _____ : _____ : _____ : _____
(5:มาแน่นอน) (4:คิดว่าจะมา) (3:ไม่แน่ใจ) (2:คิดว่าไม่มา) (1:ไม่มาแน่นอน)

18. ท่านจะบอกต่อหรือไม่ (ให้ทำเครื่องหมายถูกบนตัวเลขที่ตรงกับตัวท่าน)

_____ : _____ : _____ : _____ : _____
(5:บอกแน่นอน) (4:คิดว่าจะบอก) (3:ไม่แน่ใจ) (2:คิดว่าไม่บอก) (1:ไม่บอกแน่นอน)

ตอนที่ 4 ทศนคติต่อการปฏิบัติธรรม

โปรดทำเครื่องหมายถูก (/) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น				
	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง (1)	ไม่เห็น ด้วย (2)	เฉยๆ (3)	เห็นด้วย (4)	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (5)
19. ความเป็นสมณะ 1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่าง สมเหตุสมผล 2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอยากได้/ ต้องการน้อยลง 3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านพอใจในสิ่งที่ ตัวเองมีอยู่ 4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความเป็นอยู่ที่ เรียบง่าย					
20. ความมีสติ 1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตด้วยความ ระมัดระวัง 2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีชีวิตการทำงานที่ ดีขึ้น 3. การปฏิบัติธรรมทำให้การดำเนิน ชีวิตประจำวันของท่านมีความราบรื่น 4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักตัวตนที่ แท้จริงของตัวเอง					
21. ความมีปัญญา 1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านแก้ปัญหาได้ดีขึ้น 2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านเข้าใจผู้อื่นมาก ขึ้น 3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้จักการให้ผู้อื่น มากขึ้น 4. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านใช้ชีวิตร่วมกับ ผู้อื่นได้ดีขึ้น 5. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านมีความอดทนต่อ ปัญหาได้					

22. ความเป็นสมาธิ					
1. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านจิตใจสงบขึ้น					
2. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านอยู่กับตัวเองมากขึ้น					
3. การปฏิบัติธรรมทำให้ท่านรู้สึกอึดอ้อมมีความสุข					

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสมถวิล พรพจน์ธนาศ
วัน เดือน ปีเกิด	10 กรกฎาคม 2515
สถานที่เกิด	ชลบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	32/201 ม.4 ซ.อ่อนนุช 80 ถ.สุขุมวิท 77 แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10250
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัท อาโตเทค (ประเทศไทย) จำกัด เลขที่ 1 อาคารทีพีแอนด์ที ชั้น17 ซ.วิภาวดี-รังสิต 19 ถนนวิภาวดี-รังสิต แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2537	โรงเรียนชลกันยานุกูล จ.ชลบุรี
พ.ศ. 2538	วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาเคมี จาก มหาวิทยาลัย พระจอมเกล้า ธนบุรี
พ.ศ. 2552	บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ